

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
РАДА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

ДЕБЮТ

Збірник тез

доповідей студентів
економіко-правового факультету

Київ 2025

УДК 061.3(063)

Дебют: Збірник тез доповідей студентів економіко-правового факультету МДУ за результатами участі у Декаді студентської науки 2025 / За заг. ред. д.політ.н., проф. Трофименка М.В., к.пед.н., доц. Демидової Ю.О. Київ, 2025. 176 с.

Редакційна колегія: д.е.н., проф. Калініна С.П., к.держ.упр., доц. Балабанова Н.В., к.ю.н., доц. Камардіна Ю.В., к.е.н., доц. Ланська С.П., к.т.н., доц. Мартинюк Г.В., PhD з економіки, доц. Петрик І.В.

Матеріали збірника висвітлюють результати науково-дослідної роботи студентів МДУ, які присвячені питанням економіки та міжнародних економічних відносин, раціонального природокористування та охорони навколишнього середовища, права, інформаційних технологій, економіки праці тощо.

Рекомендовано до друку та поширення мережею Інтернет Радою молодих вчених Маріупольського державного університету
Протокол № 3 від 28.01.2025.

Редакція не несе відповідальності за авторський стиль тез, опублікованих у збірнику.

СЕКЦІЯ

«ДЕРЖАВНО-ПРАВОВІ ДИСЦИПЛІНИ»

<i>Алексєєнко Тамара</i> «КЛІМАТИЧНІ СУДОВІ ПОЗОВИ: ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ».....	7
<i>Бойко Микита</i> «СИСТЕМА ОБМЕЖЕНЬ СВОБОДИ СЛОВА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ».....	11
<i>Василевська Тетяна</i> «МОРСЬКЕ ПРАВО В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ».....	14
<i>Верченко Каріна</i> «ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ПРАВА ЛЮДИНИ».....	18
<i>Возіянова Софія</i> «ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА КРИМІНАЛЬНІ ПРОВАДЖЕННЯ».....	21
<i>Возіянова Софія</i> «ГАРМОНІЗАЦІЯ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ІЗ ЗАКОНОДАВСТВОМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗА».....	24
<i>Гришук Евеліна</i> «ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ УМИСНОГО ВБИВСТВА ЗА ОБТЯЖУЮЧИХ ОБСТАВИН: ПОГЛЯДИ ВЧЕНИХ».....	26
<i>Дзигар Дар'я</i> «ВІД COVID-19 ДО МАЙБУТНІХ ПАНДЕМІЙ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ, ВИКЛИКИ ТА ВПЛИВ ПАНДЕМІЧНОЇ УГОДИ ВООЗ НА ГЛОБАЛЬНЕ РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я»	29
<i>Зеленський Богдан</i> «ЗАХИСТ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ У ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРАВІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ».....	33
<i>Клочко Сергій</i> «ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПРАВОПОРЯДКУ В РЕСПУБЛІЦІ ХОРВАТІЯ»	38
<i>Кушнеренко Катерина</i> «ПРОБЛЕМИ КАРАНІСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 210 КК УКРАЇНИ».....	41
<i>Мамедов Ніджат Муханнат огли</i> «ГЛОБАЛІЗАЦІЯ І КУЛЬТУРНА РІЗНОМАНІТНІСТЬ: ПРАВА ЛЮДИНИ І ЗАХИСТ МЕНШИНИ»	45
<i>Мартиненко Юлія</i> «ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ».....	48
<i>Новікова Ірина</i> «ОДНОСТОРОННІ АКТИ ДЕРЖАВ У МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ».....	50
<i>Пазушко Діана</i> «ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДОКАЗУВАННЯ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРОЦЕСУАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ ФРАНЦІЇ»	53

<i>Паркер Марк</i> «ДИПЛОМАТИЧНЕ ТА КОНСУЛЬСЬКЕ ПРАВО: СПІВВІДНОШЕННЯ З НАЦІОНАЛЬНИМ ПРАВОМ УКРАЇНИ ТА ЗАСТОСУВАННЯ У СФЕРІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН»	56
<i>Скаскевич Алла</i> «ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДАННЯ ТА ПРИПИНЕННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ».....	59
<i>Солонинка Олександр</i> «ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЩОДО УКРАЇНИ: ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ»	62
<i>Тоцький Єгор</i> «ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ».....	65
<i>Трифонов Дмитро</i> «ЩОДО ПОНЯТТЯ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ПРОЦЕДУР».....	68
<i>Урус Анна</i> «ВПЛИВ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ НА ФОРМУВАННЯ ГАРАНТІЙ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ».....	70
<i>Цикура Дмитро</i> «ЩОДО ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАК КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ».....	73
<i>Чена Денис</i> «МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ОХОРОНИ КОНФІДЕНЦІЙНОЇ ІНФОРМАЦІЇ».....	75
<i>Чехлай Таїсія</i> «ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ КРИПТОВАЛЮТ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ».....	78
<i>Чехлай Таїсія</i> «МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ ЗАХИСТУ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ».....	82
<i>Шебанич Віталій</i> «ОСОБЛИВОСТІ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ»	85

СЕКЦІЯ

«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ БЕЗПЕКИ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА»

<i>Бочевська Марія</i> «ПРОБЛЕМА ПИТНОЇ ВОДИ В УКРАЇНІ»	91
<i>Трегуб Анастасія</i> «ДИНАМІКА ВИКИДІВ СПОЛУК СІРКИ В АТМОСФЕРНЕ ПОВІТРЯ УКРАЇНИ У 2019-2023 РОКАХ».....	94
<i>Бочевська Марія</i> «ЕКОЛОГІЧНИЙ АУДИТ У СИСТЕМІ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ».....	96
<i>Ляшенко Ігор</i> «ЗАГАЛЬНІ ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ АЗОВСЬКОГО ТА ЧОРНОГО МОРІВ»	98

<i>Почесть Олександр</i> «ГЛОБАЛЬНА ЕКОЛОГІЧНА КРИЗА: ВИКЛИКИ ДЛЯ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ».....	102
<i>Петухова Агнеса</i> «ВПЛИВ ЗЕЛЕНИХ ДАХІВ ТА ВЕРТИКАЛЬНОГО ОЗЕЛЕНЕННЯ НА ЯКІСТЬ ПОВІТРЯ В МІСТАХ».....	104
<i>Удовика Милана</i> «ВПЛИВ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ НА НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ».....	106
<i>Бочевська Марія</i> «ВПЛИВ УРБАНІЗАЦІЇ НА ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН МІСТ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ОПТИМІЗАЦІЇ»	110
<i>Буличова Марія</i> «ЗАБРУДНЕННЯ СВІТОВОГО ОКЕАНУ ПЛАСТИКОМ».....	113
<i>Сердюк Сергій</i> «PRINCIPLES OF GREEN POST-WAR RECONSTRUCTION OF UKRAINE»	115

СЕКЦІЯ

«СУЧАСНІ ТРЕНДИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОЇ НАУКИ: ЛЮДИНОЦЕНТРИЧНИЙ АСПЕКТ»

<i>Іваненко Микита</i> «ВПЛИВ КЛЮЧОВИХ АСПЕКТІВ ПРАЦІ НА ФОРМУВАННЯ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ».....	117
<i>Ковтуненко Марія</i> «СТРАТЕГІЇ ЗАЛУЧЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ РОБОТИ».....	120
<i>Козлов Владислав</i> «СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ: СУЧАСНІ АСПЕКТИ».....	123
<i>Кордонець Костянтин</i> «ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗАЙНЯТОСТІ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ ЕКОНОМІЦІ»	126
<i>Кордонець Сергій</i> «ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК ПРОВІДНИЙ ДРАЙВЕР РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ РОЗВИНЕНИХ КРАЇН»	129
<i>Мінасова Карина</i> «ТРАНСФОРМАЦІЯ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ».....	132
<i>Рідченко Ельвіра</i> «СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ КОНФЛІКТИ: МЕТОДИ ВИРІШЕННЯ ТА МІНІМІЗАЦІЯ РИЗИКІВ»	135
<i>Савчук Анастасія</i> «ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА РИНОК ПРАЦІ: ОСНОВНІ ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ»	137
<i>Селіверстова Ольга</i> «ПЕРСПЕКТИВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РИНКУ ПРАЦІ КИТАЮ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ»	140
<i>Сотник Владислав</i> «МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА РОЗВИНЕНИХ КРАЇН: ДОСВІД США»	143

<i>Сталінська Анастасія</i>	«ЛЮДИНОЦЕНТРИЧНА ЕКОНОМІКА: СУЧАСНИЙ ПІДХІД».....	147
<i>Токаренко Єлизавета</i>	«ЗБЕРЕЖЕННЯ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я ТА ПРОФІЛАКТИКА ВИГОРАННЯ»	150
<i>Шарафан Владислав</i>	«ПРОБЛЕМИ РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ»	153

СЕКЦІЯ

«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ»

<i>Волошина Катерина</i>	«АНАЛІЗ ВПЛИВУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ (ШІ) НА СФЕРУ ЦИФРОВОГО ДИЗАЙНУ»	157
<i>Дерев'янку Андрій</i>	«ДОСЛІДЖЕННЯ УПРОВАДЖЕННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СИСТЕМУ РОЗРОБКИ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ»	159
<i>Боговик Анна</i>	«ДОСЛІДЖЕННЯ ERP-СИСТЕМ: ЇХ РОЛЬ У СУЧАСНОМУ БІЗНЕСІ ТА ВПЛИВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА»	160
<i>Гавриленко Дмитро</i>	«АНАЛІЗ ІНСТРУМЕНТІВ ДЛЯ РОБОТИ З BIG DATA».....	162

СЕКЦІЯ

«ОСОБЛИВОСТІ УЧАСТІ КРАЇН В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН»

<i>Дерев'янку Анна</i>	«ТУРИЗМ ЯК ДРАЙВЕР ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ».....	164
<i>Колесникова Тетяна</i>	«ТЕНДЕНЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МІГРАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ»....	167
<i>Лебедєва Катерина</i>	«ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЄС»	169
<i>Мітюшкіна Злата</i>	«РОЛЬ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА».....	171
<i>Сломінська Аліна</i>	«ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНО-ЄВРОПЕЙСЬКОГО СПІВРОБІТНИЦТВА»	173

СЕКЦІЯ
«ДЕРЖАВНО-ПРАВОВІ ДИСЦИПЛІНИ»

Алексєєнко Тамара,
2 курс, другий (магістерський) рівень вищої освіти, денна форма навчання,
освітня програма «Право»
Маріупольський державний університет

**КЛІМАТИЧНІ СУДОВІ ПОЗОВИ: ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ
ЛЮДИНИ**

Глобальне потепління – це не просто природне явище, воно відбувається в десять разів швидше, ніж будь-коли раніше. Вчені все частіше використовують термін «кліматична криза» замість «зміни клімату», щоб підкреслити серйозність проблеми та необхідність вирішення її зараз. Кліматична криза була пов'язана зі швидкою зміною клімату, «спричиненою» підвищенням глобальної середньої температури. Для подолання кліматичної кризи необхідно стати вуглецево-нейтральним до 2050 року та адаптуватися до зміни клімату.

Парниковий ефект – підвищення температури Землі внаслідок нагрівання нижніх шарів атмосфери внаслідок накопичення парникових газів. Тому температури вищі, ніж повинні бути, що призводить до незворотних наслідків, таких як зміна клімату та глобальне потепління. Ця екологічна проблема існувала 100 років тому, але була менш помітною. З розвитком технологій кількість джерел парникового ефекту в атмосфері з кожним роком збільшується. Щоб з'ясувати механізм цього явища, необхідно з'ясувати причину парникового ефекту.

Причини парникового ефекту: транспорт – автомобілі та вантажівки викидають вихлопні гази, які ще більше забруднюють повітря та посилюють парниковий ефект. Вирубка лісів, яка поглинає вуглекислий газ і виділяє кисень. Якби всі дерева на Землі були знищені, кількість вуглекислого газу в повітрі збільшилася б. Використання в промисловості горючих копалин – вугілля, нафти і природного газу, при спалюванні яких виділяється велика кількість вуглекислого газу та інших шкідливих сполук. Зростання населення збільшить попит на їжу, одяг і житло, що призведе до зростання промислового виробництва, яке все більше забруднює повітря парниковими газами. Вирубка лісів, яка поглинає вуглекислий газ і виділяє кисень. Якби всі дерева на Землі були знищені, кількість вуглекислого газу в повітрі збільшилася б. Ще однією причиною знищення рослинності

нашої планети є лісові пожежі. Пестициди та добрива містять різну кількість хімічних сполук, які під час випаровування вивільняють азот, один із парникових газів. Розкладання та спалювання відходів на звалищах сприяє викиду парникових газів.

Які наслідки парникового ефекту? Однією з найбільших проблем є зміна клімату. З підвищенням температури щороку з морів і океанів випаровується більше води. Деякі вчені прогнозують, що протягом 200 років відбудеться таке явище, як «висихання» моря, значне падіння рівня. Це частина проблеми. Інша причина полягає в тому, що підвищення температури призводить до танення льодовиків, підвищення рівня моря та затоплення узбережжя континентів і островів. Збільшення повені та затоплення узбережжя показують, що рівень моря щороку підвищується.

Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) відіграє важливу роль у забезпеченні прав людини, і в останні роки почав розглядати випадки, пов'язані зі зміною клімату. Хоча ЄСПЛ не є органом, що безпосередньо займається зміною клімату, він може розглядати справи, де зміна клімату або екологічні проблеми пов'язані з порушенням прав людини. Це може стосуватися, наприклад, прав на життя, здоров'я, власність або право на здорове навколишнє середовище.

Якщо зміна клімату викликає природні катастрофи (повені, урагани, посухи) або спричиняє серйозні загрози для здоров'я людей, це може становити порушення права на життя (ст. 2 Європейської конвенції з прав людини) або права на здоров'я (ст. 8 Європейської конвенції).

Враховуючи екологічні катастрофи, деякі заявники можуть стверджувати, що держава не вжила належних заходів для захисту їхніх прав або не забезпечила ефективне реагування на зміни клімату. В цьому контексті ЄСПЛ може розглядати порушення права на доступ до ефективного засобу правового захисту (ст. 13 Європейської конвенції).

Зміна клімату може призвести до значних економічних збитків для населення (втрата майна через повені чи посухи), і суд може розглядати, чи держава забезпечила відповідне відшкодування або допомогу громадянам у таких випадках.

ЄСПЛ також може бути використаний для вирішення міждержавних суперечок, де одна країна може звинувачувати іншу в тому, що її дії (або бездіяльність) сприяють змінам клімату і, таким чином, порушують права громадян на певній території.

09. 04. 2024 ЄСПЛ розглянув три справи, що стосувалися зміни клімату. Це знакові рішення для загального кліматичного руху та правозахисної діяльності в цілому.

1. «Verein KlimaSeniorinnen Schweiz та інші проти Швейцарії» (заява № 53600/20)

В цій справі розглядалась скарга чотирьох жінок та асоціації Verein KlimaSeniorinnen Schweiz, яка стосувалась впливу глобального потепління на здоров'я та умови життя. Вони

скаржились, на уряд Швейцарії, який не вживає достатніх заходів для зменшення негативних наслідків зміни клімату.

У своєму рішенні від 9 квітня 2024 року Велика палата ЄСПЛ більшістю голосів (16 проти 1) визнала, що Швейцарія порушила статтю 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (право на повагу до приватного і сімейного життя), оскільки не забезпечила належного захисту від серйозних наслідків зміни клімату для життя, здоров'я та добробуту заявників. Одноголосно було також визнано порушення пункту 1 статті 6 (право на доступ до правосуддя), оскільки швейцарські суди не надали адекватного розгляду скарг.

ЄСПЛ вказав, що стаття 8 Конвенції включає в себе право на ефективний захист від серйозних наслідків зміни клімату, що можуть загрожувати здоров'ю та добробуту громадян. Однак, суд вирішив, що чотири окремі заявниці не відповідають критеріям для визнання їх жертвами, і тому їхні скарги були визнані неприйнятними. Натомість, асоціація Verein KlimaSeniorinnen Schweiz мала право подати скаргу від імені людей, які можуть постраждати від змін клімату в Швейцарії.

Суд також встановив, що Швейцарія не виконала свої зобов'язання за Конвенцією про захист прав людини щодо зміни клімату, незважаючи на те, що є частиною Паризької угоди. ЄСПЛ зазначив, що в країні існують серйозні прогалини у внутрішньому законодавстві, зокрема у визначенні лімітів на викиди парникових газів та у досягненні цілей зі скорочення цих викидів. Швейцарія не впровадила необхідних заходів для виконання своїх зобов'язань у цьому напрямку.

Також, суд підкреслив, що швейцарські суди не обґрунтували належним чином, чому не вважали за потрібне розглядати скаргу асоціації. Вони не врахували наукові докази щодо зміни клімату та не серйозно підійшли до питання порушення прав заявників.

2. «Сарґе проти Франції» (заява № 7189/21)

Колишній голова муніципалітету Гранд-Сінте стверджував, що Франція не вжила достатніх заходів для боротьби з глобальним потеплінням, це порушує його право на життя та право на повагу до приватного та сімейного життя. ЄСПЛ не знайшов достатніх зв'язків із муніципалітетом Гранд-Сінте, а також виявив, що на момент подачі скарги він не проживав на території Франції. З огляду на це, ЄСПЛ вирішив, що він не може вважатися жертвою порушення своїх прав, передбачених статтею 2 (право на життя) та статтею 8 (право на повагу до приватного та сімейного життя) Конвенції про захист прав людини. Тому скаргу було визнано неприйнятною за статтею 34 Конвенції.

3. Рішення у справі «Дуарте Агостіньо та інші проти Португалії та 32 інших» (заява № 39371/20)

Ця справа стосується серйозних наслідків зміни клімату, які, на думку заявників, є наслідком бездіяльності держав-відповідачів, і які, за їхніми словами, негативно впливають на їхнє життя, добробут, психічне здоров'я та право на мирне використання житла.

Заявниками є шість молодих громадян Португалії, які стверджують, що країна вже відчуває наслідки зміни клімату, зокрема підвищення середньої температури та інтенсивну спеку, що призводить до лісових пожеж. Вони апелюють до різних статей Конвенції про захист прав людини, міжнародних документів, зокрема Паризької угоди 2015 року та Конвенції про права дитини, а також до наукових звітів, що підтверджують шкоду, завдану зміною клімату.

Заявники вважають, що Португалія та 32 інші держави-відповідачі несуть відповідальність за поточну ситуацію, і що їхні права піддаються серйозному ризику через зміну клімату, який, за їхніми словами, буде мати ще більш негативний вплив на їхнє покоління в майбутньому.

Що стосується екстериторіальної юрисдикції, ЄСПЛ зазначив, що відповідно до Конвенції про захист прав людини немає підстав для поширення юрисдикції на інші країни, окрім Португалії. Тому скаргу проти інших держав було визнано неприйнятною через відсутність юрисдикції.

Крім того, ЄСПЛ врахував, що заявники не зверталися до національних судів Португалії щодо своїх скарг. З огляду на це, суд вирішив, що скарга до ЄСПЛ проти Португалії також є неприйнятною через невичерпання національних засобів правового захисту.

Висновок. Формування практики Європейського суду з прав людини у питаннях зміни клімату є надзвичайно важливим для захисту основних прав і свобод людини в умовах екологічних загроз. Розробка чітких норм і прецедентів допоможе забезпечити доступ до справедливого суду, захист життя і здоров'я, а також право на життя в здоровому і безпечному середовищі. Така практика стане важливим етапом у розвитку правової системи, яка враховує екологічні виклики і відповідає на проблеми зміни клімату. З огляду на це, можна стверджувати, що відповідна практика вже почала формуватися, а прогресивні позиції ЄСПЛ поступово стають очевидними. Однак залишається низка викликів, які ще потрібно подолати для забезпечення повного і належного захисту права людини на життя в безпечному та сталому довкіллі. Аналіз практики ЄСПЛ ще раз підкреслює важливість визнання на рівні Конвенції права на здорове та безпечне для життя довкілля, яке вже закріплено в конституціях більшості європейських держав.

Література

1. Рішення у справі «Verein KlimaSeniorinnen Schweiz та інші проти Швейцарії», заява № 53600/20. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng/#%22itemid%22:\[%22001-233155%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/eng/#%22itemid%22:[%22001-233155%22]) (дата зверення: 20.12.2024)

2. Рішення у справі «Carême проти Франції», заява № 7189/21. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng/#%22itemid%22:\[%22001-233155%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/eng/#%22itemid%22:[%22001-233155%22]) (дата зверення: 20.12.2024)

3. Рішення у справі «Дуарте Агостіньо та інші проти Португалії та 32 інших», заява № 39371/20. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng/#%22itemid%22:\[%22001-233155%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/eng/#%22itemid%22:[%22001-233155%22]) (дата зверення: 20.12.2024)

Бойко Микита,
2 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, заочна форма навчання,
освітня програма «Право»
Маріупольський державний університет

СИСТЕМА ОБМЕЖЕНЬ СВОБОДИ СЛОВА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Стаття 19 Загальної декларації прав людини (1948 р.) та ст. 10 Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) (1950 р.) гарантує право на свободу вираження поглядів та це право включає свободу безперешкодно дотримуватися своїх переконань та свободу шукати, одержувати і поширювати інформацію та ідеї будь-якими засобами і незалежно від державних кордонів. Це право гарантується й Конституцією України.

В умовах воєнного стану в Україні, як відзначає В. Назарчук, свобода слова зазнала викликів. Журналісти стали частіше стикатися із обмеженнями в своїй роботі щодо доступу до інформації про перебіг військових дій, різні загрози для цивільного населення, завдані ворогом руйнування [1]. Разом з тим, результати соціологічного дослідження «Виклики для свободи слова та журналістів в умовах війни» показали, що «опитані журналісти оцінюють стан свободи слова в Україні у 6,4 бала за 10-бальною шкалою, де «1» – дуже погано, а «10» – дуже добре. При цьому кількість екстремально низьких оцінок (від 1 до 3 балів) становить менше 10 %, тому можна говорити про відсутність суттєвої поляризації з цього питання. Для порівняння: у 2019 році журналісти оцінювали стан свободи слова у 7,6 бали. Як бачимо, після повномасштабного нападу Росії на Україну оцінка закономірно знизилася, однак вона

все ще показує, що журналісти позитивно сприймають можливість виконувати свою роботу в умовах війни» [2].

Але в умовах повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України, оцінюючи складність роботи журналістів, ми порушуємо два аспекти проблеми:

- по-перше, це посягання проти журналістів;
- по-друге, це висвітлення журналістами проблемних питань у збройних силах чи у веденні бойових дій в умовах війни.

Що ж стосується першого аспекту, то притягнути винних до кримінальної відповідальності можна за перешкоджання законній професійній діяльності журналістів (ст. 171), погрозу або насильство щодо журналіста (ст. 345-1), умисне знищення або пошкодження майна журналіста (ст. 347-1), посягання на життя журналіста (ст. 348-1) та захоплення журналіста як заручника (ст. 349-1).

Відзначимо, що питання удосконалення кримінальної відповідальності за посягання на свободу слова та перешкоджання професійній діяльності журналістів перебуває у полі зору законодавця. Так, наприклад, відповідно до Проекту Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень проти журналістів (реєстр. № 3633 від 11.06.2020) запропоновано посилити відповідальність за вчинення кримінальних правопорушень проти журналістів, збільшивши штрафи за пошкодження майна і перешкоджання журналістській діяльності, а також термін ув'язнення за погрози чи тілесні ушкодження, нанесені журналісту. Окрім того, Проектом Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо вдосконалення захисту журналістської діяльності (реєстр. № 6443 від 17.12.2021) запропоновано, наприклад, збільшення розмірів покарання за правопорушення проти журналістів.

Але, говорячи про висвітлення журналістами проблемних питань у збройних силах чи у веденні бойових дій в умовах війни, варто відзначити наступне. Після 24 лютого 2022 р. Верховна Рада внесла численні зміни до Кримінального кодексу України, що заборонили збирання, зберігання та поширення певних видів інформації, серед яких:

- розширено поняття «державна зрада» (ст. 111 КК України);
- розширена відповідальність за порушення рівноправності громадян (ст. 161 КК України);
- доповнено КК України ст. 436-2. Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників;
- доповнено КК України ст. 114-2. Несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух,

переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану.

Що ж стосується результатів соціологічного дослідження, то «більше половини опитаних представників ЗМІ вважають, що такі нововведення необхідні під час війни, і тільки 8 % не погоджуються із цим. Водночас більше третини опитаних або нічого про це не знали, або не змогли відповісти на запитання. Половина опитаних вважають, що українські журналісти, які працюють в російських ЗМІ, повинні нести кримінальну відповідальність. 17 % переконані, що не повинні, якщо це не пов'язано з поширенням неправдивої інформації (у 2019 році таких була більшість). Більшість опитаних журналістів не бояться законодавчого переслідування за свою діяльність, при цьому кількість тих, які радше бояться кримінального переслідування, ніж адміністративних покарань, є дещо вищою: 26 % і 14 %. Ці цифри практично не відрізняються від даних 2019 року» [2].

Таким чином, підсумовуючи вищевикладене, можна констатувати, що свобода слова є одним із ключових елементів демократії, а захист журналістів – є обов'язком держави. Сьогодні, в умовах воєнного стану свобода слова не втрачає своєї цінності, але має враховувати безліч нових обставин: кожен текст, кожен сюжет може стати зброєю і за цим будуть життя військовослужбовців Збройних сил України та співробітників правоохоронних органів, а також пересічних громадян. Ті обмеження свободи слова та кримінальна відповідальність за збирання, зберігання та поширення певних видів інформації є необхідними і виправданими.

Література

1. Назарук В. Обмеження свободи слова під час війни: чи завжди вони виправдані. Сайт: «Четверта влада». Публ. 25 жовтня 2023 р. URL: <https://4vlada.com/obmezhenia-svobody-slova-pid-chas-vijny-chy-zavzhdy-vony-vypravdani> (дата звернення 26.12.2024).

2. Виклики для свободи слова та журналістів в умовах війни: соціологічне дослідження / П. Бондаренко, Т. Печончик, А. Сухарина, В. Яворський; Центр прав людини ZMINA. Київ, 2023. 56 с. URL: https://zmina.ua/wp-content/uploads/sites/2/2023/05/freedomofspeechandjournalistsatwar_socialresearchua_web.pdf (дата звернення 26.12.2024).

Василевська Тетяна,
2 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, заочна форма навчання,
освітня програма «Міжнародне право»
Маріупольський державний університет

МОРСЬКЕ ПРАВО В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

На сучасному етапі розвитку людства важливу роль в життєдіяльності держав світу відіграє Світовий океан, ресурси якого мають вирішальне значення для прискореного розвитку світової економіки та є найважливішим фактором геополітики [6].

Міжнародне морське право – це частина міжнародного права, що містить принципи, і норми, які встановлюють режим морських просторів і регулюють відносини між суб'єктами міжнародного права у зв'язку з діяльністю, що здійснюється у Світовому океані. Міжнародне морське право складається із звичаєвого міжнародного права та конвенційного міжнародного права. Основу останнього становлять: Конвенція про територіальне море і прилеглу зону (1958), Конвенція про відкрите море (1958), Конвенція з морського права (1982). Міжнародне морське право регламентує правовий режим внутрішніх морських вод, територіального моря, прилеглої зони, відкритого моря, регулювання промислів, економічної зони, проток, що використовуються для міжнародного судноплавства, вод держав-архіпелагів, міжнародних каналів, континентального шельфу, морського дна за межами континентального шельфу [5].

Конвенція з морського права визнає право кожної держави на ексклюзивні права використання своїх морських ресурсів у межах виключної економічної зони та континентального шельфу, але водночас встановлює обов'язки щодо охорони навколишнього середовища та забезпечення безпеки мореплавства [2]. Це дає можливість державам, що мають вихід до моря, захищати свої інтереси в морських територіях, включаючи ресурси на континентальному шельфі та в акваторіях, що є важливими для їхньої економіки.

Морське право України базується на міжнародних нормах, зокрема на Конвенції ООН з морського права, яку було ратифіковано 03.06.1999, а також на внутрішньому законодавстві, яке регулює використання морських ресурсів, правовий статус територіальних вод і континентального шельфу, безпеку мореплавства та охорону морського середовища. В Україні основними нормативними актами в цій сфері є Закон України «Про континентальний шельф України», Закон України «Про територіальні води України», Закон України «Про виключну (морську) економічну зону України» та ряд інших.

Морське право, як окрема галузь міжнародного права, регулює відносини між державами щодо використання морських ресурсів, безпеки мореплавства, правового статусу морських територій і екології морів [3, с. 48]. Географічно Україна розташована на узбережжі Чорного й Азовського морів, що обумовило її статус, як морської держави. Держава має власний флот, суднобудівні й судноремонтні підприємства, декілька морських та річкових портів на двох річках (Дніпро та Дунай), які відкриті для судноплавства [4]. Для України, як держави з великим морським узбережжям та значними економічними інтересами в Чорному та Азовському морях, морське право має надзвичайно важливе значення.

Російська агресія, анексія Криму в 2014 році та військові дії на сході України кардинально змінили морську ситуацію, поставивши під загрозу не лише територіальну цілісність України, а й її економічну безпеку в морській сфері. З початком російської агресії в 2014 році і незаконною анексією Криму Росією, морське право України зазнало значних змін. Росія захопила Кримський півострів, а разом із ним – важливі частини акваторії Чорного та Азовського морів, включаючи частину континентального шельфу України. Це призвело до суттєвих економічних втрат, оскільки Росія почала незаконно видобувати природні ресурси з українського континентального шельфу, а також розширювати своє військове та економічне присутність у цих водах. Правовий статус морських територій та інтереси України на морі зазнали серйозних змін. Після анексії Криму Україна була змушена переглядати свою політику щодо морських територій, включаючи вжиття заходів щодо зміцнення морської безпеки, захисту національних інтересів на морі та в межах виключної економічної зони. Це включало збільшення військової присутності на морі, посилення охорони морських кордонів та активізацію роботи з міжнародними судовими інстанціями для відновлення своїх прав на морські території.

З початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року українські морські порти були вимушено закриті, вільне судноплавство у південно-західному регіоні Чорного моря також було призупинено, а вантажопотоки були переорієнтовано на українські порти на Дунаї [8]. Однією з головних проблем для України в умовах воєнного стану є безпека мореплавства, один з найбільших викликів для України в умовах воєнного стану – це блокування Росією українських портів, зокрема в Азовському морі. Військові дії на сході України, а також в Чорному та Азовському морях створюють значні загрози для безпеки судноплавства. Це спричиняє значні економічні збитки, оскільки морські порти є важливими вузлами для експорту українських товарів, зокрема сільськогосподарської продукції.

У відповідь на ці загрози Україна посилює охорону своїх морських територій, зокрема шляхом мінування акваторій, посилення охорони важливих об'єктів інфраструктури та

розбудови протиповітряної оборони. Це також включає в себе зміцнення військово-морського флоту та активізацію співпраці з міжнародними партнерами, зокрема з державами НАТО, для забезпечення морської безпеки в регіоні. Також Україна активно шукає нові шляхи для перевезення товарів через порти в Чорному морі, а також намагається диверсифікувати експортні маршрути, використовуючи залізничні та автомобільні шляхи.

В умовах блокади українських портів велике значення має також міжнародна підтримка. Україна звертається до міжнародних організацій, таких як ООН, Міжнародна морська організація (ІМО), а також до своїх партнерів у Європейському Союзі та США з проханням про надання допомоги у забезпеченні безпеки морських шляхів.

Важливою частиною морського права України є співпраця з міжнародними організаціями та судовими інстанціями для захисту своїх прав. Одним із головних інструментів є Міжнародний суд ООН, в якому Україна домоглася визнання правомірності своєї претензії на порушення Росією міжнародного морського права. В Україні тривають судові процеси щодо незаконної анексії Криму та порушення Росією прав на континентальний шельф та морську економічну зону. Україна також активно співпрацює з іншими державами Чорноморського регіону, зокрема з Туреччиною, Румунією та Болгарією, для забезпечення стабільності в морських водах. Туреччина, яка має значний військово-морський потенціал, є важливим партнером України в питаннях забезпечення безпеки в Чорному морі. Участь України в багатосторонніх ініціативах, таких як Чорноморська економічна співпраця (ЧЕС), також сприяє зміцненню безпеки та розвитку економічних зв'язків між державами регіону.

Активізація співпраці з НАТО стала важливою складовою морської безпеки України. Україна отримує допомогу від НАТО у вигляді тренувань для військових моряків, передачі технічної допомоги, а також спільних операцій по забезпеченню безпеки в Чорному морі. НАТО підтримує Україну в боротьбі проти російської агресії, зокрема шляхом розширення своєї присутності в Чорному морі та надання допомоги у боротьбі з морськими загрозами, такими як піратство та тероризм.

Окремим питанням постає проблема довкілля. Бойові дії під час збройних конфліктів впливають на об'єкти природно-заповідного фонду, призводять до забруднення моря токсичними речовинами від затопленої техніки та зруйнованої прибережної інфраструктури, а також впливають на прибережні екосистеми [1, с. 623]. Проте після початку російсько-української війни 2014 року чимало об'єктів природно-заповідного фонду опинилися в окупації. Частина з них страждає через відсутність належної охорони та зміну статусу, а деякі території потерпають безпосередньо від дій окупантів [10]. Питання міжнародно-правового захисту морського простору у зв'язку зі збройним конфліктом є

предметом регулювання норм міжнародного права навколишнього середовища, міжнародного права прав людини, міжнародного гуманітарного права, міжнародного кримінального права тощо. В межах кожної з цих галузей функціонують відповідні міжнародно-правові режими, що формуються на основі відповідних звичаєвих і договірних норм.

Щодо перспективи розвитку морського права України: після завершення війни державі потрібно буде відновити контроль над своїми морськими територіями, зокрема над Кримом та акваторією Чорного та Азовського морів. Для цього необхідно продовжити міжнародну боротьбу за відновлення правомірності територіальних претензій України, зокрема через міжнародні суди та дипломатичні зусилля.

Після завершення конфлікту Україні доведеться відновлювати свою морську інфраструктуру, зокрема порти, судноплавні шляхи та інші важливі об'єкти. Важливим аспектом цього процесу буде залучення інвестицій у відновлення економіки та інфраструктури. Україні необхідно буде активізувати використання своїх морських ресурсів, зокрема континентального шельфу та виключної економічної зони.

Державі прийдеться стикнутися з питаннями охорони морського середовища та екологічними викликами, оскільки війна на морі спричинила серйозні екологічні проблеми, включаючи забруднення вод, знищення морських екосистем, втрату біорізноманіття. Відновлення цих екосистем стане важливим завданням після завершення війни. Україні слід активно працювати над розробкою стратегій охорони навколишнього середовища та сталого використання морських ресурсів.

Таким чином, морське право України в умовах воєнного стану зазнає серйозних змін й адаптацій, пов'язаних із захистом національних інтересів на морі. Війна з Росією стала важким випробуванням для держави, але також спонукала до посилення міжнародної співпраці та розвитку нових правових і організаційних механізмів для забезпечення морської безпеки та відновлення економічної діяльності. Після завершення конфлікту Україна повинна буде відновлювати контроль над своїми морськими територіями, запровадити екологічно чисте використання ресурсів та забезпечити відновлення морської інфраструктури. Поряд з цим позиція України як морської держави вимагає дотримання глобальних тенденцій світової морської торгівлі, а також тенденцій Чорноморського та Азовського регіонів [4].

Література

1. Волкова Ю.А. Міжнародно-правовий механізм захисту морського простору під час збройних конфліктів. URL: http://www.lsej.org.ua/3_2023/144.pdf

2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй з морського права від 1982 року. URL: <http://consultant.parus.ua/?doc=00O5WDC64C> (дата звернення: 07.12.2024)
3. Кузнецов С.О., Аверочкіна Т.В. Морське право : підручн. Одеса : Фенікс, 2011. 382 с.
4. Мельников М., Ніцевич А. Морське право в Україні: огляд проблем та перспектив. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/morske-pravo/morske-pravo-v-ukrayini-oglyad-problem-ta-perspektiv.html>
5. Міжнародне морське право. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/TS001333>
6. Морська доктрина України на період до 2035 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 07.10.2009 № 1307. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/243196733> (дата звернення: 12.12.2024)
7. Про виключну (морську) економічну зону України: Закон України від 16.05.1995 р. № 2162/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 07.12.2024)
8. Про закриття морських портів: Наказ Міністерства інфраструктури України від 28.04.2022 р. № 256. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0470-22#Text> (дата звернення: 07.12.2024)
9. Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй з морського права 1982 року та Угоди про імплементацію Частини XI Конвенції Організації Об'єднаних Націй з морського права 1982 року : Закон України від 03.06.1999 р. № 728-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/728-14#Text> (дата звернення: 12.12.2024)
10. Садогурська С. Як війна вплинула на Чорне море. URL: <https://www.ukrainer.net/viyna-chorne-more/>

Верченко Каріна,
3 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, денна форма навчання,
освітня програма «Право»
Маріупольський державний університет

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ПРАВА ЛЮДИНИ

Одним із ключових позитивних аспектів глобалізації є поширення ідеї універсальних прав людини та посилення міжнародних механізмів їх захисту. Беззаперечним є факт, що сьогодні інформація про права людини є більш доступною та сприяє формуванню глобальної культури прав людини.

Варто відзначити, що процес глобалізації став поштовхом до змін. У центрі цього революційного процесу недержавні суб'єкти, особливо транснаціональні корпорації, діють як лідери змін, відіграючи вирішальну роль у світовій економіці. Їхній глибокий вплив як на світову економіку, так і на суспільство безсумнівний. Однак саме в рамках прав людини, особливо в країнах, які переживають блискавичну глобалізацію, виникають найскладніші та актуальні питання [1, с. 296-299].

Аналіз наукових публікацій, присвячених глобалізації та захисту прав людини, впливу глобалізаційних процесів на правовий прогрес, дозволяють виділити такі аспекти:

1. Посилення міжнародної відповідальності за порушення прав людини. Наприклад, у межах своїх повноважень міжнародні суб'єкти протидіють кримінальним правопорушенням все більше уваги приділяють увагу злочинам проти людяності, злочину геноциду та воєнним злочинам. Так, зокрема, Міжнародний трибунал для колишньої Югославії був заснований Організацією Об'єднаних Націй у 1993 році. Метою його створення було переслідування осіб, відповідальних за серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, зокрема воєнні злочини, злочин геноциду і злочини проти людяності, скоєні на території колишньої Югославії під час розпаду країни та балканських воєн 1990-х років. Саме тому можна з впевненістю стверджувати, що глобалізація сприяє формуванню міжнародної системи правосуддя, яка підтримує принципи справедливості та непорушності прав людини.

2. Зростання транснаціональних соціальних рухів, які виступають на захист різних прав людини: прав жінок, прав ЛГБТ спільноти, екологічних прав, прав на свободу слова та багато інших. Ці рухи використовують новітні технології для координації своїх дій, поширення інформації та тиску на уряди або корпорації, які порушують права людей.

3. Нерівномірний розподіл благ. Хоча деякі країни отримують економічні вигоди, інші стикаються з посиленням бідності, соціальною нерівністю та порушеннями трудових прав. У глобальній економіці працівники з країн із низькими доходами часто стають об'єктом експлуатації. Транснаціональні корпорації, прагнучи зменшити витрати, використовують дешеву робочу силу в країнах, де трудові права не є достатньо захищеними. Це призводить до порушень таких базових прав, як право на гідну оплату праці, безпечні умови роботи та соціальний захист.

Окрім того, зростання впливу приватних корпорацій, які часто мають більшу економічну силу, ніж уряди окремих країн, створює проблеми. Це може призводити до ситуацій, коли права людини поступаються економічним інтересам. Наприклад, видобувні компанії нерідко порушують екологічні права місцевих громад, забруднюючи воду, ґрунт і повітря, що є важливими для їхнього виживання.

4. Проблема нерегульованої міграції. Люди, які шукають кращих умов життя чи тікають від конфліктів і переслідувань, часто стикаються з дискримінацією, відсутністю доступу до базових послуг та порушенням прав. Багато мігрантів змушені працювати в умовах, які нагадують сучасне рабство, без жодних гарантій їхніх прав.

5. Ризик культурної уніфікації та знищення культурної ідентичності. Посилення впливу західної культури через масову медіа-продукцію та глобальні бренди може призвести до маргіналізації місцевих культур, звичаїв і традицій. Це особливо загрожує корінним народам, які стикаються з втратою своєї мови, духовних практик та історичних земель [2].

6. Цифровізація. Сьогодні Інтернет та цифрові технології значно розширили доступ до інформації. З одного боку, це сприяло розширенню права на свободу слова, а з іншого – створило нові виклики для захисту прав людини. Зокрема, багато урядів використовують цифрові технології для посилення спостереження за громадянами, обмеження свободи слова та переслідування опозиціонерів. Соціальні мережі, які стали основним джерелом інформації для багатьох людей, нерідко стають платформою для поширення ненависті, дискримінації та дезінформації. Це створює загрозу не лише для свободи слова, але й для демократичних процесів у цілому.

Окрім того, проблема цифрової нерівності, коли доступ до Інтернету та сучасних технологій обмежений, особливо в країнах, що розвиваються, підсилює соціальну та економічну нерівність. Люди, які не мають доступу до цифрових ресурсів, опиняються в уразливому становищі, оскільки втрачають можливість реалізувати свої права, зокрема право на освіту, працю та медичну допомогу.

Таким чином, підводячи підсумок, можна відзначити, що глобалізація має як негативні наслідки, так і позитивні щодо захисту прав людини. Вона є потужним явищем, який має значний вплив на права людини. Успішне подолання цих викликів залежить від спільних зусиль урядів, міжнародних організацій, громадянського суспільства та окремих людей. Лише у такий спосіб можна забезпечити, щоб глобалізація стала інструментом покращення умов життя та дотримання прав кожної людини, а не джерелом нових загроз і нерівностей.

Література

1. Кульчицький В. В. Глобалізація та інтелектуальна власність. *Juridical scientific and electronic journal*. 2023. № 8. С. 296-299. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-8/68>
2. Balynska, O., Yevkhutych, I., Serkevych, I., Zdrenyk, I., & Andrusyshyn, R. (2024). Transformation of the content of human rights under the influence of globalisation. *Social & Legal Studios*, 7(1), 116-123. doi: 10.32518/sals1.2024.116.

Возіянова Софія,
3 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, денна форма навчання,
освітня програма «Міжнародне право»
Маріупольський державний університет

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА КРИМІНАЛЬНІ ПРОВАДЖЕННЯ

Н. Глинська відзначає, що «процес стрімкого впровадження інформаційних технологій у всі сфери соціального життя, що спостерігається в останні роки, запустило глобальний процес інформатизації суспільства, всеосяжний перехід до процесу створення, фіксування та передачі інформації в електронному просторі. Відповідно значну долю інформаційного сегменту сучасного кримінального провадження складає саме цифрова інформація, що обумовлює необхідність формування якісно нового підходу до використання у доказуванні цифрових (електронних) доказів. Водночас, як констатується сучасною науковою спільнотою та практиками, чинне кримінальне процесуальне законодавство містить лише загальні правила щодо застосування електронних доказів, залишаючи не врегульованими низку питань щодо специфіки порядку їх збирання та способів дослідження. Зазначене унеможливує повноцінне оперування на практиці цифровою інформацією у процесі доказування обставин вчиненого кримінального правопорушення» [1, с. 18]. Таке твердження дозволяє констатувати, що цифрові технології суттєво змінюють функціонування сучасних правових систем, зокрема, кримінального провадження, та стає ключовим етапом модернізації судочинства та підвищення його ефективності. Україна, адаптуючись до міжнародних стандартів та на шляху євроінтеграції, активно впроваджує цифрові інструменти як у досудовому розслідуванні, так і під час судового розгляду.

Відзначимо деякі цифрові інструменти, які, на нашу думку, мають особливе значення:

1. Єдиний реєстр досудового розслідування (далі – ЄРДР). Відповідно до п. 2 1. Загальних положень І. Основні засади ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення, затвердженого Наказ Генерального прокурора від 30.06.2020 р. № 298, реєстр утворений та ведеться відповідно до вимог Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) з метою забезпечення:

реєстрації кримінальних правопорушень (проваджень) та осіб, які їх учинили, обліку прийнятих під час досудового розслідування рішень та результатів судового провадження;

оперативного контролю за додержанням законів під час проведення досудового розслідування;

формування звітності про стан кримінальної протиправності та результати роботи органів досудового розслідування;

аналізу стану та структури кримінальних правопорушень, вчинених у державі;

інформаційно-аналітичного забезпечення державних органів, у тому числі правоохоронних та судових відповідно до вимог законодавства [2].

2. Відеоконференцзв'язок у судовій системі. Виходячи із Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, затвердженого рішенням Вищої ради правосуддя від 17.08.2021 р. № 1845/0/15-21, відеоконференція – телекомунікаційна технологія інтерактивної взаємодії двох або більше віддалених учасників судового провадження з можливістю обміну аудіо- та відеоінформацією в реальному часі [3]. Також варто відзначити, що до Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи віднесено підсистеми «Електронний кабінет», «Електронний суд» та підсистеми відеоконференцзв'язку.

3. Електронний документообіг. Яскравим прикладом використання цього виду цифрових технологій, зокрема, є така інформація: «16 грудня 2021 року НАБУ-САП почали реєструвати перші кримінальні провадження в системі іКейс. Вона передбачає поступове переведення в електронний формат обміну документів у кримінальному провадженні за участі НАБУ, САП та ВАК» [4]. Відзначимо, що електронний документ – це документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити електронного документа. Склад та порядок розміщення обов'язкових реквізитів електронних документів визначається законодавством. Електронний документ може бути створений, переданий, збережений і перетворений електронними засобами у візуальну форму. Візуальною формою подання електронного документа є відображення даних, які він містить, електронними засобами або на папері у формі, придатній для приймання його змісту людиною [5].

Отже, можна сказати, що кримінальне процесуальне законодавство оперує такою множиною понять як: інформаційні (автоматизовані) системи (абз. 3 ч. 2 ст. 168 КПК України), інформаційно-телекомунікаційна система (ст. 35 КПК України), електронні комунікаційні системи (абз. 3 ч. 2 ст. 168 КПК України), інформаційно-комунікаційні системи (ч. 4 ст. 99 КПК України), комп'ютерні системи (ч. 4 ст. 98, абз. 2 ч. 1 ст. 159, абз. 3 ч. 2 ст. 168, ч. 4 ст. 170 КПК України), інформаційно-телекомунікаційна система досудового розслідування (ст. 106-1 КПК України), електронні інформаційні системи (абз. 2 ч. 1 ст. 159, ч. 2 ст. 168, ч. 4 ст. 258, ч. 2 ст. 265 КПК України), електронні комунікації (ч. 6 ст. 194 КПК

України), електронна комунікаційна мережа (ч. 2, 4 ст. ст. 248, ч. 4 ст. 258, ст. 263, ч. 1 ст. 265 КПК України), автоматизована система (п. 1 ч.1 ст. 477 КПК України), комп'ютерна мережа (п. 1 ч.1 ст. 477 КПК України).

Разом з тим, розвиток цифрових технологій вимагає також і реакції від ініціаторів удосконалення чинного законодавства. Так, наприклад, В. Тертишник пропонує внести зміни до Кримінального процесуального кодексу України, зокрема, доповнити КПК ст. ст. 100-1. Цифрові докази та ст. 90-1. Саме тому, на нашу думку, цифровізація кримінальних проваджень в Україні є важливим кроком у напрямку модернізації правової системи та забезпечення ефективного, прозорого й доступного правосуддя, але вона також вимагає швидких змін у законодавство.

Література

1. Глинська Н. В. Щодо використання цифрової інформації в кримінальному провадженні: окремі аспекти. Використання цифрової інформації в розслідуванні кримінальних правопорушень : матеріали міжнар. наук.-практ. круглого столу, м. Харків, 12 груд. 2022 р. / електрон. наук. вид., редкол.: В. Ю. Шепітько (голова), Г. К. Авдєєва, М. О. Соколенко. ; НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України, Лаб. «Використання сучас. досягнень науки і техніки у боротьбі зі злочинністю». Харків : Право, 2022. С. 18-21.

2. Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення : Наказ Генерального прокурора від 30.06.2020 р. № 298. Офіційн. сайт Верховна Рада України. Редакція від 18.08.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20#n11> (дата звернення 25.12.2024)

3. Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи: Рішення Вищої ради правосуддя від 17.08.2021 р. № 1845/0/15-21. Офіційн. сайт Верховна Рада України. Редакція від 05.09.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#n22> (дата звернення 25.12.2024)

4. Як працює система електронного кримінального провадження іКейс. Публ. 20 Серпня, 2024. Офіційн. сайт Transparency International Ukraine. URL: <https://ti-ukraine.org/research/yak-pratsyuje-systema-elektronного-kryminalnogo-provadhennya-ikejs/> (дата звернення 25.12.2024)

5. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. Офіційн. сайт Верховна Рада України. Редакція від 31.12.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/851-15#Text> (дата звернення 25.12.2024)

Возіянова Софія,
3 курс перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, денна форма навчання,
освітня програма «Міжнародне право»
Маріупольський державний університет

ГАРМОНІЗАЦІЯ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ІЗ ЗАКОНОДАВСТВОМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗА

Процес євроінтеграції України вимагає суттєвих змін у правовій системі, зокрема гармонізації трудового законодавства відповідно до стандартів Європейського Союзу. Це забезпечує адаптацію українського ринку праці до європейських вимог, сприяє підвищенню рівня захисту прав працівників та створює сприятливі умови для економічного зростання.

Гармонізація є необхідним кроком у реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, яка визначає зобов'язання України щодо імплементації європейських норм у національне законодавство. Важливим аспектом цього процесу є забезпечення соціальної справедливості, дотримання принципів рівності та безпеки праці.

Трудове право Європейського Союзу побудоване на принципах рівності, соціальної справедливості та захисту прав працівників. Його метою є встановлення високих стандартів праці у всіх країнах-членах, забезпечення гідних умов роботи та гармонійного розвитку ринку праці.

Нормативна база ЄС включає директиви, регламенти та рішення Суду ЄС. Серед ключових документів можна виокремити Директиву про робочий час, яка регламентує тривалість робочого дня та право на відпочинок [1] і Директиву Ради 2000/43/ЄС від 29 червня 2000 року про імплементацію принципу однакового ставлення до осіб незалежно від расового або етнічного походження [2], що забороняє дискримінацію в трудових відносинах. Ці акти закріплюють базові права працівників і визначають обов'язки роботодавців у сфері охорони праці, рівності та забезпечення безпечних умов роботи.

Важливу роль відіграє Хартія основних прав ЄС від 07.12.2000 року [3], яка закріплює право на справедливу працю, свободу об'єднання в профспілки та колективний захист.

Україна вже зробила значні кроки через закони про рівність на ринку праці та захист від дискримінації. Тому з метою усунення прогалин та колізій у трудовому законодавстві, пов'язаних із належним забезпеченням трудових прав працівників було прийнято ряд Законів України, зокрема: «Про дерадянізацію законодавства України» від 21.04.2022 року [4], «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав працівників» від 12.05.2022 року [5], «Про внесення змін до деяких законодавчих актів

України щодо оптимізації трудових відносин» від 01.07.2022 року [6], «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання трудових відносин з нефіксованим робочим часом» від 18.07.2022 року [7], «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення регулювання трудових відносин у сфері малого і середнього підприємництва та зменшення адміністративного навантаження на підприємницьку діяльність» від 19.07.2022 року [8] та ін.

Європейські стандарти також передбачають захист працівників щодо робочого часу, відпусток та неперервного відпочинку, що вимагає подальшого вдосконалення українських норм для покращення добробуту працівників. Особливу увагу приділено впровадженню електронного документообігу у трудових відносинах, що відповідає загальноєвропейському тренду діджиталізації. Також зміцнився соціальний діалог між державою, роботодавцями та працівниками, що відповідає принципам соціального партнерства ЄС.

Але є проблеми щодо гармонізації. Основною з них є низька ефективність правозастосування через відсутність належного контролю з боку держави. Економічні труднощі також ускладнюють імплементацію європейських стандартів, оскільки обмеження фінансування впливають на виконання трудових норм. Ще однією проблемою є недостатня обізнаність громадян про їхні трудові права, що спричиняє порушення законів. Низький рівень правової культури також гальмує гармонізацію. Воєнний стан, викликаний агресією росії проти України створює додаткові труднощі для реалізації трудових прав, що вимагає гнучкого підходу в умовах нестабільності на ринку праці.

Таким чином, Україна досягла значного прогресу в гармонізації трудового законодавства, але необхідно удосконалити правозастосування, підвищити правову обізнаність і врахувати економічні та воєнні труднощі для подальших реформ.

Гармонізація трудового законодавства України з європейськими стандартами є важливим кроком на шляху до інтеграції нашої країни в Європейський Союз. Вона сприяє вдосконаленню умов праці, підвищенню правового захисту працівників і розвитку соціального діалогу між усіма учасниками трудових відносин.

Попри ці виклики, гармонізація трудового законодавства має позитивний вплив на український ринок праці, зокрема в частині зменшення дискримінації та підвищення соціального захисту. Для успішної адаптації необхідно забезпечити належне фінансування, підготовку фахівців і створити ефективну правозастосовну базу. Лише за умови комплексної підтримки з боку держави та бізнесу можна досягти високих результатів і забезпечити сталий розвиток трудових відносин в Україні відповідно до європейських стандартів.

Література

1. Директива ЄС №2003/88/ЄС від 04.11.2003 Про деякі аспекти організації робочого часу. https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=77782 (дата звернення: 23.12.2024).
2. Директива ЄС №2000/43/ЄС від 29 червня 2000 року Про імплементацію принципу однакового ставлення до осіб незалежно від расового або етнічного походження. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a65#Text (дата звернення: 23.12.2024).
3. Хартія основних прав ЄС від 07.12.2000 року URL : <https://ips.ligazakon.net/document/MU00303>(дата звернення: 23.12.2024).
4. Про дерадянізацію законодавства України: Закон України від 21.04.2022р. № 2215-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2215-20#Text> (дата звернення: 23.12.2024).
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав працівників: Закон України від 12.05.2022 року № 2253-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2253-20#Text> (дата звернення: 23.12.24).
6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин» від 01.07.2022 року № 2352-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2352-20#Text> (дата звернення: 23.12.2024).
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання трудових відносин з нефіксованим робочим часом: Закон України від 18.07.2022 № 2421-IXроку. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2421-20#Text> (дата звернення: 23.12.2024).
8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення регулювання трудових відносин у сфері малого і середнього підприємництва та зменшення адміністративного навантаження на підприємницьку діяльність: Закон України від 19 липня 2022 року, № 2434-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2434-20#Text> (дата звернення: 23.12.2024).

Грицук Евеліна,

2 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, денна форма навчання,

освітня програма «Право»

Маріупольський державний університет

**ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ УМИСНОГО ВБИВСТВА ЗА ОБТЯЖУЮЧИХ
ОБСТАВИН: ПОГЛЯДИ ВЧЕНИХ**

Життя людини – безцінне. У ст. 27 Конституції України закріплено, що кожна людина має невід’ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов’язок держави – захищати життя людини. Кожен має право захищати своє життя і здоров’я, життя і здоров’я інших людей від протиправних посягань.

Розділ 2 Особливої частини Кримінального кодексу (далі – КК) України ставить під захист від кримінально протиправних посягань життя та здоров’я особи. Ю. Ломага досліджуючи питання кваліфікації умисних вбивств при конкуренції кримінально-правових норм наголошує, що «чинний Кримінальний кодекс України (далі КК України) містить низку норм, які закріплюють відповідальність за окремі різновиди умисних вбивств. Такий стан нормативної регламентації кримінальної відповідальності за умисне заподіяння смерті іншій людині дає підстави вченим навіть виокремлювати асоціацію норм про умисне вбивство, демонструючи при цьому систему відповідних заборонних норм, елементами якої виступають функціонально пов’язані між собою генеральна (основна) та одна чи декілька варіантних щодо неї норм, або ж декілька варіантних норм, що цілісно забезпечують диференційовану охорону спільного безпосереднього (основного чи додаткового у складі складного) об’єкта від посягань, які характеризуються спільними визначальними ознаками, залежно від ступеня їх суспільної небезпеки» [1, с. 28-29].

Що ж стосується умисного вбивства при обтяжуючих обставинах, то у ч. 2 ст. 115 КК України міститься перелік з чотирнадцяти кваліфікуючих ознак умисного вбивства, зокрема: 1) двох або більше осіб; 2) малолітньої дитини або жінки, яка завідомо для винного перебувала у стані вагітності; 3) заручника або викраденої людини; 4) вчинене з особливою жорстокістю; 5) вчинене способом, небезпечним для життя багатьох осіб; 6) з корисливих мотивів; 7) з хуліганських мотивів; 8) особи чи її близького родича у зв’язку з виконанням цією особою службового або громадського обов’язку; 9) з метою приховати інше кримінальне правопорушення або полегшити його вчинення; 10) поєднане із звалтуванням або сексуальним насильством; 11) вчинене на замовлення; 12) вчинене за попередньою змовою групою осіб; 13) вчинене особою, яка раніше вчинила умисне вбивство, за винятком вбивства, передбаченого статтями 116-118 Кодексу; 14) з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості.

Проведений нами аналіз наукових публікацій з цієї проблематики, дозволив визначити, на думку дослідників питань кримінальної відповідальності за умисні вбивства, деякі проблемні питання:

1. О. Арцебарська О. та В. Людвік відзначають, що фіксуючи у ч. 2 ст. 115 КК описання ознак складу умисного вбивства при обтяжуючих обставинах, законодавець використав особливий техніко-юридичний прийом: альтернативні кваліфікуючі ознаки цього

складу в більшості випадків представлені окремими пунктами, яких на сьогоднішній день нараховується 14. Частина пунктів (зокрема – пункти 2, 3, 9, 10 ч. 2 ст. 115 КК) передбачає по декілька обтяжуючих обставин. Подекуди таке «об'єднання» можна виправдати (наприклад, відносно п. 3 – умисне вбивство заручника або викраденої людини; п. 10 – вбивство, поєднане із зґвалтуванням або насильницьким задоволенням статевої пристрасті неприродним способом). У ряді випадків воно є не просто порушенням вимог законодавчої техніки, а й, з огляду на принципову відмінність відповідних обставин, створює проблеми для застосування кримінально-правової норми. Тому бажано дотримуватись єдиного підходу, щоб кожна з обтяжуючих обставин була представлена на рівні окремого пункту ч. 2 ст. 115 КК [2, с. 355-356].

Разом з тим, І. Борисенко та М. В'юник наголошують, що частина пунктів, зокрема – пункти 2 – вбивство малолітньої дитини або жінки, яка завідомо для винного перебувала у стані вагітності, 3 – вбивство заручника або викраденої людини, 9 вбивство з метою приховати інше кримінальне правопорушення або полегшити його вчинення, 10 вбивство поєднане із зґвалтуванням або сексуальним насильством є комбінованими та включають по декілька альтернативних обтяжуючих обставин. Крім того, цей перелік є вичерпним і поширеному тлумаченню не підлягає. Якщо в діях винної особи таких ознак вбачається декілька, то всі вони мають отримувати самостійну правову оцінку за відповідним пунктом ч. 2 ст. 115 КК [3, с. 791].

2. О. Сотура вважає, що «якщо винний безпосередньо після вчинення зґвалтування, чи насильницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом, чи замаху на таке або через певний час після вчинення такого діяння вбиває жертву з метою приховати вчинений ним злочин, то його дії не слід кваліфікувати за пунктом 10 частини другої статті 115 КК України, так як вони вже позбавлені будь-якої сексуальної мотивації, а мають метою приховати злочинне діяння, що цілком логічно повинно кваліфікуватися за пунктом 9 частини другої статті 115 КК України. Враховуючи таку пропозицію щодо кваліфікації вбивства, передбаченого пунктом 10 частини другої статті 115 КК України, ми вважаємо, що необхідно змінити формулювання цієї норми, і враховуючи тепер виключно сексуальну мотивацію злочинця, викласти пункт 10 частини другої статті 115 КК України в наступній редакції «10) з сексуальних мотивів» [4, с. 154].

3. Ю. Ломага зауважує, що «розв'язання ситуацій конкуренції кримінально-правових норм при кваліфікації умисного вбивства не залежно від виду такої конкуренції тягне за собою застосування лише однієї статті Особливої частини КК України, оскільки вчинене лише одне кримінальне правопорушення. При кваліфікації умисного вбивства правозастосовний орган може зустрітись із типовими видами конкуренції кримінально-

правових норм: загальної та спеціальної норми, частини та цілого; кількох спеціальних норм між собою, а також із ускладненими ситуаціями, які обумовлені особливостями конструкції диспозиції кримінально-правових норм. У бідь якому разі варто підкреслити, що ідеальна сукупності кримінальних правопорушень, передбачених конкуруючими кримінально-правовими нормами бути не може. Тому практику судів, які допускають таку сукупність варто визначити як необґрунтовану та не поширювати при кримінально-правовій оцінці умисних посягань на життя іншої людини» [1, с. 37-38].

Література

1. Ломага Ю. Т. Кваліфікація умисних вбивств у конкуренції норм кримінального права. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства*. 2022. № 60. С. 28-40.
2. Арцебарська О. О., Людвік В. Г. Умисне вбивство з обтяжуючими обставинами. The 7th International scientific and practical conference “*Modern science: innovations and prospects*” (April 3-5, 2022) SSPG Publish, Stockholm, Sweden. 2022. С. 355-358.
3. Борисенко І. Г., В’юнник М. В. Кваліфіковані види умисного вбивства: статистичний аналіз та особливості кваліфікації. *Наукові перспективи*. 2023. № 11(41). С. 787-798. DOI [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-11\(41\)-787-798](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-11(41)-787-798)
4. Сотула О. О. Умисне вбивство, поєднане із зґвалтуванням або насильницьким задоволенням статевої пристрасті неприродним способом: порівняльно-правові аспекти. *Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30-річчя проголошення незалежності України та 25-річчя прийняття Конституції України)* : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 21 трав. 2021 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Т. 2. С. 153-155.

Дзигар Дар’я,

І курс другий (магістерський) рівень вищої освіти, денна форма навчання,
освітня програма «Право»

Маріупольський державний університет

ВІД COVID-19 ДО МАЙБУТНІХ ПАНДЕМІЙ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ, ВИКЛИКИ ТА ВПЛИВ ПАНДЕМІЧНОЇ УГОДИ ВООЗ НА ГЛОБАЛЬНЕ РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Пандемія COVID-19 продемонструвала світові численні виклики у боротьбі з новими небезпечними вірусами, зокрема прогалини в національних системах охорони здоров'я та

недосконалість національного й міжнародного правового регулювання. Досвід, здобутий під час пандемії, підтверджує важливість створення більш ефективної глобальної кооперації для реагування на майбутні кризи та виклики у сфері охорони здоров'я.

Історично серйозні пандемії трапляються кожні 30–50 років. Наприклад, натуральна віспа в XVIII столітті, пандемії холери в XIX столітті, спалахи лихоманки Ебола у XXI столітті. Остання пандемія COVID-19, що охопила світ у 2020 році, продемонструвала глобальну вразливість до нових інфекційних загроз.

Ці події стимулювали потребу в створенні міжнародних нормативних документів, які могли б забезпечити ефективне управління системами охорони здоров'я під час пандемій, реагування на розповсюдження небезпечних захворювань та міжнародну співпрацю у цій сфері. Одним із перших таких документів стали Міжнародні медико-санітарні правила (ММСП), ухвалені у 1969 році. ММСП спочатку були спрямовані на боротьбу із шістьма захворюваннями, серед яких такі як холера, чума, натуральна віспа, жовта лихоманка, висипний та поворотний тиф. У 1981 році документ було переглянуто, та після цього залишено лише три захворювання для регулювання ММСП: холеру, чуму та жовту лихоманку. Усвідомлюючи необхідність більш комплексного підходу до нових загроз, у 1995 році розпочалася реформа ММСП, яка завершилася прийняттям переглянутої версії у 2005 році. Нові ММСП, що набули чинності у 2007 році, охоплюють усі ризики для здоров'я населення, які можуть мати міжнародний вплив. Основний акцент зроблено на запобіганні, виявленні та глобальній співпраці в боротьбі зі спалахами захворювань [1].

Попри значні вдосконалення протягом багатьох років розробки та вдосконалення, пандемія COVID-19 виявила обмеження ММСП. Зокрема, їхня залежність від добровільного співробітництва країн-членів та відсутність механізмів підзвітності призвели до нерівномірності у реагуванні на пандемію. Відсутність фінансових інструментів і ресурсів також ускладнила підготовку та реагування на глобальному рівні. Нерівномірність розповсюдження фінансових ресурсів та медичних ресурсів поставила під загрозу населення більш економічно слабких країн через відсутність регулювання питання рівності між країнами під час надзвичайних ситуацій в охороні здоров'я ММСП. Ці обставини стали поштовхом для розробки нової Пандемічної угоди (Pandemic Treaty) [2].

Пандемічна угода, яка перебуває на стадії розробки з 2021 року, є відповіддю на прогалини, виявлені під час пандемії COVID-19. Вона спрямована на зміцнення глобальної готовності до майбутніх пандемій і забезпечення більшої справедливості в розподілі ресурсів. Основні цілі угоди включають забезпечення справедливого доступу до вакцин, діагностики та лікування; покращення обміну даними між країнами; управління ланцюгами постачання та боротьбу з дезінформацією. Крім того, угода запроваджує конкретні

зобов'язання для країн-членів, передбачаючи механізми моніторингу та звітності. Важливим аспектом є мобілізація фінансових ресурсів для підтримки країн, які цього потребують, що включає фінансування для підготовки та реагування на пандемії. Таким чином, Пандемічна угода не стала би заміною ММСП, а доповнила би їх новими правилами та нормативною базою, що були розроблені на досвіді надзвичайної ситуації з пандемією COVID-19.

Робота над угодою розпочалася на спеціальній сесії Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я (ВАОЗ) у грудні 2021 року, де було створено Міжурядовий переговорний орган (INB). Його завдання — розробка угоди, конвенції або іншого міжнародного інструменту для превенції, готовності та реагування на пандемії. У лютому 2022 року INB провів першу зустріч, визначивши робочі методи та часові рамки. У 2023 році було опубліковано «нульовий проект» угоди, який містить потенційні зобов'язання країн-членів, включаючи положення про обмін даними, наукове співробітництво та справедливий доступ до медичних технологій. Станом на грудень 2024 року переговори тривають, і очікується, що остаточний текст угоди буде ухвалений у травні 2025 року на черговій сесії ВАОЗ.

Однією з ключових переваг Пандемічної угоди є її спрямованість на боротьбу з пандеміями глобального рівня, тоді як ММСП охоплюють більш широкий контекст ризиків для здоров'я населення. Угода акцентує увагу на справедливості та рівності у розподілі ресурсів, забезпеченні доступу до вакцин і медичних засобів, а також підтримці країн під час пандемій. ММСП більше покладаються на добровільну кооперацію між країнами, тоді як Пандемічна угода пропонує більш жорсткі механізми підзвітності та координації. Наприклад, угода передбачає фінансову мобілізацію для підтримки розвиваючихся та економічно слабкіших країн, що значно підвищує їхню здатність реагувати на пандемії. Також важливим нововведенням є посилення боротьби з дезінформацією, яка під час COVID-19 стала значним бар'єром для ефективної комунікації з населенням та реагування на нові виклики.

Разом із тим, імплементація Пандемічної угоди стикається зі значними викликами. Для України це питання гармонізації угоди з національним законодавством, що потребує ратифікації на парламентарному рівні Верховної Ради України та внесення змін до існуючих нормативних актів. Однак через війну країна стикається з обмеженнями в ресурсах, руйнуванням інфраструктури охорони здоров'я, економічним спадом і міграцією медичних працівників. Окупація територій та зони бойових дій ускладнюють реалізацію підзвітних механізмів, що є ключовим елементом угоди.

Війна завдала значної шкоди системі охорони здоров'я України. Розвиток епідеміологічного нагляду, координація між місцевими та національними органами влади, а

також фінансування необхідних реформ залишаються серйозними викликами. Крім того, економічний спад обмежує можливості держави інвестувати фінансові та людські ресурси у підготовку до майбутніх пандемій.

Для подолання цих викликів Україна має зосередитися на кількох пріоритетах. По-перше, необхідно гармонізувати національне законодавство з положеннями Пандемічної угоди, включаючи внесення змін до законів, які регулюють охорону здоров'я, реагування на надзвичайні ситуації та транскордонне співробітництво. Це також може потребувати розробки нових нормативно-правових актів для виконання конкретних положень угоди. По-друге, інституційні реформи, зокрема посилення ролі Міністерства охорони здоров'я, розвиток систем епідагляду та вдосконалення механізмів координації, є критично важливими для успішної реалізації угоди. По-третє, фінансування реформ у системі охорони здоров'я має стати одним із ключових пріоритетів, оскільки без відповідних ресурсів реалізація угоди буде неможливою.

Міжнародна співпраця також є важливим елементом для реалізації Пандемічної угоди в Україні. Співпраця з ВООЗ та Європейським Союзом, які можуть надати технічну та фінансову підтримку, сприятиме подоланню ключових проблем. Залучення міжнародних ресурсів дозволить зміцнити інфраструктуру охорони здоров'я, покращити підготовку до майбутніх пандемій та створити умови для стійкого розвитку системи охорони здоров'я.

Тим не менш, запропонований договір про пандемію зіткнувся з критикою з кількох сторін. Висловлювалися занепокоєння щодо його здатності ефективно подолати глобальні диспропорції в галузі охорони здоров'я, при цьому деякі стверджували, що він може не забезпечити справедливий доступ до медичних контрзаходів для країн з низьким рівнем доходу [3]. Крім того, структуру управління договором критикували за потенційну відсутність достатнього незалежного контролю, що могло б підірвати його ефективність у притягненні до відповідальності держав-членів [4]. Питання прав інтелектуальної власності залишається спірним, оскільки деякі країни та фармацевтичні компанії виступають проти положень, які вимагатимуть відмови від прав інтелектуальної власності для сприяння швидкому виробництву та розповсюдженню вакцин і засобів лікування під час пандемій [5]. Крім того, було підкреслено недостатню увагу в договорі до планування відновлення із закликами до комплексних стратегій для управління довгостроковими наслідками пандемій [6].

Попри складнощі, Пандемічна угода має потенціал стати ключовим механізмом у глобальній боротьбі з пандеміями. Її успішна імплементація залежить від адаптації національних систем до нових викликів, забезпечення фінансових і людських ресурсів, а також активної міжнародної підтримки. Для України це є шансом зміцнити систему

охорони здоров'я та підвищити її здатність реагувати на майбутні пандемії.

Література

1. World Health Organization. (2005). International Health Regulations (2005). World Health Organization. Доступно: <https://www.who.int/publications/i/item/9789241580496>.
2. World Health Organization. (n.d.). Pandemic Prevention, Preparedness and Response Accord. World Health Organization. Доступно: <https://www.who.int/news-room/questions-and-answers/item/pandemic-prevention--preparedness-and-response-accord>.
3. Evaborhene, N. A., Oga, J. O., Nneli, O. V., & Mburu, S. (2023). The WHO pandemic treaty: where are we on our scepticism? *BMJ Global Health* 2023;8:e012636. Доступно: <https://doi.org/10.1136/bmjgh-2023-012636>.
4. Schwalbe, N., Hannon, E., & Lehtimaki, S. (2024, February 22). The new pandemic treaty: Are we in safer hands? Probably not. *BMJ*, 384, q477. Доступно: <https://doi.org/10.1136/bmj.q477>.
5. Gostin, L. O., & Finch, A. (2024, June 19). The world desperately needs a new pandemic treaty. *Scientific American*. Доступно: <https://www.scientificamerican.com/article/the-world-desperately-needs-a-new-pandemic-treaty/>.
6. Rossman, J. S., & van der Togt, V. (2024, December 16). Recovery is missing in the pandemic treaty. *BMJ*, 387, q2827. Доступно: <https://doi.org/10.1136/bmj.q2827>.

Зеленський Богдан,
4 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, денна форма навчання,
освітня програма «Право»
Маріупольський державний університет

ЗАХИСТ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ У ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРАВІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Антимонопольне регулювання відіграє ключову роль у забезпеченні ефективного функціонування ринкової економіки на засадах захисту економічної конкуренції. Збалансоване поєднання законодавчих, адміністративних та судових механізмів регулювання конкуренції, створених для розвитку бізнесу, захисту прав споживачів і недопущення зловживання монопольним становищем.

Механізм антимонопольного регулювання в Україні базується на сучасному законодавстві, спрямованому на забезпечення рівних умов конкуренції, захист споживачів і запобігання монополізації ринку. Основним нормативним актом є Закон України "Про

захист економічної конкуренції" [6], який визначає основні принципи регулювання, права та обов'язки суб'єктів господарювання, а також механізми контролю.

Діяльність Антимонопольного комітету України (АМКУ) як головного регулятора в цій сфері регламентується Законом України "Про Антимонопольний комітет України". Він наділений повноваженнями проводити розслідування, робити моніторинг ринкових процесів та накладати штрафи за порушення конкурентного законодавства [4]. Безпосередньо цим органом передбачається контроль за економічною концентрацією, яка може обмежити конкуренцію.

За даними «Звіту АМКУ у 2023 році», ним за рік було подано понад 700 справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, з яких значна частина стосувалася зловживання монопольним становищем та антиконкурентних узгоджених дій [2].

У сфері захисту економічної конкуренції інституції стикаються з низкою викликів, що обумовлені поглибленням глобалізаційних процесів в економіці, активним розвитком цифрових технологій та використанням нових моделей ринкової поведінки. Наприклад, діяльність великих транснаціональних компаній нерідко дисонує з державним регулюванням конкретних країн, що вказує на потребу виявлення таких точок «прориву» для унеможливлення порушення національного антимонопольного законодавства. Крім того, суттєвих обертів набирає монополізація ринків технологічними гігантами (такими як Google, Amazon, Meta). Це обумовлює потребу оперативного та гнучкого реагування інституцій у сфері захисту економічної конкуренції на нові ризики на основі вдосконалення дієвості механізму антимонопольного регулювання відповідно до виявлених вразливих точок.

Одним із головних викликів є проєкція глобалізаційних економічних процесів на ринки, яка нарощується. Великі транснаціональні корпорації, такі як Google, Amazon або Meta, діяльність яких здійснюється у багатьох країнах та часто виходить за межі юрисдикції національних антимонопольних органів. Це створює проблеми для моніторингу їхньої діяльності та притягнення до відповідальності за порушення конкурентного законодавства. Антимонопольне законодавство України поки що обмежене у здатності реагувати на подібні глобальні виклики. Тут більш дієвими будуть синергічні напрацювання профільних інституцій різних країн, тому адаптація до норм ЄС посилить ефективність вітчизняної протидії загрозам подібного типу.

Іншим серйозним викликом є цифровізація економіки. Цифрові платформи створюють форми нових монополій, пов'язаних з контролем над великими обсягами даних, мережевими ефектами та ускладненнями доступу до нових учасників ринку. Наприклад,

платформи можуть використовувати дані користувачів для отримання конкурентних переваг або створення дискримінаційних умов для інших компаній [3]. Зокрема, у 2024 році окружний суд США Google винним у порушенні антимонопольного законодавства в частині ведення його пошукового бізнесу, який є найдавнішим та найбільш функціональним напрямом у компанії [9]. У 2022 році Європейська комісія прийняла важливі законодавчі ініціативи – Акт про цифрові послуги [10] та Акт про цифрові ринки [11], регуляторна дія яких зосереджена на особливостях відповідальності «ключових гравців».

Ще одна проблема пов'язана із захистом від недобросовісної конкуренції, яка виражається у демпінгуванні, поширенні неправдивої інформації або обмеженні доступу до ринків. Регуляторам складно оперативно реагувати на таке порушення через швидкий розвиток технологій та нових бізнес-моделей. Також обмеженість ресурсів антимонопольних органів часто ускладнює боротьбу з потужними порушниками законодавства.

Сучасний розвиток антимонопольного законодавства в Україні першочергово пов'язаний із гармонізацією з європейськими стандартами відповідно до Угоди про Асоціацію з Європейським Союзом. Це включає адаптацію до положення Регламенту Ради ЄС № 1/2003, який передбачає принципи антимонопольного контролю в Європі. Початком реформи конкурентного (антимонопольного) права в Україні у цьому контексті стало прийняття від 09.08.2023 р. Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства про захист економічної конкуренції та діяльності Антимонопольного комітету України» [5].

На думку В. Грудницького, удосконалення антимонопольного законодавства в Україні в контексті поглиблення процесів євроінтеграції, повинно спиратися на: 1) системі органів та інститутів, що мають бути спеціально створені та функціонувати в цілях нормативного наближення антимонопольних стандартів ЄС до вимог національного законодавства, шляхом провадження нормативного моніторингу з метою виявлення прогалин у національному законодавстві та надання рекомендацій відносно їх усунення; 2) функціональної діяльності органів та інститутів в сфері виконання своїх завдань і функцій щодо наближення національного законодавства до стандартів ЄС; 3) процесі здійснення належних суб'єктам господарювання, гарантованих антимонопольними стандартами ЄС прав і повноважень, їх юридичної охорони та захисту; 4) системі нормативів, що визначають статус антимонопольних стандартів ЄС відносно системи національного законодавства, і суб'єктів, уповноважених та зобов'язаних використовувати і застосовувати дані стандарти, а також контролювати дотримання і виконання цих повноважень і

обов'язків; 5) системі фінансового забезпечення втілення антимонопольних стандартів ЄС [1]. О. Райлян акцентує увагу на потребі вдосконалення та забезпечення відповідності чинного законодавства України вимогам ЄС правової регламентації в сфері публічних (державних) закупівель, захисту прав інтелектуальної власності, державної допомоги, передачі технологій, вертикальних угод, концентрації суб'єктів господарювання з вектором на пріоритети повоєнного відновлення України [7].

Ще одним перспективним напрямком удосконалення механізму захисту економічної конкуренції є розвиток міжнародної співпраці. Це дозволить поєднати напрацювання спільних інструментів захисту економічної конкуренції, що забезпечать інтеграцію національного та міжнародного рівнів. Спільні дії антимонопольних органів різних країн стали більш ефективно боротися з глобальними порушеннями, такими як карткові зміни або транснаціональні монополії. Крім того, використання цифрових інструментів, зокрема штучного інтелекту та великих даних, може допомогти у моніторингу ринкових тенденцій і прогнозуванні можливих ризиків.

При реалізації нововведень у сфері захисту економічної конкуренції, як зазначає Т. Швидка, слід забезпечити відкритість процесів ухвалення рішень та активну взаємодію з громадськістю, що підвищить довіру до антимонопольної політики [8].

Таким чином, сучасні виклики у сфері захисту економічної конкуренції потребують комплексних підходів і впровадження новітніх інструментів, які б унеможливили зловживання та порушення норм права національних та транснаціональних компаній на рівних паритетах. Гармонізація національного законодавства України в умовах поглиблення євроінтеграційного вектору розвитку, посилення синергії співпраці на міжнародному рівні, прозорість дій регуляторів формують передумови створення ефективного конкурентного середовища, яке буде відповідати сучасним запитам ринкового регулювання економікою.

Цільовими орієнтирами захисту економічної конкуренції у господарському праві є забезпечення справедливої конкуренції та запобігання монополізації ринків, що сприяє стабільному економічному розвитку. Зростання впливу цифрових платформ, зловживання монопольним становищем, антиконкурентні угоди та концентрація ринків створюють нові ризики для економічної системи, що потребує удосконалення законодавства в частині зміцнення інституційної спроможності антимонопольних органів та міжнародного співробітництва в цій сфері. Перспективи розвитку антимонопольної політики включають впровадження інноваційних підходів до моніторингу ринків, використання цифрових інструментів аналізу, підвищення прозорості моніторингу та посилення відповідальності за порушення антимонопольного законодавства. Це має забезпечити ефективне подолання сучасних викликів, сприяючи формуванню конкурентного середовища, яке стимулює

економічне зростання та захищає права споживачів.

Література

1. Грудницький В. Гармонізація національного законодавства про зловживання монополюним (домінуючим) становищем із правом Європейського Союзу. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 4. С. 59–63.

2. Звіт Антимонопольного комітету України за 2023 рік. URL: <https://amcu.gov.ua/pro-nas/zvitnist/richni-zviti/zvit-2023>

3. Никифоров А. Є., Погуда Н. В. Державна політика сприяння конкуренції на цифрових ринках. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2023. Вип. 37. С. 36–40. URL: <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2023.37.6>.

4. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26 листопада 1993р. №3659-XII. Відомості ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12#Text>.

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства про захист економічної конкуренції та діяльності Антимонопольного комітету України: Закон України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3295-20#Text>

6. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11 січня 2001 р. № 2210-111. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text>

7. Райлян О. Г. Питання гармонізації українського конкурентного права із правом ЄС в контексті поглиблення євроінтеграції. *Збірник наукових праць Одеського національного економічного університету*. №7 (296). 2022. С. 54-61.

8. Швидка Т. І. Економічна конкуренція: сучасний стан законодавчого забезпечення та перспективи його модернізації. Харків : Право, 2020. 376 с. URL: <https://t.ly/ymrF6>.

9. UNITED STATES OF AMERICA et al v. GOOGLE LLC - 1:20-cv-03010 District Of Columbia District Court. Docket Item 1033.0 - Filed: 08/05/2024. URL: https://www.pacermonitor.com/view/VZTUTSQ/UNITED_STATES_OF_AMERICA_et_al_v_GOOGLE_LL__dcdce-20-03010__1033.0.pdf?mcid=tGE3TEOA

10. REGULATION (EU) 2022/2065 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 19 October 2022 on a Single Market For Digital Services and amending Directive 2000/31/EC (Digital Services Act) : веб-сайт Європейського Парламенту. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022R2065>

11. REGULATION (EU) 2022/1925 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 14 September 2022 on contestable and fair markets in the digital sector and amending Directives (EU) 2019/1937 and (EU) 2020/1828 (Digital Markets Act) : веб-сайт Європейського Парламенту. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022R1925>

Клочко Сергій,
3 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, денна форма навчання,
освітня програма «Міжнародне право»
Маріупольський державний університет

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПРАВОПОРЯДКУ В РЕСПУБЛІЦІ ХОРВАТІЯ

А. Денисов відзначає, що забезпечення публічної безпеки і порядку є одним із пріоритетних завдань національної безпеки України. Державні органи забезпечують публічний порядок та безпеку також і в умовах воєнного стану [1, с. 580]. Це стосується не тільки України, а й будь-якої держави у світі, адже як відзначається у Щорічному звіті про свою діяльність з оцінкою викликів і загроз національній безпеці країни Агентства безпеки та розвідки Республіки Хорватія, агресія проти України Росії не лише порушила міжнародне право, а й підірвала встановлену структуру європейської безпеки, побудовану на принципах, викладених у Гельсінському заключному акті 1975 р. [2].

Варто відзначити, що досліджуючи питання системи забезпечення публічної безпеки та правопорядку в Республіці Хорватія, ми зупинимося на діяльності Міністерства внутрішніх справ.

Отже, до завдань Міністерства внутрішніх справ Республіки Хорватія відносяться:

- поліція, кримінальна поліція, прикордонна поліція та діяльність спеціальної поліції;
- адміністративні справи щодо місця проживання та документів громадян, громадянства, іноземців та притулку;
- адміністративні та інші справи у сфері протипожежного та технологічного вибухозахисту, виробництва та торгівлі вибуховими речовинами, гуманітарного розмінування, охоронно-розшукової діяльності
- адміністративні та експертні справи щодо цивільного захисту та аварійно-рятувальних служб;
- інспекційні справи у сфері цивільного захисту, пожежогасіння, протипожежного захисту, виробництва та обігу вибухових речовин і зброї, приватної охорони та розшукової справи, протимінної діяльності;
- адміністративні та експертні справи, пов'язані з радіаційною та ядерною безпекою;
- адміністративні та експертні справи, пов'язані з захистом від іонізуючого випромінювання

- інспекційні справи з радіаційної та ядерної безпеки та виконання завдань у надзвичайних ситуаціях щодо джерел іонізуючого випромінювання;
- виконання зобов'язань, прийнятих Республікою Хорватія згідно з міжнародними конвенціями, договорами та угодами щодо захисту від іонізуючого випромінювання, ядерної безпеки та застосування заходів захисту, спрямованих на нерозповсюдження ядерної зброї;
- адміністративні та експертні справи, пов'язані з роботою у вибухонебезпечних місцях;
- адміністративні та експертні справи, пов'язані з розмінуванням;
- судова експертиза, дослідження та експертиза [3].

Виходячи із вищезазначеного, можна відзначити, що поліція є головним елементом системи правопорядку в Хорватії. Вона підпорядкована Міністерству внутрішніх справ (МВС), яке здійснює загальну координацію діяльності поліції через центральну службу.

Police administration

Рисунок 1. Структура поліції Республіки Хорватія ¹

¹ Police administration. URL: <https://mup.gov.hr/footer-111/about-the-police-120/police-administration/146> (дата звернення 28.12.2024)

Департамент поліції є державною службою в Міністерстві внутрішніх справ Республіки Хорватія, який виконує певні завдання, так звані «поліцейські дії», визначені законом. Генеральне управління поліції є адміністративною організацією у складі Міністерства внутрішніх справ, відповідальним за здійснення діяльності поліції. На місцевому рівні цю діяльність поліції здійснюють поліцейські адміністрації.

Головні управління поліції відповідають за:

- перевірку та аналіз стану безпеки та розвитку подій, що призводять до виникнення та розвитку злочинності;
- погодження, керівництво та нагляд за роботою дирекцій поліції та поліцейських адміністрацій;
- безпосередню участь у більш складних операціях дирекцій поліції та управлінь поліції;
- забезпечення виконання міжнародних договорів про поліцейське співробітництво та інших міжнародних актів, що належать до компетенції Головного управління поліції;
- організацію та проведення кримінально-криміналістичних операцій;
- створення передумов для ефективної роботи Академії поліції;
- прийняття стандартів на обладнання та технічні засоби;
- створення передумов для готовності поліції до дій в умовах надзвичайного стану [4].

Таким чином, можна відзначити, що поліція Хорватії має чітку ієрархічну структуру, де центральною ланкою є Департамент поліції, що складається з кількох управлінь, зокрема управлінь кримінальної поліції, державного кордону, а також спеціалізованих підрозділів, таких як командування спеціальної поліції. Додатково функціонує Поліцейська академія, яка займається підготовкою кадрів для всієї системи правопорядку. Окрім того, завдання поліції охоплюють широкий спектр функцій: від забезпечення безпеки громадян, охорони публічного порядку до управління дорожнім рухом, нагляду за державним кордоном, боротьби з організованою злочинністю, а також виконання спеціальних завдань із захисту повітряного, морського та внутрішнього водного руху.

Література

1. Денисова А. В. Забезпечення публічної безпеки і порядку органами національної поліції України під час проведення масових заходів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №7. С. 580-582. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-7/140>. URL: http://www.lsej.org.ua/7_2022/140.pdf (дата звернення 28.12.2024)
2. Паливода В. О. Оцінка Агентством безпеки та розвідки Республіки Хорватія викликів і загроз національній безпеці країни. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-08/az_croatia_23082023.pdf (дата звернення 28.12.2024)

3. Ministry. URL: <https://mup.gov.hr/ministry/119> (дата звернення 28.12.2024)

4. About the Police. URL: <https://mup.gov.hr/footer-111/about-the-police-120/120> (дата звернення 28.12.2024)

Кушнеренко Катерина,
4 курс перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, денна форма навчання
освітня програма «Право»
Маріупольський державний університет

ПРОБЛЕМИ КАРАНОСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 210 КК УКРАЇНИ

Проблеми караності кримінальних правопорушень, що завдають шкоду економічній стабільності держави, інтересам країни на дипломатичному рівні та підривають довіру громадян до державних інституцій, є неабияк актуальними у нашому суспільстві. Зокрема, нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням, тобто вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 210 КК України, зумовлює неминуче державне реагування шляхом застосування до суб'єкта його вчинення низки різних за ступенем своєї суворості засобів кримінально-правового характеру [6, с. 190]. Слід погодитись з такою думкою, що основним безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 210 КК України, є суспільні відносини, що виникають у процесі виконання державного та місцевих бюджетів у частині використання бюджетних коштів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду.

Метою дослідження є визначення основних проблем караності нецільового використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням та рекомендації їх вирішення.

Суспільна небезпека порушення законодавства про бюджетну систему України полягає в тому, що при вчиненні такого правопорушення завдається шкода відносинам з розподілу, перерозподілу та використання бюджетних коштів. Також суспільна небезпека злочину, передбаченого ст. 210 КК України, полягає в порушенні планів використання фінансових ресурсів, що призводить до розбалансованості системи державних фінансів та економіки.

Варто розглянути позицію В. М. Руфанової, яка вважає одним із правових факторів, що обумовлюють вчинення злочинів, пов'язаних із незаконним використанням бюджетних коштів, – це відсутність чіткого законодавчо визначеного переліку діянь, які потрібно вважати нецільовим використанням бюджетних коштів [5, с. 59]. Однак, по-перше, незрозуміло, як саме відсутність такого переліку впливає на обумовленість вчинення таких злочинів. І, по-друге, навряд чи практично можливо розробити такий вичерпний перелік.

Слід зазначити, що відповідно до змісту ст. 210 КК України суб'єктивна сторона кримінального правопорушення характеризується прямим умислом, при якому особа усвідомлює суспільну небезпечність вчинюваного нею нецільового використання бюджетних коштів або здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень, або з їх перевищенням всупереч Бюджетному кодексу України (далі – БК України) чи закону про Державний бюджет України на відповідний рік, та бажає вчинити такі дії. А суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка досягла 16 років, є службовою особою (ч. 3, 4 ст. 18 КК України) та наділена повноваженнями щодо використання бюджетних коштів, а також здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету. Об'єктом кримінального правопорушення можна назвати бюджетну систему України в частині встановленого порядку виконання державного і місцевих бюджетів за видатками і кредитування з бюджету [4].

Об'єктивна сторона характеризується вчиненням однієї з таких суспільно небезпечних дій: 1) нецільове використання бюджетних коштів; 2) здійснення видатків бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням всупереч БК України чи закону про Державний бюджет України на відповідний рік; 3) надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням всупереч БК України чи закону про Державний бюджет України на відповідний рік.

Проте, законодавець не надає чіткого роз'яснення відносно процедур та механізмів контролю за дотриманням цільового призначення бюджетних коштів. Зокрема, існує ризик витрат на проекти або програми, які не є пріоритетними для розвитку країни або не відповідають соціальним потребам громадян [1, с. 218].

Таким чином, ураховуючи усе викладене вище, можна виокремити основні проблеми караності кримінального правопорушення, передбаченого ст. 210 КК України:

- Ігнорування міською владою запитів громади щодо визначення цільового спрямування коштів місцевих бюджетів

Прикладом може слугувати «Проект про бюджет міста Києва на 2025 рік», який було прийнято 5 грудня 2024 року. З Київського бюджету (який становить 90 млрд. грн.) на програму з надання соціальних послуг «Підтримка киян – захисник та захисниця України»

виділено 0,6 % від усього бюджету (тобто 547,5 млн. грн.). Проте у цьому ж рішенні, КМДА виділяє 2 млрд. грн. на розв'язку на вул. Богатирській, 1,5 млрд. грн. на Подільський міст, 25 млн. грн. парк «Наталка» тощо [3]. Наразі містяни та активісти, щотижня, на мирних акціях звертаються до міського голови та депутатів про недоцільність використання бюджетних коштів у часи війни на парки, розв'язки і бруківку та пропонують впровадити певні зміни до бюджету, а саме виділити 20 % на програму «Підтримка киян – Захисник та Захисниця України».

Однак, проблемою є відсутність будь-якої комунікації та звернення уваги КМДА на запити суспільства. Тобто без урахування думки громади, міська адміністрація приймає суперечливі рішення з приводу розподілу коштів бюджету міста.

На нашу думку, вирішити дану проблему можна медійним розголосом та долученням міської влади до діалогу з громадянами. Адже, як показує практика, суспільний резонанс у ЗМІ змушує правоохоронні органи та вище керівництво держави більш активно протидіяти спробам нецільового використання бюджетних коштів. А комунікація громади з міською владою дає змогу знайти компроміси та впровадити певні зміни.

- Стрімке зниження кількості направлених обвинувальних актів до суду

Для прикладу, за вчинення кримінального правопорушення за ст. 210 КК України в 2014, 2016 і 2019 роках до суду не направлено жодного обвинувального акта, в 2015 – 1 обвинувальний акт, та по 3 у 2017 та 2018 роках, у той час, як у тому ж 2013 році таких обвинувальних актів було направлено до суду 8.

Це свідчить не про відсутність нецільового використання бюджетних коштів у нашій країні, а, навпаки, про поліпшення умов для вчинення даного правопорушення. Бо, на жаль, сьогодні діяльність правоохоронних органів є малоефективною у виявленні та у подальшому доказуванні в суді належними й допустимими доказами. Таким чином, навіть наведені статистичні дані наглядно підтверджують практичне згортання діяльності правоохоронних органів у протидії злочинності в сфері економічної діяльності, що дійсно може загрожувати економічній безпеці нашої держави [8].

Вирішенням даної проблеми може бути впровадження більш суворих механізмів контролю та вдосконалення чинного законодавства, що допоможе призупинити або зменшити нецільове використання бюджетних призначень та повернути ці бюджетні кошти до відповідного бюджету.

- Мала кількість обвинувальних вироків

Аналіз судової практики застосування ст. 210 КК України свідчить про те, що протягом 2010–2022 рр. судами України за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 210 КК України, було засуджено лише 15 осіб, а за ч. 2 ст. 210 КК

України – 9 осіб. При цьому три особи було виправдано [2, с. 248]. Для прикладу, Вищий антикорупційний суд у своїй ухвалі у справі № 991/2899/22 постановив, що ОСОБА_7 визнати винуватою у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 210 КК України та призначити їй покарання у виді штрафу. ОСОБА_7 звільнити від призначеного покарання на підставі ст. 49 КК України у зв'язку із закінченням строків давності [5]. Як показує судова практика, навіть якщо справа дійде до суду, то найвірогідніший результат, що особа, яка вчинила протиправну дію, може уникнути покарання.

Отже, проблеми караності кримінального правопорушення, передбаченого ст. 210 КК України, глибоко вкоріненні у правовій системі нашої країни. Мала активність правоохоронних органів, неефективність діяльності судів усіх інстанцій, низький рівень ініціативи у політичній волі та суспільному ставленні до даної проблематики є основними факторами, які гальмують застосування даної норми.

Для запобігання нецільовому використанню бюджетних ресурсів необхідно запровадити регулярний аудит та моніторинг використання бюджетних коштів з боку незалежних та експертних комісій. Також, на законодавчому рівні, варто запровадити чіткі критерії та процедури ефективності бюджетних видатків, за допомогою яких роз'яснити механізми контролю та відповідальності. Крім того, логічно вибудована та прозора система механізмів визначення пріоритетності бюджетних програм та проєктів, дозволить уникнути фінансування недоцільних ініціатив.

Література

1. Василевич В.В., Левченко Ю.О. Нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія Право. Випуск 78: частина 2. 2023. С. 214-219. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/08/36.pdf>
2. Гуторова Н. О. Кримінально-правова охорона державних фінансів України: монографія. Харків, 2001. 384 с.
3. Проєкт рішення про бюджет міста Києва на 2025 рік: Київська міська рада, IV сесія, IX скликання. URL: https://kmr.gov.ua/sites/default/files/rishennya_10.docx
4. Науково-практичний коментар до статті 210 Кримінального кодексу України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/КК004720>
5. Руфанова В. М. Кримінологічна характеристика та запобігання органами внутрішніх справ злочинам, пов'язаним з незаконним використанням бюджетних коштів: дис... канд. юрид. наук. Дніпропетровськ, 2011. 258 с.

6. Семенових, О. С. Деякі міркування з приводу системи засобів кримінально-правового реагування на випадки вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 210 КК України. Міжнародна науково-практична конференція. Український дослідницький простір в умовах війни: адаптація й перезавантаження технічних і юридичних наук, 31 трав. 2022 р.: зб. матеріалів доп. Нац. аерокосм. ун-т «Харків. авіац. ін-т», Ризький ун-т ім. Страдіня, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2022. С. 190–192. URL:

<https://dspace.library.khai.edu/xmlui/bitstream/handle/123456789/2782/Semenovykh.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

7. Судове рішення Вищого антикорупційного суду за справою № 991/2899/22 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108333060>

8. Протидія економічній злочинності в Україні: стан і проблеми (дані за 2019 рік у порівнянні з відповідними показниками за 2016—2018 рр. (частина перша). URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/protydiya-ekonomichnij-zlochynnosti-v-ukrayini-stan-i-problemy-dani-za-2019-rik-u-porivnyanni-z-vidpovidnymy-pokaznykamy-za-2016-2018-rr-chastyna-persha/>

Мамедов Ніджат Муханнат огли,

3 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, денна форма навчання,

освітня програма «Право»

Маріупольський державний університет

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ І КУЛЬТУРНА РІЗНОМАНІТНІСТЬ: ПРАВА ЛЮДИНИ І ЗАХИСТ МЕНШИНИ

Відзначимо, що глобалізація – це складний процес, який впливає на всі аспекти сучасного життя, включаючи економіку, політику, культуру та соціальні відносини. З одного боку, вона відкриває нові можливості для взаємодії між народами, сприяючи обміну ідеями, традиціями та технологіями. З іншого боку, глобалізація може створювати виклики для культурної ідентичності та ставити під загрозу існування меншин, які зіштовхуються з дискримінацією або витісненням традиційних середовищ.

Культурна різноманітність є основою нації, адже культура зберігає унікальні знання, досвід і способи сприйняття світу. Однак в контексті глобалізації виникає необхідність захисту прав людини і забезпечення рівних можливостей для всіх етнічних і релігійних груп.

Деякі вчені відзначають, що темпи інтегративних процесів між країнами, економічними системами, ідеологічними доктринами постійно зростають. Сучасний світ інтенсивно глобалізується. Цей процес свідчить, що формування культурної цілісності світу супроводжується виникненням щоразу нових, раніше незаних проблем. Поглиблення міжкультурних комунікацій сприяє трансформації світогляду та породжує інноваційні пошуки в кожній культурі. Взаємодія культур генерує необхідність переосмислення значущості міжкультурних контактів і власної культурної ідентичності, що ґрунтується на ідеї міжкультурної толерантності, адекватного сприйняття культурних відмінностей, які виступають за таких обставин необхідними передумовами ефективних взаємовідносин між культурами і взаєморозуміння між їх носіями. У контексті процесів модернізації сучасного суспільства, глибокої трансформації культури і складних міжетнічних відносин набула значення проблема взаєморозуміння і взаємодії між представниками різних культур, що вимагає готовності до міжкультурної комунікації і здібності до міжкультурної компетентності. Важливого значення набувають знання про свою та інші культури, вміння та навички міжкультурного спілкування й життя в поліетнічному середовищі, подолання негативного ставлення до інших культур [1].

Варто відзначити, що за результатами Всеукраїнського перепису населення 2001 року, національні меншини становлять 22,2 % населення України. На офіційному сайті Державного комітету статистики України наголошено: «Особливістю національного складу населення України є його багатонаціональність. За даними Всеукраїнського перепису населення, на території країни проживали представники понад 130 національностей і народностей» [2].

Що ж стосується предмета нашого дослідження, то у п. 5 ст. 3 Закону України від 25.04.2019 р. № 2704-VIII «Про забезпечення функціонування української мови як державної» серед завдань закріплено забезпечення розвитку української мови для зміцнення національної ідентичності, збереження національної культури, традицій, звичаїв, історичної пам'яті та забезпечення її подальшого функціонування як державотворчого чинника української нації. Враховуючи цей аспект, законодавець також у ст. 5 Закону України від 13.12.2022 р. № 2827-IX «Про національні меншини (спільноти) України» гарантує право на збереження культурної самобутності національної меншини (спільноти). Окрім того, у преамбулі до цього Закону наголошено на: збереженні і розвитку їх мовної, культурної, етнічної, релігійної самобутності, забезпечення повноцінного розвитку як частини українського суспільства; повазі до культурного розмаїття та заохоченні міжкультурного діалогу з метою розвитку взаєморозуміння, взаємоповаги та співробітництва між усіма особами, які проживають у межах території України, незалежно від етнічної, культурної,

мовної або релігійної приналежності; забезпеченні рівності громадян України незалежно від етнічного походження.

Разом з тим, сьогодні, в умовах повномасштабного вторгнення російської федерації, а також у період так званого «гібридного» формату збройної агресії цієї країни, у дослідженнях відзначається: «певна актуалізація проблематики національних меншин відбулася з початком російської агресії у 2014 році. Відповідно до зміни політичної кон'юнктури найбільш наочно це проявилось у виразному поступі у сфері розвитку законодавства щодо захисту прав корінних народів, які отримали значний (хоча й теоретичний через російську окупацію Кримського півострова, де проживає більшість представників цих етнічних спільнот) обсяг прав. Водночас у 2017-2019 роках у зв'язку з іншою тенденцією – до постколоніальної дерусифікації всіх сфер публічного життя – унаслідок ухвалення низки законів було значно знижено стандарти задоволення етнокультурних потреб національних меншин у цілому, передусім у сфері застосування їхніх мов, в освіті та медіа зокрема» [3].

Це вказує на те, що порушення прав меншин та захист їх прав у культурній площині мають багато викликів, вирішення яких потребує консолідації не тільки України, а й світового співтовариства, адже процес захисту порушених прав меншин буде вирішуватися не тільки в національних судах, а й навіть у Європейському суді з прав людини.

Література

1. Ковтун О. В., Гармаш Т. А. Етноцентризм як проблема глобалізації культури та взаємодії цивілізацій у контексті міжкультурної комунікації. URL: <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/42481/1/4.pdf> (дата звернення 28.12.2024).
2. Всеукраїнський перепис населення 2001. Національний склад населення України та його мовні ознаки. Державна служба статистики України. URL: <https://2001.ukrcensus.gov.ua/results/%20general/nationality/> (дата звернення 28.12.2024).
3. Ліхачов В. Права національних меншин: європейські стандарти та українське законодавство в динаміці. Публ. Січень 2024. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/21161.pdf> (дата звернення 28.12.2024).

Мартиненко Юлія,
1 курс, другий (магістерський) рівень вищої освіти, заочна форма навчання,
освітня програма «Право»
Маріупольський держаний університет

ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Сьогодні, в умовах міжнародного збройного конфлікту, можна погодитися з Є. Тітовим, що «одним із ключових питань, які постають перед юридичною наукою на сучасному етапі розвитку міжнародного кримінального права, безперечно, є питання про коло суб'єктів відповідальності за порушення норм міжнародного права» [1, с. 19]. Саме зміни, що відбуваються останнім часом у сфері міжнародного правопорядку, об'єктивно потребують адекватної реакції міжнародного права для запобігання порушенням невід'ємних прав людини і нації, для швидкої та постійної реакції на вчинені міжнародні злочини. Уже тепер можна констатувати прогрес міжнародного права в цьому напрямі, що є результатом сформованості однієї з найважливіших його галузей – міжнародного гуманітарного права – та нової інституції – міжнародної кримінальної юстиції [2, с. 120].

Варто відзначити, що тривалий час суб'єктами в міжнародному праві визнавалися держави, а згодом і міжнародні урядові (неурядові) організації, тоді як індивід не вважався таким. Змінити думку, світову спільноту, змусили наслідки Першої та Другої світової війн, адже під час першої загинуло понад дев'ять мільйонів солдат і цивільних жителів, а другої – загальні людські втрати коливаються між 50 й 80 мільйонами осіб.

Проведений нами аналіз наукових публікацій дозволяє виділити декілька етапів становлення інституту індивідуальної кримінальної відповідальності в міжнародному праві:

Перший етап – початок наприкінці XIX ст. і тривав до початку XX ст. Цей період пов'язують з виникненням ідеї покарання осіб за міжнародні злочини. Перші ідеї створення міжнародної кримінальної установи для розгляду порушень міжнародного права виникли в 1870 році. Їхніми творцями були уряди європейських країн, проте реалізувати пропозиції тоді не вдалось, оскільки вищі посадові особи цих країн не були зацікавлені в такому процесі [2, с. 121].

Суттєвий вплив на розвиток інституту притягнення до кримінальної відповідальності за міжнародним правом у цей період вплинули такі історичні події, серед яких варто відзначити: ув'язнення Наполеона на Острові Святої Єлени в 1815 р., віддання під суд президента Південної конфедерації Джефферсона Девіса в 1865 р. Окрім того, 25 січня

1919 р. внесла Паризька мирна конференція, створивши спеціальну комісію, якою було рекомендовано створення Міжнародного трибуналу для суду над колишнім кайзером Німеччини Вільгельмом II.

Другий етап – перша половина XX ст. і кінець Другої світової війни (1 вересня 1945 р.). Ведуться дискусії щодо розширення кола суб'єктів, зокрема і визнання індивіда суб'єктом міжнародного права. Світова спільнота вперше починає говорити про окремі злочини, що носять міжнародний характер та спричиняють шкоду інтересам двом і більше держав, а також формування переліку нових міжнародних злочинів, які посягають на міжнародний мир і безпеку. Суб'єктами цих злочинів пропонується визнавати не тільки державу, а й індивіда.

Третій етап – з вересня 1945 р. до 1990-х р. Для цього періоду характерно, що індивіда за вчинення міжнародного злочину визнано суб'єктом міжнародного права. Він може бути притягнутий до кримінальної відповідальності за міжнародним правом. Значний внесок у розвиток інституту притягнення до відповідальності індивіда вплинули Нюрнберзький та Токійський військові трибунали.

Четвертий етап – з 1990-х. дотепер. Цей період характеризується створенням Міжнародного кримінального суду в 1998 р., який розпочав свою роботу у 2002 р. і діє на основі Римського Статуту та володіє універсальною юрисдикцією.

Таким чином, підводячи підсумок можна відзначити, що суттєвий вплив на становлення та розвиток інституту кримінальної відповідальності індивіду в міжнародному праві вплинули міжнародні збройні конфлікти. Разом з тим, навіть запровадження кримінальної відповідальності індивіду як суб'єкта міжнародних злочинів не виключає того, що деякі особи її можуть уникнути. Окрім того, саме міжнародний збройний конфлікт, розпочатий російською федерацією проти України, на нашу думку, може стати новим етапом у притягненні до кримінальної відповідальності індивіда у міжнародному праві.

Література

1. Тітов Є. Б. Актуальні питання індивідуальної відповідальності у міжнародному кримінальному праві. *Право і Безпека*. 2009. № 1. С. 19-24.
2. Волощук О. Т., Юрчишин В. М. Основні етапи становлення та розвитку індивідуальної кримінальної відповідальності в міжнародному праві. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2021. № 5. С. 119-127.

Новікова Ірина,
2 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, денна форма навчання
освітня програма «Право»
Маріупольський державний університет

ОДНОСТОРОННІ АКТИ ДЕРЖАВ У МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ

Односторонні акти держав є важливим компонентом міжнародно-правової системи, оскільки вони відображають позицію держави щодо конкретних юридичних або фактичних ситуацій. Такі акти є вираженням суверенітету держави та її здатності самостійно визначати зобов'язання, права або заяви на міжнародній арені. Вони можуть мати різний характер, зокрема виражати згоду, заперечення, прийняття зобов'язань або відмову від прав. Значення односторонніх актів полягає в тому, що вони можуть впливати на розвиток міжнародних відносин і формування правових норм. Ці акти дозволяють державам активно формувати міжнародне право та зміцнювати свою позицію в глобальних питаннях. Вони також сприяють створенню більш гнучкої системи міжнародних відносин, де кожна держава може реалізувати свої інтереси через прямі правові дії.

У міжнародно-правовій доктрині односторонні акти поділяються на такі види: визнання, за допомогою якого держава погоджується з деякою правовою чи фактичною ситуацією; протест, за допомогою якого держава висловлює заперечення по суті певної фактичної чи правової ситуації; обіцянка, якою держава приймає міжнародно-правові зобов'язання; відмова від права, при заяві якої держави відмовляється від належного їй права; повідомлення (нотифікація), за допомогою якого держава доводить до іншої держави певні відомості.

Односторонні правотворчі акти є важливим засобом вираження волі держави в межах міжнародного права, коли вони не суперечать існуючим нормам. Такі акти можуть визначати права та обов'язки, які не закріплені в міжнародних правових актах, і виникають у певних правових обставинах, на основі рішення держави. Наприклад, держави можуть дати обіцянки щодо виконання зобов'язань або відмовитися від своїх прав, що є свідомим рішенням про відмову від законних претензій. Хоча ці акти мають спільні риси з юридичними діями, їхня специфіка полягає в тому, що вони є односторонніми. Їхнє значення полягає в тому, що вони можуть створювати нові правові наслідки, що робить міжнародне право більш гнучким і здатним швидше реагувати на зміну обставин.

З іншого боку, односторонні юридичні акти правореалізаційного характеру використовуються для реалізації існуючих норм міжнародного права, не створюючи нових

норм. Вони виконують роль юридичних фактів і допомагають застосовувати вже закріплені норми. Наприклад, держави можуть здійснити декларації про визнання юрисдикції Міжнародного суду ООН або виконати зобов'язання за міжнародними договорами. Хоча міжнародне право не завжди детально регулює такі акти, їх застосування в межах діючих норм є законним і важливим інструментом для точного виконання міжнародних зобов'язань.

Акти визнання або протесту є формами вираження позиції держави щодо певних правових ситуацій. Вони не завжди мають чітке закріплення в міжнародному праві, але не заборонені і можуть мати правові наслідки, зокрема на основі звичаєвого права. Такі акти не створюють нових правових норм, тому вони не є правотворчими. Їхня роль полягає більше у вираженні державної позиції, ніж у зміні чи формуванні нових правових стандартів. Важливість цих актів полягає в тому, що вони можуть впливати на застосування та інтерпретацію міжнародного права в конкретних випадках, а також допомагати уточнювати позиції держав у міжнародних відносинах.

Односторонні акти займають важливе місце в сучасній міжнародній системі, що поєднує фрагментацію та зростаючу глобалізацію. Завдяки сучасним засобам комунікації ці акти стали одними з найпоширеніших інструментів у взаємодії між державами. Вони, так би мовити, «формують повсякденну павутину міжнародних відносин».

Акти правотворчого характеру надають державам можливість самостійно визначати свої зобов'язання в міжнародних відносинах. Міжнародне право повинно гарантувати право держав приймати такі акти односторонньо, водночас захищаючи інтереси інших держав. Важливим є також заборона на необґрунтоване скасування таких актів. Ці принципи закріплені через суверенну рівність держав, що забезпечує їхнє право на вільний вибір у міжнародних відносинах. Принцип сумлінності зобов'язує держави виконувати міжнародно-правові зобов'язання чесно, добросовісно і своєчасно, що сприяє стабільності міжнародних відносин.

Акти реалізації права мають іншу правову основу, оскільки під час їх прийняття держава не створює нові правила поведінки, а діє на основі існуючих міжнародних норм. Влада цих актів не залежить від принципів суверенної рівності чи сумлінності, а визначається лише наявністю норми, яка дозволяє їх здійснення. Такі акти можуть створювати права та обов'язки для інших держав, якщо вони погоджуються з міжнародною нормою або звичаєм, який дозволяє односторонні дії.

Міжнародне право не робить різниці між індивідуальним і нормативним регулюванням, що дозволяє одностороннім актам бути підставою для виникнення правовідносин. При правовій кваліфікації важливо враховувати не лише факти, а й те, яке право застосовується. Хоча односторонні акти можуть бути визнані джерелом міжнародного

права, це не заперечує їхнього нормативного характеру, оскільки право має здатність відображати соціальні потреби, одночасно підтримуючи стабільність правопорядку. У сучасних умовах односторонні акти стають важливими інструментами для швидкої адаптації міжнародних відносин до змінюваних обставин. Вони забезпечують гнучкість правової системи, дозволяючи державам оперативно реагувати на нові виклики.

Односторонні правотворчі акти не можна зарахувати до другої категорії джерел міжнародного права, оскільки вони не мають універсального характеру і повністю визначаються волею держави. Тому вони належать до першої категорії, де обов'язковість базується на рішенні держави, яка їх прийняла. Концепція узгодження свобод, що ґрунтується на принципі суверенної рівності, підкреслює, що міжнародні зобов'язання можуть бути укладені тільки за згодою держав. Односторонні акти є джерелами міжнародного права, оскільки вони встановлюють нові норми, які раніше не існували. Водночас акти реалізації права не можна вважати джерелами міжнародного права, оскільки вони не створюють нових правових норм. Це підкреслює необхідність чіткої класифікації правових актів для розуміння їхнього впливу на міжнародні відносини.

Підсумовуючи викладене, можна стверджувати, що односторонні акти є важливим інструментом міжнародного права, який може впливати на правові відносини між державами. Вони залежать від волі держави, що їх ініціює, і можуть бути узгоджені з іншими учасниками міжнародного права, якщо це необхідно. Ці акти можна поділити на правотворчі, які формують нові норми, і правореалізаційні, що виконують функцію юридичних фактів без змін до чинних норм. Легітимність таких актів ґрунтується на принципах суверенної рівності та добросовісності, що забезпечують відповідальність держав за виконання своїх зобов'язань.

Література

1. Земан І. Значення доктрини у кодифікації сучасного міжнародного права. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія право. 2023. Випуск 76. Частина 2. С. 227-231.
2. Трояновський О.В. Місце односторонніх актів держав в системі джерел міжнародного права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 2. С. 336-338.
3. Пасечник О.В. Статика та динамізм міжнародно-правового регулювання в аспекті системи джерел сучасного міжнародного права. *Нове українське право*. 2023. Випуск 3. С. 96-105.
4. Міжнародне право у світі динамічних змін: контури майбутнього міжнародного правопорядку : колективна монографія / Наук. ред. В. Репецький, І. Земан, В. Гутник : Львів-Дрогобич. Коло. 2021. 420 с.

Пазушко Діана,
3 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, денна форма навчання,
освітня програма «Міжнародне право»
Маріупольський державний університет

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДОКАЗУВАННЯ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРОЦЕСУАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ ФРАНЦІЇ

Будь-яке законодавство не є досконалим та потребує внесення відповідних змін і доповнень. Саме тому, сьогодні, коли 23 червня 2022 року Європейська рада офіційно надала Україні статус кандидата на вступ до ЄС, важливим є питання приведення до вимог. Це стосується й кримінального процесуального законодавства.

Як відомо, одним із засновниць континентального кримінально процесу є Франція. Також варто відзначити, що кримінальний процес Франції є зразком класичної континентальної, так званої змішаної, моделі кримінального судочинства, яка прийшла в Європу на зміну інквізиційному процесу епохи феодалізму. Ця модель була вперше втілена в знаменитому Кримінально-процесуальному кодексі Франції 1808 року (кодекс Наполеона), який діяв з деякими змінами 150 років. У ньому закріпилися такі важливі засади кримінального судочинства, як «заборона повороту до гіршого» (*reformatio in pejus*), незалежність суддів, гласність судового процесу та інші [1, с. 1066]. На сьогодні у Франції функціонує Кримінально-процесуальний кодекс 1958 р. (*Code de procedure penale*), який вступив у дію 2 березня 1959 р.

О. Кузьменко та П. Левчук відзначають, що французька кримінально-процесуальна наука має вже власну загальну теорію доказів. Згідно із загальноприйнятним підходом, що знаходить відображення майже в кожному сучасному французькому курсі або підручнику кримінального процесу, вчення про докази складається з трьох частин: 1) проблеми тягаря доказування; 2) проблеми засобів доказування; 3) проблеми доказової сили [2, с. 315].

Аналіз наукових публікацій дозволяє виділити такі аспекти доказування за кримінальним процесуальним законодавством Франції:

1. Кримінальне провадження у Франції зазвичай розпочинається з «поліцейської» стадії дізнання, яка стартує з моменту отримання або виявлення інформації про скоєний злочин і завершується рішенням прокурора щодо наявності чи відсутності підстав для відкриття кримінального переслідування. Основними завданнями дізнання є, по-перше, оперативне розкриття злочину, пошук підозрюваних та проведення невідкладних процесуальних дій, а по-друге, підготовка для прокурора матеріалів, необхідних для

прийняття рішення про кримінальне переслідування, визначення кваліфікації злочину та передачу справи у відповідний орган (слідчому судді чи суду).

2. Проблема тягара доказування. Як вказують О. Кузьменко та П. Левчук, проблема тягара доказування пов'язана з питанням про те, хто зобов'язаний здійснювати доведення тих обставин, які підлягають встановленню по конкретній кримінальній справі. Тягар доказування лежить на обвинуваченні – прокуратурі, що пред'являє обвинуваченому публічний позов, або висунутий проти цивільного позивача, цивільний позов. Такий висновок не є абсолютним, так як на обвинуваченні не лежить тягар доказування всіх обставин справи – наявність деяких обставин зобов'язаний довести захист [2, с. 315].

Окрім того, у Кримінально-процесуальний кодекс 1958 р. з 2000 року в статті-преамбулі відзначено, що «будь-який підозрюваний чи особа, яка переслідується у кримінальному порядку, презумується невинуватою, доки її вина не установлена» [3], що вказує на те, що обов'язок доказування покладається а обвинувачення – прокуратуру – до компетенція якої віднесено пред'являє обвинуваченому порушений нею публічний позов і на цивільного позивача, який пред'явив цивільний позов. Так, зокрема, прокуратура зобов'язана: довести відсутність деяких формальних обставин, таких як амністії, закінчення строку давності притягнення до кримінальної відповідальності, зміну чи скасування відповідного кримінального закону тощо; довести «матеріальний елемент злочину» (чи мало місце злочинне діяння, що його здійснила певна особа, що діяння здійснено при обтяжуючих обставинах тощо); довести вину особи у здійсненні злочину, тобто наявність у його діях умислу чи необережності [3].

3. Проблеми засобів доказування. Відповідно до ст. 427 Кримінально-процесуального кодексу 1958 р., допускаються будь-які засоби доказування, за винятком випадків, коли закон передбачає інше. До прикладу, можливі джерела доказів охоплюють, проте не обмежуються речовими доказами, письмовими документами, показаннями осіб, висновками експертів, спостереженнями очевидців на місці тощо.

Разом з тим, таке довільне тлумачення засобів доказування Кримінально-процесуального кодексу 1958 р. та проведений нами аналіз окремих його положень дозволяють відзначити, що законодавець не визначив чіткого переліку доказів, які підлягають використанню у процесі доказування. Це говорить про те, що будь-який доказ допустимий незалежно від того, названий він у законі чи ні. Разом з тим, деякі вчені відзначають, що існують винятки із принципу свободи доказів, наприклад, доказ не може бути отриманий із переписки між підсудним та його адвокатом (ст. 432 КПК Франції); незначні порушення кримінального закону, так звані правопорушення, доказуються лише протоколами і рапортами, складеними співробітниками судової поліції [3].

Саме тому слід погодитися, що відсутність вичерпного переліку джерел доказів, які можуть бути використані в процесі кримінального процесуального доказування, у поєднанні з вільною оцінкою судом останніх за його внутрішнім переконанням (а також слідчим та прокурором, відповідно) є яскравим індикатором спрямованості кримінального провадження Франції на встановлення матеріальної (об'єктивної) істини на протипагу «істині» формальній (правовій, судовій), для якої дотримання суворої, почасти обмежувальної процедури щодо доказів є більш важливим, аніж їх власне доказова цінність [4, с. 201].

4. Проблеми доказової сили, які пов'язані з питанням з питанням про те, яку силу мають ті чи інші докази, як вони оцінюються і яким чином суддя приймає рішення, якщо він має певну сукупність суперечливих доказів. Також досліджувана нами система доказування основана на вільній оцінці доказів за внутрішнім переконанням слідчого, прокурора, судді.

Таким чином, підводячи підсумок, можна відзначити, що проведений нами аналіз деяких аспектів доказування за кримінальним процесуальним законодавством Франції свідчить про існування вільного тлумачення не визначених законодавцем доказів. Це має негативні наслідки, оскільки дозволяє винним уникнути кримінальної відповідальності за скоєні злочини.

Література

1. Тертишник В. М. Кримінально-процесуальне право України. 4-е вид., доп. і перероб. К. : А.С.К., 2003. 1120 с.
2. Кузьменко О. В., Левчук П. Р. Реалізація засади змагальності сторін та свободи в поданні ними суду своїх доказів в кримінальному процесі деяких країн світу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право. 2021. № 64 313-316
3. Молдован А. В. Кримінальний процес: Україна, ФРН, Франція, Англія, США: навч. посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 352 с. URL: <http://radnuk.info/pidrychnuku/protses/512-moldovan.html> (дата звернення 26.12.2024)
4. Pikh Y., Kontsept istyny u kryminal'nomu protsesual'nomu zakonodavstvi Frantsuz'koi Respubliki, [w:] *Materialy XXVII zvitnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (5–6 liutoho 2021 r.): u 2-okh ch., Ch. 2, L'viv: Yurydychnyj fakul'tet L'vivs'koho natsional'noho universytetu imeni Ivana Franka 2021. s. 201.*

Паркер Марк,
2 курс перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, заочна форма навчання
освітня програма «Міжнародне право»
Маріупольський державний університет

ДИПЛОМАТИЧНЕ ТА КОНСУЛЬСЬКЕ ПРАВО: СПІВВІДНОШЕННЯ З НАЦІОНАЛЬНИМ ПРАВОМ УКРАЇНИ ТА ЗАСТОСУВАННЯ У СФЕРІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Дипломатичне та консульське право є важливими частинами міжнародного права, які часто розглядаються суміжно через їх спільну роль у забезпеченні представництва і захисту інтересів держави та її громадян за кордоном. Водночас ці дві галузі мають різні завдання, функції та правову основу, що робить їх унікальними компонентами міжнародного права. Вони формують систему міжнародних відносин, яка тісно взаємодіє з національним законодавством кожної держави, створюючи гнучкий механізм для забезпечення ефективності дипломатичних та консульських функцій.

До травня 1961 року дипломатичні права та привілеї здебільшого регулювалися звичаєвими нормами. Значний прогрес у цій сфері було досягнуто завдяки роботі Комісії міжнародного права ООН, і лише у квітні 1961 року на міжнародній конференції у Відні було затверджено «Віденську конвенцію про дипломатичні відносини». Цей документ, прийнятий 18 квітня 1961 року, став універсальним міжнародно-правовим актом, який чітко відображав сферу та характер дипломатичних імунітетів і привілеїв [1, с. 2].

У дипломатичному праві та загалом у міжнародному праві відсутні конкретні зобов'язання щодо прийняття іноземних дипломатичних представництв і направлення власних, а відмова від дипломатичних відносин традиційно розглядається як акт неприязності. Тому реалізація норм дипломатичного права значною мірою залежить від волі державних органів влади та національного законодавства.

Згідно «Віденської конвенції про дипломатичні відносини» є три основні класи глав дипломатичних представництв: клас послів і нунційів, які акредитуються при главах держав, та інших глав представництв еквівалентного рангу; клас посланників та інтернунційів, які акредитуються при главах держав; клас повірених у справах, які акредитуються при міністрах закордонних справ [2, с. 6].

Класи можуть бути акредитовані тільки главою держави чи іншими уповноваженими особами, які визначені конституцією та юридичними нормами держави, тому дипломатичні посади та ранги, які є ключовими факторами у роботі дипломатичних представників,

визначаються національним законодавством держави, у громадянстві якої вони перебувають.

Наприклад, в Україні дипломатична посада та ранг представника визначається Законом України «Про дипломатичну службу», правову основу дипломатичної служби визначає Конституція України, а діяльність із виконання завдань представників визначає як Закон України «Про дипломатичну службу», так і Закон України «Про державну службу» [3, с. 1].

Отже, дипломатичні відносини які є основою дипломатичного права, залежать від національного законодавства, і це в першу чергу забезпечує баланс між національними інтересами держави та міжнародно-правовими нормами.

Консульське право є також окремою частиною міжнародного права, яке закріплює правові основи діяльності консульського представництва та його членів у державі, що приймає. Його взаємопов'язаність з дипломатичним та національним правом проявляється в тому, що хоч і консульські установи виконують специфічні функції, які регулюються нормами консульського права, але при цьому вони є частиною системи закордонних дипломатичних установ які в Україні визначаються Законом України «Про дипломатичну службу».

Наприклад, згідно з четвертою частиною, статті 5 Закону України «Про дипломатичну службу», до закордонних дипломатичних установ належать: Посольство України, Посольство України з резиденцією Надзвичайного і Повноважного Посла України в Києві, Постійне представництво України при міжнародній організації, Представництво України при міжнародній організації, Місія України при міжнародній організації, а також консульські установи України (Генеральне консульство України, Консульство України, Віце-консульство України та Консульське агентство України) [3, с. 1].

Сучасне консульське право, яке раніше мало звичайний характер, набуло статусу конвенційного права завдяки кодифікації та прийняттю міжнародно-правових актів. Ключовим документом є «Віденська конвенція про консульські зносини» від 24 квітня 1963 року, яка заклала основу сучасного правового регулювання консульських відносин [1, с. 2].

Дипломатичне право охоплює політичну та міждержавну співпрацю, наприклад, дипломати представляють інтереси своєї держави на вищому рівні, здійснюють політичні переговори та забезпечують підтримку стратегічних відносин, водночас, консульські посадові особи, займаються розв'язанням практичних питань для фізичних та юридичних осіб.

Наприклад, для України в актуальний час консульське право відіграє критичну роль у забезпеченні прав та інтересів громадян, які опинилися за кордоном у зв'язку з військовою

агресією російської армії. Під час війни консульства виступають як основний механізм зв'язку між громадянами та урядом України. Консульства першочергово забезпечують оформлення паспортів або дублікатів свідоцтва про народження для осіб, які втратили свої документи, а також надають юридичну допомогу у разі порушення прав українців іноземними органами.

Окрім цього, є інші важливі консульські функції, які допомагають громадянам нашої держави, визначені статтею 5 «Віденської конвенції про консульські зносини». Серед них: захист інтересів неповнолітніх та недієздатних громадян, особливо у випадках, коли необхідна опіка чи піклування; представництво громадян у справах спадкування на території держави перебування; виконання функцій нотаріуса і реєстратора актів цивільного стану, якщо це не суперечить законам держави, що приймає; з'ясування та передача інформації щодо торговельного, економічного, культурного і наукового життя держави, що приймає [2, с. 5].

Отже, дипломатичне та консульське право відіграють ключову роль у забезпеченні ефективного представництва та захисту інтересів держави й громадян за кордоном, та попри їхній, на перший погляд, автономний і міжнародний характер, обидві галузі значною мірою залежать від національного законодавства. Це дозволяє забезпечити гармонізацію міжнародних зобов'язань із внутрішніми пріоритетами державної політики. В умовах військової агресії проти України, ці правові механізми набувають ще більшої актуальності, оскільки українські громадяни, що опинилися за кордоном, потребують допомоги, і її реалізація сприяє зміцненню міжнародного іміджу держави. Дипломатичне та консульське право, хоч і є окремими частинами міжнародного права, проте вони спільно утворюють фундамент стабільних і продуктивних міжнародних відносин, взаємодіючи з національними правовими системами для забезпечення захисту прав громадян і ефективного виконання державами їх зовнішньополітичних функцій, навіть у найскладніших умовах сучасного світу.

Література

1. Vienna Convention on Diplomatic Relations - procedural history, UN copyright 2008
URL: https://legal.un.org/avl/pdf/ha/vcdr/vcdr_ph_e.pdf
2. Vienna Convention on Diplomatic Relations 1961, UN copyright 2005 URL:
https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_1_1961.pdf
3. Закон України «Про дипломатичну службу» від 15.11.2024, Верховна Рада України
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2449-19> (дата звернення: 28.12.2024)

Скаскевич Алла,
2 курс, другий (магістерський) рівень вищої освіти,
освітня програма «Право»
Маріупольський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДАННЯ ТА ПРИПИНЕННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Трудовий договір є основною формою працевлаштування, що задовольняє потреби працівника і роботодавця. Не дивлячись на прийняття багатьох нормативних актів, що вносять зміни у трудове законодавство, існує нагальна потреба у реформуванні трудового законодавства України, оскільки чинний Кодекс законів про працю був прийнятий у радянські часи і в деяких випадках відображає застарілі підходи до регулювання трудових правовідносин [1, с. 248–249]. Дослідження позитивного досвіду інших країн може стати основою для розробки сучасних нормативно-правових актів щодо регулювання трудових відносин, особливо в контексті євроінтеграції [2, с. 339-340].

Згідно статті 43 Конституції України, кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується [3]. Таке право більшістю працівників реалізується саме шляхом укладання трудового договору. Трудовим договором є угода між працівником і роботодавцем (роботодавцем - фізичною особою), за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією угодою, а роботодавець (роботодавець - фізична особа) зобов'язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін [4]. До традиційних видів договорів додалися нові види у зв'язку з військовим станом. Кодекс законів про працю доповнено більш гнучкими формами регулювання трудових відносин, такими як дистанційна робота, робота з нефіксованим робочим часом, спрощений порядок регулювання трудових відносин у сфері малого і середнього підприємництва, робота домашніх працівників та ін. На сьогодні можна чітко сказати, що гнучкий режим робочого часу та віддалена форма організації праці дають людям можливість реалізувати право на працю в умовах війни.

Слід відзначити, що порядок укладення трудового договору, регулюється основним законом у сфері праці – Кодексом законів про працю України. Втім, із початком війни було прийнято ряд законів, які внесли суттєві зміни до трудового законодавства. Так було прийнято Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» [5],

яким було змінено підхід до укладення трудового договору. Відповідно до статті 24 КЗпП трудовий договір укладається, як правило, в письмовій формі. Додержання письмової форми є обов'язковим: 1) при організованому наборі працівників; 2) при укладенні трудового договору про роботу в районах з особливими природними географічними і геологічними умовами та умовами підвищеного ризику для здоров'я; 3) при укладенні контракту; 4) у випадках, коли працівник наполягає на укладенні трудового договору у письмовій формі; 5) при укладенні трудового договору з неповнолітнім; тощо. В той же час, як Законом України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» передбачено, що у період дії воєнного стану сторони за згодою визначають форму трудового договору [6, с. 106].

Крім того, цим Законом також введено норму про те, що з метою оперативного залучення до виконання роботи нових працівників, а також усунення кадрового дефіциту та браку робочої сили, у тому числі внаслідок фактичної відсутності працівників, які евакуювалися в іншу місцевість, перебувають у відпустці, простої, тимчасово втратили працездатність або місцезнаходження яких тимчасово невідоме, роботодавець можуть укладати з новими працівниками строкові трудові договори у період дії воєнного стану або на період заміщення тимчасово відсутнього працівника [5].

Цілком погоджуємося з Подорожним А.Ю. який зауважує, що наявність даної норми має важливе значення як для найманих працівників, так і для роботодавця. Так, з точки зору роботодавця, наявність вказаного положення дає можливість: по-перше, допомогти вимушеним переселенцям працевлаштуватись та заробляти собі на життя; по-друге, організувати діяльність підприємства; по-третє, без зайвої юридичної тяганини припинити трудові відносини із працівником після закінчення війни [6, с. 106].

19 серпня 2022 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення регулювання трудових відносин у сфері малого і середнього підприємництва та зменшення адміністративного навантаження на підприємницьку діяльність» від 19 липня 2022 року № 2434-IX [7], яким КЗпП доповнено абсолютно новим розділом щодо спрощеного режиму регулювання трудових відносин. Особливістю спрощеного режиму є можливість установлення індивідуальних умов праці працівника безпосередньо в трудовому договорі. Важливо, що за взаємною згодою сторін у трудовому договорі можуть бути визначені додаткові права, обов'язки та відповідальність сторін, умови матеріального забезпечення й організації праці працівника, підстави розірвання або дострокового розірвання договору. Всі ці положення надають можливість захистити інтереси не тільки працівника, але й роботодавця.

25 квітня 2024 року прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких

законодавчих актів України» №5695 [8] щодо регулювання праці домашніх працівників, яким додано до КЗпП нову главу «Праця домашніх працівників» та додано зміни до інших статей КЗпП. Згідно цього закону домашні працівники та роботодавці при укладанні трудового договору самостійно вирішують питання щодо ведення первинної облікової документації та трудової.

Зовсім новим є введення такого поняття як призупинення трудового договору. Призупинення дії трудового договору є тимчасовим припиненням обов'язків роботодавця забезпечувати працівника роботою та працівника виконувати роботу через збройну агресію проти України. Це може статися, коли виконання обов'язків стає неможливим.

Судова практика, яка вже склалася у період військових дій свідчить про те, що роботодавці не завжди дотримуються закону щодо підстав призупинення трудового договору [10].

Таким чином, необхідність реформування трудового законодавства в Україні викликана війною та змінами у соціальному житті у зв'язку з імплементацією європейських соціальних стандартів у законодавство України. В таких умовах важлива гнучкість трудових відносин, що дозволяє роботодавцям адаптуватися до умов війни, а працівникам реалізувати право на працю на принципах рівного ставлення, справедливості, рівності та недискримінації.

Література

1. Бондар О. С. Трудовий договір як підстава виникнення трудових правовідносин в Україні та Канаді: порівняльний аналіз. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 1. С. 248–252.
2. Середа О. Г., Власюк Ю. С. Трудовий договір за законодавством України та зарубіжних країн : порівняльно-правовий аналіз. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 4. С. 339–341.
3. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року №254к/96-ВР. Верховна Рада України. Офіційний сайт. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 17.12.2024).
4. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 р. № 322-VIII. Верховна Рада України. Офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення 17.11.2024).
5. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 р. №2136-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення 17.12.2024).

6. Подорожній А. Ю. Особливості укладення трудового договору в умовах воєнного стану. Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану : зб. наук. пр. (м. Харків, 26 трав. 2022 р.). Харків: ХНУВС, 2022. С. 106-107.

7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення регулювання трудових відносин у сфері малого і середнього підприємництва та зменшення адміністративного навантаження на підприємницьку діяльність: Закон України від 19 липня 2022 року № 2434-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2434-20#Text> (дата звернення 17.12.2024).

8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України: Закон України від 25.04.2024 №5695. URL : <https://www.rada.gov.ua/news/razom/248914.html> (дата звернення 17.12.2024).

9. Постанова Верховного Суду України від 21 червня 2023 року № 149/1089/22. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/111772371> (дата звернення 17.12.2024).

Солонинка Олександр,
3 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, денна форма навчання,
освітня програма «Право»
Маріупольський державний університет

ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЩОДО УКРАЇНИ: ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ

Варто відзначити, що відповідно до ст. 17 Закону України від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» суди під час розгляду справ використовують практику Європейського суду з прав людини (далі - ЄСПЛ) як джерело права. Україна виявляється серед провідних країн-відповідачів у справах перед ЄСПЛ.

Як відзначають І. Толкачова та В. Кириченко, «аналізуючи практику ЄСПЛ у справах проти України, можна помітити, що в кожній із них наявна проблема приховування недоліків у правовій, судовій, економічній і соціальній сферах, які призводять до порушення прав і свобод людини. Вчиняючи такі протиправні дії, держава покладається на смиренність народу, на його зневіреність у дієвості правосуддя та подальшу бездіяльність. Здебільшого так і трапляється, але така колосальна кількість заяв проти України до ЄСПЛ свідчить про те, що не всі люди стали байдужими до своїх прав і долі держави. Такими своїми діями громадяни дають державі шанс на виправлення, змогу з іншого боку подивитися на недоліки

національної системи правосуддя і права загалом. І якби не ці десятки тисяч заяв до ЄСПЛ, ми б не могли аналізувати всю глибину проблеми зсередини» [1, с. 163].

Аналізуючи наукові публікації з питань практики ЄСПЛ можна відзначити:

1. Цікавим є висновок І. Фарафонової, яка наголошує, що основні права та свободи людини перестали бути об'єктом внутрішньої компетенції держав, а стали справою всього міжнародного співтовариства. Визнання загальних стандартів прав людини не залежить від їхнього конституційного закріплення, оскільки пріоритет міжнародного права стосовно внутрішньодержавного в галузі прав людини став загальноновизнаним принципом міжнародного співтовариства [2, с. 516].

2. С. Цебенко та Д. Польна досліджуючи питання механізму захисту прав засуджених в ЄСПЛ дійшли висновку, що права засуджених у нашій країні, на жаль, перебувають на неналежному рівні забезпечення. Такі справи, як «Вінтман проти України», «Логвіненко проти України», «Петухов проти України», «Сукачов проти України», красномовно вказують на недосконалість засобів забезпечення та захисту прав засуджених. У сьомій періодичній доповіді України про виконання положень Конвенції ООН проти катувань та нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання Уряд відповідав на рекомендації і питання, які були сформульовані Комітетом ООН проти катувань та жорстокого поводження, і, як вбачається зі змісту відповідей, реформування і вдосконалення процесу виконання покарань в Україні все ще перебувають на низькому рівні реалізації. Багато проблем і складнощів існує саме у сфері забезпечення й реалізації прав засуджених. Нині засуджені поінформовані про всі механізми захисту, тому більшість засуджених вміє ними користуватися і, незважаючи на деякі перешкоди з боку окремих посадових осіб органів та установ виконання покарань, робить це [3, с. 516].

3. Актуальним є дослідження А. М. Кухарчука. Вчений вважає, що рішення ЄСПЛ – потужний вплив на дії російської федерації, як країни-агресора в міждержавних справах за скаргами України проти росії і в справах за індивідуальними позовами фізичних та юридичних осіб проти російської федерації. Зокрема, таку тенденцію можемо прослідкувати і з досвіду Грузії щодо порушення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод під час міжнародного збройного конфлікту 2008 року. Можна припустити, що Україну в результаті розгляду міждержавних справ за скаргами України протиросійської федерації очікує складний шлях, оскільки доведення в подібних справах начебто очевидних фактів та обставин є нелегким завданням, проте насправді важливим, оскільки існують усі підстави для визнання з боку ЄСПЛ дії російської федерації незаконними та такими, що порушують права людини, передбачені Конвенцією про захист прав та основоположних свобод на території України, починаючи з 2014 року [4, с. 39].

Таким чином, сьогодні ЄСПЛ виносить різні рішення щодо порушення Україною Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, зокрема: ст. 2 (Право на життя), ст. 3 (Заборона катування), ст. 5 (Право на свободу та особисту недоторканість), ст. 6 (Право на справедливий суд), ст. 8 (Право на повагу до приватного і сімейного життя), ст. 9 (Свобода думки, совісті і релігії), ст. 10 (Свобода вираження поглядів), ст. 11 (Свобода зібрань та об'єднання), ст. 14 (Заборона дискримінації) у поєднанні зі ст. ст. 3, 8, 9, 10, 11 Конвенції та ст. 1 (Захист права власності) Першого протоколу до Конвенції, ст. 2 (Свобода пересування) Протоколу № 4 до Конвенції. Проте, саме дослідження А. М. Кухарчука є актуальним та потребує подальшої наукової розробки, адже збройна агресія російської федерації проти України триває, а звернення громадян України до ЄСПЛ продовжують надходити.

Література

1. Толкачова І. А., Кириченко В. В. Проблеми застосування конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2020. Т. 31 (70). Ч. 2. № 2. С. 161-165. DOI <https://doi.org/10.32838/2707-0581/2020.2-2/31>
2. Фарафонова І. А. Аналіз міжнародних рішень Європейського суду по правам людини по заявам автора № 28780/02, № 4682/09, № 32740/0. *Наукові інновації та передові технології* (Серія «Управління та адміністрування», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»). 2024. № 4 (32). С. 500-520. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-4\(32\)-500-520](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-4(32)-500-520)
3. Цебенко С., Польна Д. Європейський суд з прав людини у механізмі захисту прав засуджених. *Сучасний конституціоналізм та євроінтеграційні процеси в Україні* : Збірник матеріалів учасників П'ятої міжнародної науково-практичної конференції (Національний університет «Львівська політехніка», Львів, 22 вересня 2023 року) /Львів : ПП «Видавництво «БОНА» , 2023. С. 249-254.
4. Кухарчук А. М. Вплив практики Європейського суду з прав людини на дії російської федерації як країни-агресора проти України. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2022. № 2. С. 34-42. DOI: <https://doi.org/10.33766/2524-0323.98.34-42>

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Попри наявність гарантованих прав, законодавче забезпечення професійної реабілітації осіб з інвалідністю, залучення їх до продуктивної праці залишається слабким місцем у нашій державі. Як свідчить практика, через обмежені можливості здоров'я особи з інвалідністю не мають змоги на рівних з іншими громадянами конкурувати на ринку праці, як наслідок – порушуються їх права на працю, триває процес витіснення зі сфери трудової діяльності та зростає рівень безробіття зазначеної категорії.

Процес працевлаштування осіб з інвалідністю в узагальненому вигляді можна уявити як такий, що складається із двох компонентів: підбір підходящого робочого місця для праці; сприяння формуванню у особи необхідних для працевлаштування професійно-кваліфікаційних якостей. З усіх державних інституцій подібні завдання стосовно інших категорій громадян ефективно виконує державна служба зайнятості [1, с. 270].

Проте питання використання праці, професійної реабілітації, соціальної захищеності осіб з інвалідністю в сучасних умовах трансформації економіки і формування соціально орієнтованого ринку залишаються вкрай актуальними. Погодимося, що сьогодні у сучасному світі усвідомлюється необхідність інтеграції осіб з інвалідністю в суспільство шляхом подолання не тільки фізичних, але й символічних бар'єрів у їхньому житті. Інтеграція особи з інвалідністю у суспільство передбачає її повне включення в усі сфери життєдіяльності суспільства, дестигматизацію особи за будь-якими ознаками (віку, статі, расової приналежності, стану здоров'я, релігійних, поведінкових особливостей тощо).

Тому, говорячи про безбар'єрну Україну, насамперед слід мати на увазі ліквідацію бар'єрів у свідомості людей, створення позитивного іміджу особи з обмеженими можливостями. Слід усвідомити, що вилучення з суспільного життя багатомільйонної верстви, якою є особи з обмеженими можливостями, – це обкрадання суспільства, а боротьба за безбар'єрну державу – поліпшує якість життя здорових людей. Без дотримання цих умов безбар'єрність і надалі матиме формальний характер [2, с. 136].

В Україні в цілому сформовано основи системи професійної реабілітації осіб з обмеженими можливостями. Однак рівень зайнятості осіб з обмеженими можливостями в Україні нині становить лише 16% від їх загальної чисельності, тоді як чисельність

безробітних осіб з обмеженими можливостями, які перебували на обліку в державній службі зайнятості постійно зростає, причому протягом останніх п'яти років майже у 8 разів. Це дає підстави стверджувати, що існуюча система державної підтримки процесу соціалізації, а головне - професійної реабілітації людей з інвалідністю можливостями є недостатньо ефективною й потребує суттєвого вдосконалення.

На сьогодні в Україні реалізується низка програм соціального захисту осіб з інвалідністю, які віднесено до пріоритетних державних програм, а видатки на їх виконання належать до захищених статей Державного бюджету України. Серед них такі, як матеріальне забезпечення осіб з інвалідністю та дітей з інвалідністю, санаторно-курортне оздоровлення, забезпечення протезно-ортопедичними виробами та спеціальним автотранспортом, соціальна, трудова та професійна реабілітація осіб з інвалідністю. Серйозним та конструктивним змінам у забезпеченні правових та конституційних прав та гарантій у сфері соціального захисту та реабілітації осіб з інвалідністю посприяв Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» [3].

Ратифікувавши 06.03.2003 р. Конвенцію про професійну реабілітацію та зайнятість осіб з інвалідністю № 159 [4], Україна взяла на себе зобов'язання із поширення професійної реабілітації на всі категорії осіб з інвалідністю. Імплементация норм і положень Конвенції № 159 стала можливою після прийняття Закону України від 06.10.2005р. № 2961 «Про реабілітацію інвалідів в Україні». Закон визначив, зокрема, державні гарантії на отримання послуг і професійної та трудової реабілітації (професійний відбір, профорієнтацію, освіту, підготовку, перепідготовку, перекваліфікацію і раціональне працевлаштування) для забезпечення конкурентоспроможності інваліда на ринку праці і його трудового влаштування як у звичайних, так і у спеціально створених виробничих умовах. Так, у грудні 2009 року Україна, ратифікувавши Конвенцію ООН «Про права інвалідів» і Конвенцію МОП № 142 «Про професійну орієнтацію та професійну підготовку в галузі розвитку людських ресурсів» [5, с. 122-127].

Активне привернення уваги до особливостей професійної реабілітації, соціального захисту та працевлаштування осіб з інвалідністю ініціювало прийняття Національної стратегії із створення безбар'єрного простору на період до 2030 року. Згідно якої перед системою професійної реабілітації осіб з інвалідністю в Україні постають завдання, спрямовані на вдосконалення реабілітаційного процесу та його нормативного забезпечення. Зокрема: 1) доступність людини до фізичної, інформаційної та цифрової інфраструктури та участі у суспільно-політичних процесах та можливості самореалізації; 2) фокус на створенні умов безбар'єрності в окремих сферах життя. Такими сферами є сфери освіти та економічної діяльності (зайнятості та підприємництва) [6].

Важливим кроком є розробка Єдиного державного стандарту реабілітації, який регламентує методологію, критерії якості, стандарти індивідуальних програм реабілітації (ІПР) та комплекс заходів із медичної, соціальної й професійної реабілітації. Індивідуальна програма реабілітації має враховувати медичні, соціальні й професійні аспекти, включаючи професійну орієнтацію, підготовку та працевлаштування осіб з інвалідністю з урахуванням місцевого ринку праці. Важливо, щоб ІПР була практичним інструментом, а не формальною процедурою, з постійним контролем її виконання.

Саме впровадження методології та індикаторів моніторингу реалізації принципів безбар'єрності на національному та місцевому рівні та комунікаційні кампанії має впливати на розвиток реабілітаційної інфраструктури передбачає створення цілісного процесу реабілітації, що включатиме динамічний моніторинг, адаптацію робочих місць і соціально-психологічну підтримку. У центрах професійної реабілітації важлива роль має належати реабілітаційним командам, до складу яких входять психологи, соціальні працівники, лікарі та викладачі.

Отже, пріоритетними напрямами сучасної державної політики зайнятості та професійної реабілітації осіб з інвалідністю можливостями повинні бути: збереження існуючих і створення нових робочих місць (шляхом розроблення та впровадження механізму економічного і морального заохочення роботодавців щодо працевлаштування осіб з обмеженими можливостями); сприяння розвитку малого підприємництва та самостійної зайнятості, забезпечення підтримки підприємств осіб з обмеженими можливостями у збуті, рекламі виготовленої продукції, кредитуванні, пільговому оподаткуванні; удосконалення системи професійного навчання, перенавчання, професійної орієнтації; поліпшення соціальної захищеності та забезпечення активної життєдіяльності.

Література

1. Фудорова О.М. Інтеграція осіб з обмеженими можливостями в соціум через механізм університетської освіти. URL: <https://core.ac.uk/reader/46589430> (дата звернення: 09.12.2024).

2. Пірог Л.А., Сучасний стан інтеграції людей з обмеженими можливостями в суспільство. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Соціологія.* 2012. Вип. 22. № 9/2 С. 135-140.

3. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 06.10.2005 р. №2961-IV. У (дата звернення: 18.12.2024).

4. Конвенція про професійну реабілітацію та зайнятість інвалідів: Міжнародна організація праці від 06.03.2003 р. № 159. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_065#Text (дата звернення: 19.12.2024).

5. Галицький О.М, Гришова Р.В. Світовий досвід реалізації державної політики підтримки осіб з інвалідністю та його імплементація в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 6. 180 с.

6. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366-р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 21.12.2024).

Тріфонов Дмитро,
1 курс, другий (магістерський) рівень вищої освіти, денна форма навчання,
освітня програма «Право»
Маріупольський державний університет

ЩОДО ПОНЯТТЯ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ПРОЦЕДУР

Парламентські процедури відіграють важливу роль у функціонуванні будь-якої демократичної держави, забезпечуючи порядок та системність у роботі законодавчих органів. Вони охоплюють сукупність правил, які регулюють діяльність парламенту, зокрема розгляд і ухвалення законопроектів, проведення обговорень, прийняття рішень, а також контроль за роботою уряду. Ці процедури сприяють дотриманню принципів прозорості, відкритості та підзвітності в процесі прийняття державних рішень.

Звоздецька І.В. визначає, що парламентські процедури – це нормативно визначений процес реалізації парламентом прав та обов'язків, що сукупно становлять його компетенцію, задля забезпечення ефективного регулювання суспільних відносин, глибокої поступальної їх трансформації [1, с. 7].

Парламентські процедури мають політичний характер, оскільки спрямовані на регулювання специфічної сфери, пов'язаної із завоюванням, використанням та утриманням державної влади. Ефективність роботи легіслатури залежатиме від довіри народу, адекватності відображення інтересів населення в рішеннях державного органу. Тому накопичення правового матеріалу в таких відносинах відбуватиметься поступово, відповідно до дозрівання ідеологічної позиції, досягнення порозуміння між позиціями різних соціально-політичних груп та народних обранців. Законодавча регламентація парламентських процедур фактично закріплює довгострокову політику і служить основою її поточних напрямів. За її допомогою оформлюються лише ті політичні відносини, яким надається загальнообов'язкове значення як ціннісним орієнтирам для всіх учасників такої

діяльності [2, с. 37].

Основу нормативно-правового регулювання парламентських процедур становить конституція держави. Так у Конституції України згадується термін процедура під час визначення порядку усунення Президента України з поста, тобто оголошення імпічменту, встановлення процедури розгляду, ухвалення або набрання чинності законами України та іншими правовими актами [3].

Взагалі, мета є стрижневим елементом правової основи функціонування будь-якого державного органу, в тому числі й парламенту. Необхідність її досягнення є вирішальним фактором протягом усієї подальшої діяльності останнього. Досягнення мети діяльності стає можливим завдяки вирішенню певних завдань. А вирішення кожного з поставлених завдань досягається завдяки здійсненню парламентом і його органами певної функції – законодавчої, представницької, контрольної тощо. Метою парламентських процедур деякі науковці вважають забезпечення безперебійної роботи законодавчого органу та перетворення в життя найважливіших конституційних принципів, які покладено в основу державного механізму сприяння виробленню підходів до проблем суспільного розвитку і способів їх вирішення тощо [4, с. 64].

На думку Лихачова Н.С., парламентські процедури покликані: по-перше, визначити найбільш доцільний та ефективний порядок функціонування парламенту як представницького, законодавчого та контролюючого органу державної влади; по-друге, сприяти втіленню в життя суспільства найважливіших конституційних принципів, що лежать в основі організації та функціонування публічної влади (демократизму, правового та соціального характеру держави тощо), розвитку громадянського суспільства [4, с. 65].

Отже, парламентські процедури – це життєво важливий механізм функціонування будь-якого демократичного суспільства. Вони забезпечують ефективну роботу законодавчих органів, гарантують прозорість прийняття рішень та врахування інтересів різних соціальних груп.

Література

1. Звоздецька І.В. Конституційно-правове регулювання парламентських процедур в Україні: питання теорії та практики : автореф. дис.. канд. юрид. наук: 12.00.02. Ужгород, 2021. 24 с.
2. Звоздецька І.В. Конституційно-правове регулювання парламентських процедур в Україні: питання теорії та практики : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Ужгород, 2021. 250 с.
3. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.
4. Лихачов Н.С. Щодо визначення поняття та ознак парламентських процедур.

Порівняльно-аналітичне право. *Електронне наукове фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*. 2016. № 5. URL: https://par-journal.in.ua/wp-content/uploads/2020/08/5_2016.pdf#page=62

Урус Анна,
2 курс, другий (магістерський) рівень вищої освіти, денна форма навчання,
освітня програма «Право»
Маріупольський державний університет

ВПЛИВ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ НА ФОРМУВАННЯ ГАРАНТІЙ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ

Захист екологічних прав людини можна розглядати як один з важливих елементів у розвитку сучасного національного та міжнародного права. Таким чином забезпечується та визнається право кожної особи на безпечне довкілля, яке є складовою для гідного життя. Розглядаючи сучасні реалії, негативний вплив продуктів діяльності людства на навколишнє середовище, забруднення довкілля, зміна кліматичних умов та різноманітні екологічні виклики, що виникають внаслідок різних чинників, питання гарантій екологічних прав людини є особливо актуальним, оскільки все це має негативний вплив на здоров'я населення і розвиток наступних поколінь.

Право кожної людини на безпечне для життя і здоров'я довкілля закріплюється в статті 50 Конституції України, яка також гарантує право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту та право на поширення такої інформації [2].

Відповідні норми законодавства щодо екологічних прав, а також захисту та охорони довкілля закріплені й в інших нормативно-правових актах українського законодавства. З метою забезпечення цих прав застосовуються норми національного права та міжнародно-правові стандарти, які безпосередньо впливають на розвиток та вдосконалення українського законодавства.

Основоположні права людини в цій сфері, серед яких екологічні права, почали формуватися на міжнародному рівні в 2 половині ХХ століття. Основними документами, в яких почали визнаватися основні екологічні права, були Стокгольмська декларація з питань охорони навколишнього середовища, Конвенція ООН про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті, Декларація Ріо-де-Жанейро з навколишнього середовища і розвитку, Конвенція ООН про біологічне різноманіття, Рамкова конвенція

ООН про зміну клімату, Конвенція ООН про цивільну відповідальність за екологічну шкоду. Ці та інші документи мали безпосередній вплив на розвиток українського законодавства, що спонукали Україну однією з перших закріпити систему екологічних прав України й відобразилися, наприклад, в ЗУ «Про охорону навколишнього середовища» [3, с. 6].

До прикладу, Орхуська конвенція, ратифікована Україною в липні 1999 року має на меті сприяння захисту прав кожної людини жити в навколишньому середовищі, що буде сприятливим для здоров'я і добробуту. Відповідно кожна зі сторін, які долучилися до підписання/ратифікації Конвенції, гарантує права на доступ до інформації, на участь громадськості в процесі прийняття рішень і на доступ до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього середовища.

Програма ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП) і Глобальний екологічний фонд (ГЕФ), відіграють ключову роль у сприянні реалізації екологічних прав громадян. ЮНЕП сприяє підвищенню обізнаності про екологічні питання, розробці міжнародних екологічних стандартів та наданню допомоги державам у впровадженні екологічних політик. Вона виконує функцію координатора глобальних екологічних ініціатив, сприяючи співпраці між країнами та міжнародними організаціями. Незважаючи на наявність міжнародно-правових стандартів захисту екологічних прав громадян, їх реалізація часто стикається з різними проблемами, а також держави-учасниці міжнародних договорів інколи не дотримуються своїх зобов'язань, що призводить до системних порушень екологічних прав громадян [4, с. 368].

Світова спільнота вживає різноманітні заходи задля збереження довкілля та покращення екології, однак, за даними останніх років, які оприлюднює ООН, кліматична криза та рівень забруднення планети погіршується з року в рік. До того ж, глобальне потепління та екстремальні погодні явища негативно впливають на якість життя людей, а також на захист їхніх прав. Стрімкі кліматичні зміни помічають у всьому світі, незалежно від економічного рівня та розташування.

Наслідки зміни клімату затримують економічний розвиток та соціальний країн, що значно впливає на права людей. Посилення природних явищ, масштабні посухи чи затяжні дощі, нехарактерні для регіонів, спричиняють підвищення рівня моря, змінюють ландшафти та впливають на зсуви землі й пошкодження інфраструктури. На прикладі України також спостерігається аномально-теплі зими й жарке літо, а середня температура повітря стабільно підвищується.

Захист навколишнього середовища також залежить не лише від діяльності держави, а й від правової обізнаності населення, що відображено в звіті ООН про кліматичні судові

процеси 2023 року. Статистичні дані вказують на те, що більшість спорів в сфері екологічного права виникають на території Північної Америки. До 2020 року найбільше спорів зосереджувалися саме на національному енергетичному секторі та політиці щодо змін клімату [7, с. 35-38].

Паризька угода, яка була прийнята з метою утримання зростання середньої світової температури на рівні нижче 2 градусів за Цельсієм, стала однією з найважливіших міжнародних угод в сучасному міжнародному екологічному праві. Її підтримали 197 країн світу, серед яких є й Україна [4].

До того ж, як зазначає ООН, усі країни повинні терміново долучитися до боротьби зі змінами клімату та зменшити кількість викидів парникових газів, інакше, протягом найближчих років може зникнути сама ідея Паризької угоди. Протягом останніх років середня температура повітря підвищується та зберігається подальша тенденція до погіршення клімату. Саме тому ООН закликає країни терміново вжити комплексні екологічні заходи [9].

Ратифікація Паризької угоди зобов'язує Україну долучитися до спільної боротьби з кліматичними змінами. Задля цієї мети в 2020 році було презентовано Концепцію «зеленого» енергетичного переходу, який передбачає перехід на відновлювальні джерела енергії до 2050 року. Наразі Україна працює над різними кліматичними ініціативами та розробляє можливі шляхи залучення бізнесу до впровадження й масштабування «зеленої енергетики». Однак, однією з основних проблем, що виникають, є недостатнє інвестування та фінансування.

Відповідно Організація Об'єднаних Націй, як один з ключових елементів міжнародного екологічного права, формує тенденції для подальшого розвитку та впровадження змін й реформ країн-учасниць. Шляхом підписання та ратифікації міжнародних конвенцій та договорів, законодавство України зазнає постійних змін та реформ. Особливо актуальним це стало з моменту підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2014 році, а надалі, після отримання Україною статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу.

Національне екологічне законодавство хоч і має позитивну динаміку, в секторі адаптації права до міжнародних норм, але потребує подальшої розробки та впровадження й реалізації рекомендацій, укладених міжнародними організаціями та партнерами. Дотримання норм міжнародного екологічного права, а також захисту прав громадян є важливою складовою для подальшого розвитку прогресивної держави.

Література

1. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття

рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція) : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 25.06.1998 : станом на 27 трав. 2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text

2. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

3. Краснова М.В., Краснова Ю.А. Реалізація та захист екологічних прав громадян: теоретико-правові аспекти: наукове видання / М.В. Краснова, Ю.А. Краснова. Київ: ФОП Ямчинський О.В., 2021. 148 с.

4. Паризька угода : Угода Орг. Об'єдн. Націй від 12.12.2015 : станом на 14 лип. 2016 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_161#Text

5. Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 09.05.1992 : станом на 29 жовт. 1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_044#Text

6. Рібун, В. В., Колич, І. М., Кохан, А. С., Кузьма, Ю. В., Олефір, Р. В., & Криса, Л. М. (2024). МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ НОРМИ ЗАХИСТУ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права , (41), 365-370.

7. Tigre M. A., Burger M. Global climate litigation report : 2023 status review / UNEP. Nairobi : United Nations Environment Programme, 2023. 109 р. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/4022510?ln=en&v=pdf>.

8. 2024 climate risk landscape report. Geneva : UNEP, 2024. 76 р. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/4047347?ln=en&v=pdf>.

9. Emissions Gap Report 2024: UNEP, 2024. 100 р. URL: <https://www.unep.org/resources/emissions-gap-report-2024>

Цикура Дмитро,

1 курс, другий (магістерський) рівень вищої освіти, денна форма навчання,
освітня програма «Право»

Маріупольський державний університет

ЩОДО ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАК КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

На сьогодні вивчення поняття конституційно-правової відповідальності є важливою частиною розробки інституту конституційно-правової відповідальності в Україні. Це питання досить важливе, так як в останні роки конституційно-правова відповідальність

проявляється по-різному.

Наукові дослідження, які розкривають питання конституційно-правової відповідальності, свідчать про актуальність цього питання. Враховуючи наведене, можна виокремити праці таких науковців, як Л.Р. Наливайко та Ю.В. Ткаченко.

Ткаченко Ю.В. визначає конституційно-правову відповідальність як самостійний вид юридичної відповідальності, сутність якої проявляється в необхідності зазнавати суб'єктом, що вчинив конституційно-правове правопорушення (делікт), несприятливих правових наслідків, безпосередньо передбачених конституційним законодавством [1, с. 549].

На думку Наливайко Л.Р., конституційно-правова відповідальність – це вид соціальної та юридичної відповідальності, який існує у сфері конституційно-правових відносин, передбачений нормами конституційного права, характеризується специфічним колом суб'єктів, механізмом реалізації та санкціями, й полягає у примусовому застосуванні заходів впливу за протиправне діяння (ретроспективний аспект) та у відповідальному стані зобов'язального суб'єкта (позитивний аспект), виступає найважливішою гарантією реалізації й захисту Конституції [2, с. 7].

При визначенні природи та сутності конституційно-правової відповідальності Ткаченко Ю.В. зазначає, що конституційно-правова відповідальність є окремим видом юридичної відповідальності. До такого висновку приводять наступні характерні риси (ознаки):

- по-перше, основною примусовою силою, що забезпечує реалізацію конституційно-правової відповідальності, є державна влада;

- по-друге, наслідки, які відчуває на собі той чи інший суб'єкт конституційно-правової відповідальності, є саме правовими, тобто передбаченими нормами конституційного права;

- по-третє, характерною рисою конституційно-правової відповідальності як виду юридичної відповідальності є констатація того факту, що конституційно-правова відповідальність може наступати лише при наявності існування відповідних підстав: нормативних (конституційно-правових) та фактичних;

- по-четверте, конституційно-правовій відповідальності завжди притаманний певний законодавчо встановлений процесуальний характер її здійснення;

- по-п'яте, властивістю, що характеризує конституційно-правову відповідальність як юридичну, є те, що конституційно-правова відповідальність завжди має зовнішній характер, зовнішню форму реалізації;

- по-шосте, настання наслідків для суб'єктів конституційно-правової відповідальності має на меті захист конституції, конституційного ладу основних прав і свобод людини та громадянина [1, с. 549-550].

Отже, наведені міркування повною мірою відображають природу та сутність конституційно-правової відповідальності та підкреслюють, що вона є самостійним видом юридичної відповідальності, зокрема провідним і основоположним.

Література

1. Ткаченко Ю.В. Форми (види) конституційно-правової відповідальності. Форум права. 2013. № 2. 649 с.

2. Наливайко Л.Р. Конституційно-правова відповідальність: питання теорії й практики : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. К., 2000. 16 с.

Чепа Денис,

1 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, заочна форма навчання,

освітня програма «Право»

Маріупольський державний університет

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ОХОРОНИ КОНФІДЕНЦІЙНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Інформаційна орієнтація розвитку суспільства та економіки, інтелектуалізація суспільного виробництва і підприємництва, посилення конкуренції, поширення на національному та міжнародному рівнях недобросовісної конкуренції, зокрема, комерційного шпигунства у його різних формах зумовлюють зростання уваги та посилення практичного інтересу до конфіденційної інформації (комерційної таємниці та ноу-хау) як одного з найдієвіших заходів інформаційної безпеки.

Однак, у країнах Європейського Союзу немає єдиного підходу до регулювання охорони комерційної таємниці та ноу-хау. У таких країнах, як Італія, Великобританія, Латвія, Румунія, Словаччина, Словенія, Фінляндія та Франція, комерційна таємниця визнається об'єктом інтелектуальної діяльності, що підлягає захисту. У Німеччині, Австрії та Польщі її охорона регулюється нормами законодавства про недобросовісну конкуренцію. Аналогічні положення діють у багатьох інших країнах, таких як Бельгія, Болгарія, Угорщина, Данія, Іспанія, Литва, Чехія та Естонія. Хоча в країнах ЄС термінологія і підходи до класифікації можуть відрізнятися, правовласникам комерційної таємниці здебільшого надаються ті ж інструменти судового захисту, що й для інших об'єктів права власності.

Окремо зазначимо, що безпосередньо у ЄС відсутній єдиний уніфікований акт, який містив би загальні європейські імперативні норми в сфері правової охорони конфіденційної інформації. Хоча європейським законодавством все ж регламентуються окремі питання, наприклад, у Директиві 95/46/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 24.10.1995 р. «Про

захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних» встановлено, що доступ до повідомлених персональних даних не повинно спричиняти шкоди комерційній таємниці [1]. Директива 97/66/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 15.12.1997 р. «Стосовно обробки персональних даних і захисту права на невтручання в особисте життя у телекомунікаційному секторі» [2, с. 132] передбачає «право доступу» до інформації (конфіденційної інформації), наприклад, персональних даних; дотримання умов конфіденційності при повідомленні персональних даних; захист основних прав і свобод та законних інтересів у телекомунікаційному секторі та ін. Відносини з приводу розкриття конфіденційної інформації (комерційної таємниці) в галузях електронної комерції, наприклад, доступ до комерційних повідомлень, умови надсилання комерційних повідомлень та збереження при цьому таємниці регламентує Директива 2000/31/ЄС Європейського парламенту та Ради від 08.06.2000 р. «Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема, електронної комерції, на внутрішньому ринку» («Директива про електронну комерцію») [3, с.410].

Важливе значення для встановлення міжнародних стандартів охорони конфіденційної інформації (комерційної таємниці, ноу-хау) також мають міжнародні правові акти, серед яких особливе місце займають Угода про торгові аспекти прав інтелектуальної власності (Угода TRIPS) та Північно-американська угода про вільну торгівлю (Угода NAFTA). Вони мають багато схожого та є одними із перших багатосторонніх міжнародних угод, які безпосередньо спрямовані на створення комплексного механізму збереження конфіденційної інформації (комерційної таємниці і ноу-хау). Ці дві угоди є прикладами універсальної та регіональної уніфікації права. Угода NAFTA розповсюджується на Канаду, США та Мексику. Угода TRIPS встановлює стандарти захисту прав інтелектуальної власності та заходи примусу для дотримання цих прав у країнах-учасницях Світової Організації Торгівлі (СОТ) [4, с.19] у тому числі і в Україні. Відповідно вивчення положень цієї Угоди щодо конфіденційної інформації (комерційної таємниці і ноу-хау) має не тільки теоретичне, але й практичне значення. Також тут слід згадати Модельні положення про захист проти недобросовісної конкуренції, розроблені Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (ВОІВ) в 1996 р., які передбачають захист секретної інформації.

Міжнародні стандарти по захисту комерційної таємниці встановлені в Паризькій конвенції з охорони промислової власності, яка закріпила положення щодо необхідності припинення недобросовісної конкуренції. Згідно з Паризькою конвенцією об'єктами охорони промислової власності є патенти на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, товарні знаки, знаки обслуговування, фірмові найменування та вказівки про походження чи

найменування місця походження, а також припинення недобросовісної конкуренції (ст. 1 (2)) [5, с. 110].

При цьому слід враховувати, що національні правові механізми охорони конфіденційної інформації (комерційної таємниці і ноу-хау) у Європі, в свою чергу, значно відрізняються між собою джерелами, судовою практикою, нормами цивільного, кримінального, адміністративного захисту, об'ємом правової охорони та ін. Так, у Франції законодавство передбачає три типи комерційної таємниці: виробничу, ноу-хау та конфіденційну ділову інформацію, і передбачає штрафи за крадіжку виробничих таємниць, з можливістю подання скарги до суду або Служби захисту прав інтелектуальної власності. У Німеччині Закон проти недобросовісної конкуренції карає за викриття комерційних таємниць, з можливістю подачі позову до суду для відшкодування збитків. В Італії крадіжка комерційної таємниці є злочином, а Кодекс промислової власності зобов'язує осіб, які підтримують корпоративну таємницю, не використовувати і не розголошувати її третім особам [6, с. 22].

Підсумовуючи вищезазначене, можемо констатувати, що питання захисту конфіденційної інформації, зокрема комерційної таємниці та ноу-хау, є основним аспектом міжнародної правової практики, зокрема в Європейському Союзі. Хоча в Європейському Союзі немає єдиного нормативного акту, який передбачає загальні стандарти охорони такої інформації, окремі директиви та міжнародні угоди, створюють правову основу для захисту конфіденційної інформації на міжнародному рівні. Разом з тим, існує значна різниця в підходах до регулювання цих питань на національному рівні в країнах ЄС, охорона конфіденційної інформації змінюється в залежності від конкретної юрисдикції, зокрема через різні законодавчі та судові механізми, що створює додаткові труднощі для забезпечення єдиного стандарту захисту конфіденційної інформації в Європі.

Література

1. Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних: Директива 95/46/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 24.10.1995 р. / Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://goo.gl/kKAZGq> (дата звернення: 16.12.2024).

2. Белова Ю. Д. Стандарти захисту права на персональні дані відповідно до Директиви 95/46/ЄС *Університетські наукові записки*. 2017. № 63. С. 130-140.

3. Пашков К.О. Особливості правового регулювання електронної комерційної діяльності у Європейському Союзі. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 4. С. 410-417.

4. Андрощук А. Секретна інформація як об'єкт правової охорони. *Інтелектуальна власність*. 1999. № 3-4. С. 27-32.

5. Ковальова М.В. Роль деяких міжнародних договорів у сфері охорони промислової власності. *Часопис Київського університету права*. 2023. № 1. С. 110-115.

6. Кучеренко О.М. Зарубіжний досвід правового захисту комерційної таємниці. *Наукові записки. Серія: Право*. 2020. Вип. 8. С. 21-24.

Чехлай Таїсія,

4 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, денна форма навчання,

освітня програма «Право»

Маріупольський державний університет

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ КРИПТОВАЛЮТ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Криптовалюта, як інноваційний інструмент сучасної фінансової системи, стрімко набуває популярності в Україні та всьому світі, створюючи нові економічні зрушення, але водночас зумовлюючи певні правові виклики. Безсумнівно, що через динамічний розвиток ринку цифрових активів, чинне законодавство має відповідати реаліям використання криптовалют, що спричиняє потребу в детальному аналізі його ефективності, виявленні прогалин та визначенні перспектив удосконалення.

Актуальність дослідження обумовлена необхідністю забезпечення правової визначеності, формування ефективної системи регулювання ринку криптовалют для захисту прав інвесторів, протидії відмиванню коштів та створення умов для стабільного розвитку цифрової економіки України.

Метою даного дослідження є комплексний аналіз сучасного стану правового регулювання використання криптовалюти в Україні, виявлення основних проблем та розробка рекомендацій щодо вдосконалення нормативно-правової бази.

Правові аспекти регулювання криптовалют досліджували такі українські вчені як М. Кучерявенко, О. Москаленко, які розглядали питання визначення правового статусу криптовалют та їх оподаткування. Значний внесок у розробку проблематики зробили А. Кудь, Є. Смичок, В. Костюченко, які аналізували особливості впровадження криптовалют у фінансову систему України та необхідність адаптації законодавства.

Аналіз сучасних тенденцій використання криптовалют населенням України досить влучно відображається завдяки статистичним даним. За результатами соціологічного

дослідження, проведеного медіа MSNBC, можна зазначити, що майже 83% опитаних власників криптовалют в Україні використовують цифрові активи для інвестицій та зберігання вартості [1].

Крім того, Експерти Chainalysis (платформа даних про блокчейн) опублікували звіт The 2024 Geography of Crypto Report [2]. Згідно з даними цієї платформи Україна посіла друге місце у Східній Європі за обсягом вартості отриманих криптоактивів із показником понад \$100 млрд. Також, у звіті підкреслюється, що Україна посіла шосте місце за рівнем прийняття криптоактивів.

Для визначення правового аспекту використання криптовалют спочатку необхідно чітко з'ясувати межі їх правового регулювання [3, с. 199-200]. Згідно з Конституцією України (стаття 99) [4], Цивільним кодексом України (стаття 192) [5], гривня як грошова одиниця України є єдиним законним платіжним засобом без будь-яких обмежень на всій території України. Цифрові гроші Національного банку України як електронну форму гривні, емітовану Національним банком, не можна вважати криптовалютою. До національної валюти належать і електронні гроші, номіновані у гривні. Згідно з нормами Закону України «Про платіжні послуги» банки можуть емітувати електронні кошти – одиниці вартості, що зберігаються в електронному вигляді, використовуються для платежів і є зобов'язанням банку перед їх власником. Вони також не є криптовалютою (див. ст. 1, ст. 57 Закону України «Про платіжні послуги») [6].

Зокрема, вагомим внеском для правового регулювання ринку криптовалют стало прийняття Закону України «Про віртуальні активи» [7]. Нормами закону передбачено, що власники віртуальних активів зможуть легально обмінювати і декларувати їх, а міжнародні криптокомпанії – реєструвати блокчейн-бізнес в Україні. Після набрання законної сили учасники ринку віртуальних активів зможуть захищати свої права на ці активи у суді. Державним регулятором такого ринку буде Міністерство цифрової трансформації України, а в окремих випадках повноваження будуть покладатися і на Національний банк України, і Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку. Також законодавець установив створення нового регулятора – Національної служби з регулювання обігу віртуальних активів (НСВА).

Проте, суттєвою перешкодою є те, що на сьогодні вказаний закон повноцінно не функціонує, оскільки до сьогодні законної сили не набрав. Момент набрання чинності вищевказаним законодавчим актом пов'язується з днем набрання чинності Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування операцій з віртуальними активами» (законопроект № 2461).

Отже, виходячи із зазначеного вище, легальне використання криптовалют має

недоліки правового врегулювання. Такі проблеми потребують визначення правових шляхів вдосконалення цього процесу. Шляхами вирішення проблем правового забезпечення має бути удосконалення законодавчої бази через: прийняття відповідних змін до Податкового кодексу України; введення ліцензування для платформ, які працюють із криптовалютами; створення механізмів захисту прав інвесторів та користувачів криптовалют; зміцнення співпраці з міжнародними організаціями для боротьби з кіберзлочинністю; підвищення обізнаності населення щодо можливостей та ризиків криптовалют. Запровадження вказаних змін дійсно є доцільним, оскільки це матиме наслідком забезпечення більш ефективного регулювання використання криптовалюти в Україні. Враховуючи євроінтеграційні прагнення України, законодавство України у сфері криптовалют має повною мірою відповідати європейським стандартам.

Поряд з цим, на сьогодні в Україні відсутні чіткі правила для операцій з віртуальними активами. Наприклад, не встановлено на рівні закону спеціальні податкові правила для операцій з криптовалютою, хоча доходи від таких операцій підлягають загальному оподаткуванню. Таким чином, користувачі можуть проводити операції з криптовалютами, але для підприємців ситуація лишається невизначеною з огляду на відсутність належного правового регулювання. Існують такі варіанти податкових змін для віртуальних активів, а саме: законопроект №7150 пропонує ставку 5% для операцій з віртуальними активами і звільнення від ПДВ, що може стимулювати розвиток галузі. Згідно з Національною стратегією доходів на 2024 - 2030 роки Кабінет Міністрів України планує до кінця поточного року розробити принципи оподаткування віртуальних активів, які узгоджуватимуться з європейськими директивами (зокрема MiCAR, TFR та DAC8) та рекомендаціями Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Уведення у дію чітких правил з урахуванням міжнародного досвіду допоможе створити сталий та прозорий ринок цифрових активів в Україні.

Водночас, можна назвати і позитивні зрушення. Прикладом інноваційного рішення інтеграції використання криптовалют можна сміливо назвати криптокартки – інструмент, що дає змогу оплачувати криптовалютами товари та послуги у звичайних магазинах, які не мають підтримки цифрових активів. Це стало можливо завдяки конвертації валюти в момент купівлі на стороні провайдера. Trustee Plus – українська криптовалютна картка, емітована MasterCard, є віртуальною та дебетовою [8]. Такі інноваційні рішення, як криптокартки, сприяють спрощенню використання криптовалют у повсякденному житті та демонструють готовність українського фінансового сектору до інтеграції цифрових активів у сучасну економіку, підвищують доступність і зручність для користувачів, відкриваючи нові перспективи для розвитку криптоекономіки.

Отже, Україна має значний потенціал для розвитку криптовалютного сектору. Проте, ефективне правове регулювання залишається ключовою передумовою для реалізації цього потенціалу. Упровадження блокчейн-технологій і створення сприятливого правового середовища для функціонування криптоактивів здатне стимулювати залучення інвестицій і зміцнити позиції України у глобальній цифровій економіці. Особливо в умовах сучасних викликів, зокрема під час війни, комплексний підхід до правового регулювання криптовалют може стати каталізатором економічної стабільності та інноваційного зростання. Прийняття чітких правових норм для оподаткування, захисту користувачів і створення механізмів боротьби з кіберзлочинністю є першочерговими кроками, які наблизять Україну до реалізації її євроінтеграційних прагнень та забезпечать відповідність міжнародним стандартам.

Література

1. Глобальне дослідження професійного користування криптовалютами. Україна, травень - вересень 2024 року. MNBC. URL: [Report-Use-of-cryptocurrencies-in-Ukraine-desktop](#) (дата звернення: 04.12.2024).
2. The 2024 Geography of Crypto Report. URL: [<https://go.chainalysis.com/2024-geography-of-cryptocurrency-report.html>] (last accessed: 04.12.2024).
3. Нескороджена Л.Л., Бонь Б.О., Кононець О.М. Сучасний стан правового регулювання криптовалюти в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 3. С. 197-200. URL: http://www.lsej.org.ua/3_2024/46.pdf (дата звернення 04.12.2024).
4. Конституція України від 28 червня 1996 року. Офіційний вебсайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 04.12.2024).
5. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 04.12.2024).
6. Про платіжні послуги: Закон України від 30.06.2021 № 1591-IX. Офіційний вебсайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20> (дата звернення: 04.12.2024).
7. Про віртуальні активи: Закон України від 17.02.2022 № 2074-IX. Офіційний вебсайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#n317> (дата звернення: 04.12.2024).
8. Вивід криптовалюти в Україні. Топ 5 криптовалютних карток в 2024 URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2023/11/14/257535/> (дата звернення: 04.12.2024).

Чехлай Таїсія,
4 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, денна форма навчання,
освітня програма «Право»
Маріупольський державний університет

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ ЗАХИСТУ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Збройні конфлікти є однією з найсерйозніших причин масового порушення прав людини та погіршення стану навколишнього природного середовища. Катастрофічна екологічна ситуація, що виникла в Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації є таким жахливим прикладом. В цих умовах особливої гостроти набуває проблема захисту екологічних прав людини, оскільки військові дії призводять до масштабних порушень права на безпечне довкілля через забруднення повітря, води та ґрунтів, знищення природних екосистем, пошкодження критичної інфраструктури. Наразі в Україні, внаслідок військової агресії фіксуються численні випадки екологічних правопорушень, що потребують ефективного міжнародно-правового реагування.

Мета дослідження – аналіз існуючих міжнародно-правових механізмів захисту екологічних прав людини в умовах збройного конфлікту та визначення шляхів підвищення їх ефективності.

За даними Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, приблизно 30 відсотків заповідних територій країни, що охоплюють 3 мільйони акрів, були розбомблені, забруднені, спалені або вражені військовими маневрами. Одні з найінтенсивніших бойових дій війни точилися в лісах уздовж річки Донець на сході. Пожежі вирували по всій Україні, розміром майже з Техас. Супутникові монітори зафіксували понад 37 000 пожеж за перші чотири місяці вторгнення, які вразили приблизно чверть мільйона акрів лісів та інших природних екосистем. Більшість із них почалася внаслідок обстрілу, а третина була на заповідних територіях, за інформацією Української природоохоронної групи (UNCG), до якої входять науковці та активістів країни. Крім лісів країни, війна завдала інших видів шкоди навколишньому середовищу. Рідкісні степові та острівні екосистеми на півдні були знищені, загрожуючи ендемічним луговим рослинам і комахам; на півночі зона відчуження навколо постраждалих чорнобильських ядерних реакторів залишилася майже без нагляду; а річки в зоні конфлікту на Донбасі на сході забруднюються зруйнованими промисловими об'єктами, каналізаційними спорудами та переповненими вугільними шахтами. Найбільша атомна електростанція в Європі, яка

розташована поруч з Енергодаром, знаходиться на лінії фронту, її майбутнє залишається на балансі та зростає страх щодо викидів радіації [1].

Вищеперераховані екологічні катастрофи неабияк вплинули і продовжують впливати на життя українців, в тому числі на їх екологічні права, що постали під великою загрозою порушення. Саме тому є потреба в негайному реагуванні міжнародної спільноти для їх вирішення та запобігання аналогічних ситуацій в майбутньому. Саме тому розробка міжнародно-правового механізму для захисту фундаментального права людини на екологічно безпечне та сприятливе довкілля під час збройних конфліктів і після їх завершення є нагальною проблемою, що вимагає невідкладного вирішення.

До вироблення такого механізму вже долучилися міжнародні організації, такі як ООН та Рада Європи. Першими напрацюваннями створення міжнародно-правових гарантій захисту є наступні:

1. ПАРЄ висунула проєкт додаткового протоколу Про право на безпечне, чисте, здорове та стійке довкілля до Європейської конвенції з прав людини, де сформульовані основні принципи забезпечення основних прав людини (запобігання, застереження, нерегресії, *in dubio pro natura*; відповідальності, тощо), процесуальні та матеріальні екологічні права [2]. Закріплення таких принципів сприятиме формуванню чіткої нормативної основи для запобігання шкоди довкіллю, забезпеченню відповідальності за екологічні правопорушення та захисту інтересів як нинішніх, так і майбутніх поколінь. Процесуальні права, зокрема доступ до правосуддя, участь у прийнятті рішень та доступ до екологічної інформації, посилять спроможність громадян та організацій ефективно відстоювати свої екологічні права. Матеріальні екологічні права, у свою чергу, забезпечать можливість звернення до Європейського суду з прав людини у випадках порушення прав на сприятливе довкілля. Такий протокол стане важливим кроком до інтеграції екологічних прав у систему захисту прав людини в Європі, що має особливе значення в умовах екологічних катастроф, зокрема спричинених збройними конфліктами.

2. Асамблея ООН доручила Раді Європи підготувати конвенцію «Five Ps» про екологічні загрози та технічні небезпеки, що загрожують здоров'ю, гідності та життю людини – у дусі Стокгольмської декларації. Запобігаючи та переслідуючи порушення права на безпечне, чисте, здорове та стале довкілля, а також захищаючи жертв, Договірні Держави ухвалють та впроваджуватимуть загальнодержавну інтегровану політику, яка буде ефективною та запропонуватиме комплексну відповідь на екологічні проблеми, загрози та технологічні небезпеки [2].

3. Кроком уперед є також прийняття Комісією міжнародного права ООН на 73 сесії та подання на розгляд Генеральної асамблеї ООН остаточного проєкту принципів

захисту навколишнього середовища у зв'язку зі збройним конфліктом [3] із застосуванням інноваційного підходу, який передбачає захист довкілля під час збройного конфлікту, після його завершення та під час деокупації.

Слід відмітити також, що у випадках, які не передбачені міжнародними угодами, навколишнє природне середовище залишається під захистом та дією принципів міжнародного права, що випливають зі сталих звичаїв, принципів гуманності та вимог громадської свідомості, а держави, у відповідності з міжнародними зобов'язаннями не мають використовувати воєнні та інші ворожі засоби впливу на довкілля для нанесення шкоди іншим державам, що може мати широкі та довгострокові наслідки.

Зокрема, принципи передбачають відповідальність держав та інших суб'єктів у разі невиконання відповідних заходів. У 2016 р. Міжнародний кримінальний суд заявив, що він братиме до уваги злочини, пов'язані з «руйнуванням довкілля», «експлуатацією природних ресурсів», «незаконним відчуженням» землі, тощо в контексті злочинів проти людяності. Крім того, особливе значення має Римський статут міжнародного кримінального суду. Була також розглянута пропозиція щодо включення злочину екоциду до Римського статуту Міжнародного кримінального суду (МКС) фондом «Стоп екоцид» та запропоновано визначення поняття злочину «екоциду» [4, 5]. Це створює правову основу для притягнення до відповідальності за екологічні злочини під час збройних конфліктів.

Також, практичними механізмами міжнародного захисту екологічних прав є діяльність міжнародних організацій (ООН, Міжнародний комітет Червоного Хреста) у моніторингу та реагуванні на екологічні загрози під час конфліктів. Водночас є судові механізми (Міжнародний суд ООН, регіональні суди з прав людини) для притягнення до відповідальності за екологічні злочини.

Незважаючи на позитивні зрушення в контексті розробки гарантій для захисту екологічних прав, все ж є недоліки та прогалини, які потребують вдосконалення. Ключовими напрямками покращення ефективності таких гарантій має стати розробка єдиних стандартів оцінки екологічної шкоди, створення дієвої системи моніторингу порушень та вдосконалення механізмів притягнення до відповідальності за екологічні злочини під час збройних конфліктів. Особливу увагу слід приділити розробці процедур документування екологічних порушень та формування доказової бази для забезпечення невідворотності покарання за завдану довкіллю шкоду.

Отже, міжнародно-правове регулювання прав людини на чисте та здорове довкілля під час збройних конфліктів зазнає змін у своїх пріоритетах. Вагомим поштовхом до створення дієвого міжнародно-правового механізму захисту цього права в умовах збройних конфліктів стає масштабний та подекуди незворотний негативний вплив на довкілля,

спричинений агресією Російської Федерації проти України, а також кричущі порушення прав людини, що супроводжують цей конфлікт. Аналіз міжнародно-правових гарантій захисту екологічних прав в умовах збройного конфлікту свідчить про наявність базових механізмів правового регулювання, однак їх практична реалізація потребує вдосконалення.

Література

1. Fred Pearce Collateral Damage: The Environmental Cost of the Ukraine War. Published at the Yale School of the Environment. 2022. URL: <https://e360.yale.edu/features/ukraine-russia-war-environmental-impact> (дата звернення 08.12.2024).
2. Parliamentary Assembly. Anchoring the right to a healthy environment: need for enhanced action by the Council of Europe Resolution 2396 (2021) URL: <https://pace.coe.int/en/files/29499/html> (дата звернення 08.12.2024).
3. United Nations A/CN.4/L.937 General Assembly. Protection of the environment in relation to armed conflicts. URL: <https://legal.un.org/ilc/reports/2019/english/chp6.pdf> (дата звернення 08.12.2024).
4. Переваги, виклики і обмеження криміналізації екоциду на міжнародному рівні. URL: <https://epl.org.ua/announces/perevagy-vyklyky-i-obmezheniya-kryminalizatsiyi-ekotsydu-na-mizhnarodnomu-rivni/> (дата звернення: 08.12.2024).
5. Римський статут міжнародного кримінального суду, 1998. URL: <https://www.icc-cpi.int> (дата звернення: 08.12.2024).

Шебаніц Віталій,

3 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, денна форма навчання,

освітня програма «Право»

Маріупольський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Кожна країна світу, в тому числі і країни Європейського Союзу, потребує врегулювання та закріплення на законодавчому рівні основних принципів трудового права. На різних етапах розвитку суспільних відносин роль окремої держави у цьому процесі зазнавала суттєвих змін. А створення і функціонування Європейського Союзу потребувало ще й узагальнення та поширення певних норм трудового права на всі країни ЄС.

Становлення та розвиток трудового права у Європейському Союзі як єдиної правової спільноти мало великий виклик для усіх країн членів союзу, бо кожна з них, на той момент, як минула автономна держава, мали власні установлені механізми регулювання трудових

відносин. Початкова Європейська інтеграція була зосереджена лише на вирішенні економічних проблем викликаних пост військовим становищем у світі та була спрямована на подолання різних перешкод у створенні єдиного економічного ринку. Загалом увесь процес формування правового забезпечення трудових відносин та найманої праці поєднаний з етапами розвитку європейського інтеграційного руху через розвиток соціальної політики Європейського Союзу. Увесь цей шлях було подолано через волевиявлення членів Альянсу делегувати свої повноваження у сфері зайнятості органів та інституціям наднаціонального рівня.

Правове забезпечення найманої праці у ЄС базується на трьох фундаментальних договорах Європейського співтовариства.

18.04.1951 р: Договір про заснування Європейського об'єднання вугілля і сталі [1].

Містив небагато, але початкову кількість правил, регулюючих трудові відносини. Наприклад правила процедури та підстав втручання органів Співтовариства у випадки наднизького рівня винагороди заробітної праці порівняно з середньою заробітною серед працівників вугільної та металургійної галузей.

25.03.1957 р: Договір про заснування європейського співтовариства з атомної енергії [2].

Вже почав розробляти правила про безпеку та здоров'я працівників на роботі, але ці правила мали вплив лише на працівників у галузі атомної енергетики.

Визначальними та значними правилами були інтегровані з інтересу ЄС у договорі від 25.03.1957 р. Про заснування Європейської економічної спільноти [3].

У цьому фундаментальному договорі вже були розписані правила щодо свободи переміщення працівників; скасування та заборона будь-яких проявів дискримінації за національним походженням (проблеми з наймом, винагородою та інших умов праці); покращення умов праці та життя працівників. Останнє стало одним із ключових завдань спільноти Європейського Союзу у наступні роки. Попри це Європейська економічна спільнота не була наділена жодними правами задля реалізації цієї цілі. Лише завдяки статті 118 цього договору держави-члени запропонували тісно співпрацювати над питаннями у сфері зайнятості, професійного навчання та підвищення кваліфікацій, професійної безпеки та охорони здоров'я працівників, а також соціальної підтримки та партнерства між працівниками та роботодавцями, що з роком призведе до удосконалення трудового права та рівності в заробітній платні між чоловіками та жінками.

У свою чергу, це мало бути кроками для забезпечення свободи вільної конкуренції для роботодавців та захист права на цю саму конкуренцію.

Таким чином, трудове законодавство ЄС сформувалося у первинній формі як

контраргумент на однобічну орієнтованість трудової діяльності з метою утвердження економічної розбудови Європейського Союзу, задля врегулювання потреби транснаціональної конкуренції з метою управління множинними національними та соціальними системами за ради їхньої покрової інтеграції в єдиний ринок.

Через таку тенденцію Європейського Союзу, кожна країна-член Альянсу почала процес відокремлення трудового права як самостійну галузь права.

Такий підхід дав зрозуміти що потрібно створити уніфіковані соціальні стандарти. Починаючи з 70-х років було ухвалено багато директив спрямованих на сферу найманої праці з питань рівного ставлення, професійної безпеки, та інформування працівників у разі масових звільнень, захисту їх прав за умов неплатоспроможності роботодавця, захист прав працівників у разі передачі підприємства (бізнесу чи їх часток) від одного власника до іншого. Такий період часу в історії розвитку трудового права ЄС прийнято називати часом «Гармонізації».

1. Директива 75/117/ЄЕС від 10 лютого 1975 року - Про наближення законодавств держав-членів щодо рівного ставлення до чоловіків і жінок щодо оплати праці [4].

2. Директива 76/207/ЄЕС від 9 лютого 1976 року - Про наближення законодавств держав-членів щодо рівного ставлення до чоловіків і жінок у питаннях доступу до праці, професійного навчання та просування, а також умов праці [5].

3. Директива 77/187/ЄЕС від 14 лютого 1977 року - Про захист прав працівників у разі передачі підприємства, установи або частини підприємства [6].

Наступним етапом розвитку став період загальної економічної депресії 80-х років минулого століття. Через поширення безробіття та низького рівня економічного зростання, ЄС обирає метод дерегуляції (скасування чи скорочення державного регулювання в певній галузі суспільних відносин) трудових відносин та гнучкість трудового права.

Через зменшення державного контролю на цей час виникла потреба у підвищенні соціальних стандартів захисту працівників. Багато директив тих часів було скасовано та перенесено на багато років уперед. Тогочасне пригнічення динаміки розвитку трудового права Співтовариства, здебільшого, було зумовлено небажанням Великобританії передати вирішення соціальних проблем на наднаціональний рівень. А оскільки ухвалення рішень у сфері найманої праці вимагало однотайності держав-членів, то цілком очевидно, що незгода однієї країни стримувала створення нових актів у цій сфері. З цього приводу, Велику Британію у науковій літературі іноді навіть називають «великим гальмом» соціального виміру Європейської інтеграції. Тому перша половина 1980-х років вважається періодом кризи у становленні трудового права ЄС. Але друга половина навпроти стала великим поштовхом у перед протягом якого дозволили Раді ЄС приймати нові директиви

за згодою більшості, тобто більше не вимагалася згода усіх членів Альянсу для прийняття директив. Так, у 1989 за згодою 11 країн ЄС було ухвалено Хартію з Основними соціальними правами працівників, яка за своїм функціоналом була націлена на боротьбу з безробіттям.

Маастрихтський договір став наступним значним кроком у розвитку трудового права. З цією угодою Європейський Союз розширив свої компетенції у сфері регулювання найманої праці. Згідно з договором, держави-члени повинні були удосконалити умови життя та праці, покращити соціальний захист для вразливих категорій населення (в особливості для вагітних жінок та запровадити їм період післяпологового часу) а також підтримувати та змінювати людський ресурс. Особливістю цієї угоди також стало визначення соціальних партнерів як суб'єктів нормотворчого процесу на європейському рівні (до цього договору, таке повноваження мали лише органи та інституції ЄС).

Таким чином, договір 1992 року закріпив основи для сучасної моделі трудового права ЄС, він змінив форму та зміст права ЄС та визначив подальший розвиток.

Наступним кроком стала реалізація відкладених директив 1880-х років у період 90-х та 2000-х років, а також модернізація вже існуючих та прийнятих. Найважливішими стали прийняття директив: 97/81/ЄС від 15.12.1997 р. щодо Рамкової Угоди про неповну зайнятість та Директиву Ради 1999/70/ЄС від 28.06.1999 р. щодо Рамкової угоди про роботу на визначений строк.

У 2001 р., після майже 40-літньої боротьби, на найвищому рівні у Ніцці у процесі становлення європейського товариства як суб'єкта права було зроблено справжній прорив. А саме було ухвалено Директиву Ради 2001/86/ЄС від 08.10.2001 р., що доповнює Статут Європейського товариства стосовно залучення працівників. Важливим кроком є також прийняття у 2002 р. Європейським Парламентом та Радою Директиви 2002/14/ЄС про встановлення загальних правил інформування та консультування працівників в Європейському Співтоваристві. А також Директиви Європейського Парламенту і Ради 2008/104/ЄС від 19.11.2008 р. про роботу в агенціях тимчасового найму [7, с. 18].

У відповідний період (2006 рік) організація Greenbook (Greenbook.org) або Зелена Книга вирішила винести до обговорення тему можливості запровадження нових правил регулювання трудових відносин на рівні Європейського Союзу, а не намагатися вдосконалити чинне правове регулювання. Її розробники були переконані, що немає достатньо аргументів та підстав, щоб з'ясувати, які ж відносини у сфері найманої праці повинні залишитися поза сферою регулювання трудового права ЄС, та які правила вже є непридатними до застосування і підлягають скасуванню. Ці питання, безумовно, визначають сутнісне наповнення пропозицій Книги та скеровують уповноважені інституції

діяти з метою підвищення ролі та значущості трудового законодавства на рівні ЄС, а також застерігають щодо штучного покращення чинного правового регулювання. Зелена книга 2006 р. також закликала до дискусії про предмет правового регулювання трудового права ЄС. Зокрема, щодо можливості розширення традиційних меж регулювання завдяки долученню до його предмета деяких аспектів трудових відносин само-зайнятих осіб. До того ж, у цій Книзі пропонувалося закріпити універсальне європейське поняття «працівник». Такий крок мав би допомогти подолати вузький національний підхід до визначення цього поняття і, як наслідок, вилучення частини традиційних трудових відносин з-під сфери дії трудового права ЄС.

Після багатьох спорів та провалу референдуму у Франції та Нідерландах, у пошуках подолання незгод, було підписано Лісабонський договір, котрий став сучасним етапом та моделлю функціонуючого трудового права в ЄС.

Подолавши всі ці кроки, та погодившись з Treaty of functioning of the EU (Lisbon Treaty) Європейський Союз, і держави-члени можуть провадити законодавчу діяльність та ухвалювати юридично обов'язкові акти в цій сфері. Водночас нормотворча діяльність держав-членів допускається за умови, що ЄС не вважав за потрібне використати тут свої повноваження або ж вирішив припинити реалізацію таких. Визначаючи та реалізуючи свою соціальну політику, Європейський Союз повинен сприяти високому рівню зайнятості, гарантіям належного соціального захисту, боротьбі проти соціального виключення та високому рівню освіти, навчання та захисту здоров'я людей. Діяльність Союзу також повинна спрямовуватися на усунення нерівностей, боротьбу проти дискримінації на підставі статі, расового або етнічного походження, релігії або віри, фізичної або психічної недієздатності, віку або сексуальної орієнтації, а також повинна сприяти рівності жінок та чоловіків [7, с. 23].

Таким чином ми маємо Союз націй які завдяки коопераціям, тяжкому труду та домовленостям бути рівними, побудували зручне середовище для пошуку праці із захистом прав найманих робітників та роботодавців, переглянувши майже усі можливі випадки та забезпечивши соціальний та економічний захист обох груп, подолавши усі нерівності та страхуючи життя та безпеку людей, впровадивши зручний інструментарій для нових пропозицій та, у деяких випадках, залишивши автономію для особливих ситуацій в країнах членах Альянсу. Спільне законодавство спрє мобільності найманої праці та дозволяє безперешкодна громадянам однієї країни ЄС вільно проживати та працювати та території іншої країни. Таким чином країни союзу в змозі впливати на ринок праці на відповідних територіях та забезпечувати процес рівномірного розвитку трудових відносин.

Література

1. Договір про заснування Європейського об'єднання вугілля і сталі від 18.04.1951 р.
ULR: https://ips.ligazakon.net/document/view/MU51002?ed=1951_04_18
2. Договір про заснування європейського співтовариства з атомної енергії від 25.03.1957 р: 25.03.1957 р. ULR: <https://ips.ligazakon.net/document/MU57005>
3. Договір Про заснування Європейської економічної спільноти від 25.03.1957 р.
ULR: https://ips.ligazakon.net/document/mu57013?ed=1957_03_21
4. Council Directive 75/117/EEC of 10 February 1975 on the approximation of the laws of the Member States relating to the application of the principle of equal pay for men and women.
ULR: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A31975L0117>
5. Council Directive 76/207/EEC of 9 February 1976 on the implementation of the principle of equal treatment for men and women as regards access to employment, vocational training and promotion, and working conditions. ULR: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A31976L0207>
6. Council Directive 77/187/EEC of 14 February 1977 on the approximation of the laws of the Member States relating to the safeguarding of employees' rights in the event of transfers of undertakings, businesses or parts of businesses. ULR: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31977L0187>
7. Рим О. М. Трудове право Європейського Союзу : монографія. Львів : «ГАЛИЧ-ПРЕС», 2020. 596 с. ULR: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/3bac_pravo/Trudovoye-pravo-ES.pdf

СЕКЦІЯ
«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ БЕЗПЕКИ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО
СЕРЕДОВИЩА»

Бочевська Марія,
4 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
денна форма навчання, спеціальність 101 «Екологія»
Маріупольський державний університет

ПРОБЛЕМА ПИТНОЇ ВОДИ В УКРАЇНІ

Україна належить до країн із обмеженими запасами води. На одного жителя припадає близько 1000 кубічних метрів води на рік, що значно менше, ніж у інших країнах Європи. Водні ресурси країни переважають у басейнах великих річок, таких як Дніпро, Дністер, Південний Буг і Сіверський Донець, а також у багатьох озерах і підземних водоносних горизонтах. Але більшість цих ресурсів використовується для потреб промисловості, сільського господарства та енергетики, що обмежує їх доступність для людей.

Якість води є основною проблемою. Важкі метали, нафтопродукти, хімічні речовини та побутові відходи забруднюють значну частину водних об'єктів. Державна служба України з надзвичайних ситуацій заявила, що близько 70% водних ресурсів в Україні не відповідають стандартам якості. Недостатнє очищення стічних вод, відсутність сучасних очисних споруд і низька екологічна свідомість населення є причинами цього [1, с.13].

Основними джерелами забруднення води в Україні є промислові підприємства, сільське господарство, міська інфраструктура та видобувна промисловість. У промислово розвинених регіонах, таких як Донбас та Придніпров'я, водні об'єкти страждають від скидання токсичних речовин, включаючи важкі метали, хімічні добрива та пестициди. Наприклад, шахтні води, які скидаються без належного очищення, забруднюють поверхневі і підземні води, що унеможлиблює їхнє подальше використання.

Крім того, сільське господарство є значним джерелом забруднення. Шкідливі речовини потрапляють у ґрунтові води та річки під час використання агрохімікатів, таких як гербіциди та пестициди. Крім того, велика кількість органічних відходів від тваринницьких ферм сприяє цвітінню води та зниженню рівня кисню у водоймах.

Побутові стічні води є основним джерелом забруднення води. У багатьох містах України каналізаційна система є аварійною, а очисні споруди не відповідають сучасним вимогам. Це призводить до скидання стоків у річки та озера [3].

Дефіцит якісної питної води має серйозні наслідки для здоров'я населення, економіки та навколишнього середовища. Споживання забрудненої води сприяє поширенню інфекційних хвороб, таких як холера, гепатит А, дизентерія та кишкові інфекції. За даними Міністерства охорони здоров'я України, у регіонах із найгіршим станом води відзначається підвищений рівень захворюваності на онкологічні та хронічні хвороби органів травлення.

Економічні втрати від проблем із водою включають витрати на очищення води, втрати в аграрному секторі через деградацію ґрунтів, а також збитки для туристичної галузі внаслідок погіршення екологічного стану природних територій. Крім того, забруднення водних ресурсів призводить до зменшення біорізноманіття, порушення природних екосистем і деградації річкових ландшафтів.

Таблиця 1

Забезпеченість регіонів України власними водними ресурсами місцевого річкового стоку (тис. м³/рік на 1 людину)

Регіональні групи областей	Області	Забезпеченість (w, тис. м ³ /рік на 1 людину)
Південні області	Херсонська, Одеська, Миколаївська, Запорізька	0,3–0,45
Східні та центральні області	Луганська, Харківська, Кіровоградська, Черкаська, Донецька, Дніпропетровська	0,45–1,0
Північно-східні та північно-західні області	Полтавська, Сумська, Вінницька, Київська, Хмельницька	1,0–2,0
Північні та західні області	Чернігівська, Житомирська, Волинська, Чернівецька, Тернопільська, Львівська, Закарпатська, Івано-Франківська	2,0–7,0

Джерело: [2]

Україна є вододефіцитною країною, і проблема нерівномірного розподілу водних ресурсів значно ускладнює забезпечення потреб населення, сільського господарства та промисловості. Особливо гостро проблема стоїть у південних і південно-східних регіонах, де для забезпечення водопостачання активно використовуються штучні водогони та канали. Наприклад, канали «Дніпро-Кривий Ріг» та «Дніпро-Донбас» перекидають воду з поверхневих водних об'єктів (річок та водосховищ) у дефіцитні регіони [3].

Низька забезпеченість водою в окремих регіонах призводить до низки екологічних, соціальних та економічних наслідків:

– Ускладнення ведення сільського господарства через дефіцит води для зрошення.

– Підвищене навантаження на існуючі водні ресурси, що спричиняє їх деградацію та забруднення.

– Погіршення якості життя населення через обмежений доступ до питної води.

Рекомендації щодо вирішення проблеми дефіциту водних ресурсів необхідно впроваджувати комплексні заходи:

– Оптимізація системи водопостачання – модернізація інфраструктури водопровідних мереж, зменшення втрат води, використання сучасних технологій очищення.

– Забезпечення ефективного управління водними ресурсами – розробка планів сталого використання води, раціональний розподіл ресурсів між регіонами.

– Екологічна модернізація промислових підприємств – обмеження скидів забруднюючих речовин у водойми.

– Розвиток водозберезувальних технологій у сільському господарстві — зменшення обсягів забору води для зрошення через впровадження крапельного поливу та інших інновацій.

– Розвиток системи моніторингу за станом водних ресурсів, що включає регулярний контроль якості води та стану водних об'єктів.

Отже, ефективне управління водними ресурсами та їхній захист є критично важливими для забезпечення водної безпеки України. Вирішення цієї проблеми вимагатиме координації зусиль державних органів, бізнесу та громадськості.

Література

1. Курепін В.М. Питна вода України: як вирішити проблему централізованого водопостачання та водовідведення // Захист водних ресурсів – глобальні виклики, загрози опустелювання територій, міжнародні зобов'язання держав світу : тези доповідей здобувачів вищої освіти та інших учасників освітнього процесу за результатами проведеного тематичного «круглого столу» на обліково-фінансовому факультеті, м. Миколаїв, 22 березня 2023 року. Миколаїв : МНАУ, 2023. С. 12–15.

2. Національна доповідь про якість питної води та стан питного водопостачання та водовідведення в Україні у 2022 р. URL: https://mtu.gov.ua/files/Нац.%20доповідь%20%20про%20ста%20ПВ%20_2022%20p..pdf

3. Петроченко О.В. Проблема паводків та аналіз шляхів її рішення // Екологічна безпека та природокористування. 2023. № 2 (46). С. 5–22.

Анастасія Трегуб,

1 курс, другий рівень вищої освіти, «Екологія, охорона навколишнього середовища»,

денна форма навчання

Маріупольський державний університет

ДИНАМІКА ВИКИДІВ СПОЛУК СІРКИ В АТМОСФЕРНЕ ПОВІТРЯ УКРАЇНИ У 2019-2023 РОКАХ

Дослідження динаміки викидів сполук сірки в атмосферне повітря є актуальним у зв'язку з негативним впливом на здоров'я людини, екосистеми та кліматичні зміни. Моніторинг цих показників дозволяє оцінювати ефективність природоохоронних заходів та відповідність національних екологічних стандартів міжнародним зобов'язанням. Аналіз тенденцій забруднення сприяє розробці стратегії зменшення антропогенного навантаження на довкілля та впровадженню сучасних технологій очищення промислових викидів.

Викиди сполук сірки в атмосферне повітря від стаціонарних джерел спричиняють утворення кислотних дощів, погіршують якість повітря та негативно впливають на здоров'я людей і екосистеми. Основними джерелами таких викидів є промислові підприємства, електростанції, металургійні комбінати, нафтопереробні заводи та інші об'єкти, що використовують паливо з високим вмістом сірки. Серед основних сполук сірки у викидах діоксид сірки, який є продуктом спалювання вугільного палива; сірководень – утворюється при розкладі органічних речовин та у процесах нафтопереробки; сульфати – утворюються в атмосфері при вторинних хімічних реакціях.

Використання природних ресурсів, які можуть стати альтернативою вугільному паливу у виробництві енергії, швидко розвивається в усьому світі. Геотермальна енергія є стійким альтернативним природним джерелом енергії в країнах з геотермальними ресурсами. Використання геотермальної енергії на електростанціях викликає концентрації сірководню, які перевищують граничні значення [1]. Сірководень сам по собі не є основним парниковим газом, але його окиснення призводить до утворення діоксиду сірки і сульфатних аерозолів, які можуть впливати на радіаційний баланс атмосфери. Для моніторингу та контролю ризику, пов'язаного з цим газом, у режимі реального часу дослідники витратили десятиліття на винахід датчиків із відповідними/надійними метрологічними властивостями та високою стабільністю. У ряді пристроїв сенсори на основі наноструктурованих матеріалів, є хорошою заміною для найпоширеніших варіантів, таких як електрохімічні та оптичні сенсори [2].

Аналіз динаміки викидів сполук сірки (Таблиця 1) показує, що 2020/2021 році спостерігається зменшення 11,1/4,3 %, найбільше скорочення спостерігається у 2022 році

(зниження на 41,5%), що пов'язане зі зменшенням промислової активності та кількості підзвітних підприємств через військові дії.

Таблиця 1

Викиди сполук сірки (тис. тонн) в атмосферне повітря від стаціонарних джерел викидів та кількість підприємств (*), які мали викиди за період 2019-2023 років

	2019	2020	2021	2021*	2022	2022*	2023	2023*
Діоксид та інші сполуки сірки:	679,1	604,0	578,0	3954	338,4	3234	364,4	3067
діоксид сірки	676,0	601,0	575,7	3316	336,9	2708	363,1	2533
Сірководень	-	2,2	1,7	750	1,0	669	1,0	674
Сірковуглець	-	0,002	0,001	15	0,0005	11	0,0006	16
сульфатна кислота	-	0,3	0,3	629	0,1	547	0,09	530

Примітка: складено на основі [3].

Сірководень, сірковуглець та сульфатна кислота почали фіксуватися у статистиці лише з 2020 року. Викиди сірководня зменшилися з 2,2 тис. тонн (2020 р.) до 1,0 тис. тонн (2022–2023 рр.). Коефіцієнт кореляції Пірсона між кількістю викидів сірководню та кількістю підприємств, які мали викиди, становить 0,997 що вказує на дуже сильний позитивний зв'язок між цими двома змінними. Лінійна залежність між показниками свідчить, що зменшення кількості підприємств призвело до зменшення викидів. залежність є майже лінійною, тобто число підприємств прямо впливає на зміну кількості викидів. Питомі рівні викидів сірковуглецю зменшились майже в 2 рази, сульфатної кислоти в 3 рази на кількість підприємств.

Різке скорочення викидів у 2022 році пояснюється зниженням промислової діяльності через військові дії. Тенденція до зростання викидів у 2023 році свідчить про часткове відновлення виробництва. Системне зменшення сірководню, сірковуглецю та сульфатної кислоти є позитивним фактором, що може бути наслідком підвищеного екологічного контролю та модернізації обладнання. Подальший моніторинг необхідний для визначення довгострокових трендів і впливу економічних та екологічних заходів на рівень забруднення.

Література

1. Y. Dumanoglu. Monitoring of hydrogen sulfide concentration in the atmosphere near two geothermal power plants of Turkey. *Atmospheric Pollution Research*. V. 11, Is. 12, 2020, P. 2317-2326.

2. K. Deekshitha, Thanushree A. Hegde, P. Saranya, Arun Kumar Bhat. Environmental pollutant hydrogen sulphide and its detection – A brief review. *MATERIALSTODAY: PROCEEDINGS*. V. 88, P. 1, 2023, P. 40-46.

3. Державна служба статистики України. Статистична інформація. Економічна статистика / Навколишнє природне середовище. Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

Бочевська Марія,

4 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, денна форма навчання,
спеціальності 101 «Екологія»

Маріупольський державний університет

ЕКОЛОГІЧНИЙ АУДИТ У СИСТЕМІ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Екологічний аудит є важливою частиною сучасної системи управління навколишнім середовищем. Це програмне забезпечення для оцінки діяльності підприємств щодо збереження навколишнього середовища, виявлення екологічних ризиків, підвищення екологічної відповідальності підприємств і оптимізації використання природних ресурсів. У наш час, коли світ стикається з глобальною екологічною кризою, екологічний аудит є ключовим інструментом для досягнення сталого розвитку. Екологічний аудит – це систематична, документована, періодична і об'єктивна оцінка діяльності підприємства з метою визначення відповідності вимогам екологічного законодавства, внутрішнім екологічним стандартам та міжнародним нормам. Ця процедура передбачає аналіз стану виробничих процесів, використання ресурсів, поводження з відходами, рівня забруднення навколишнього середовища, а також оцінку дотримання встановлених норм і стандартів [1, с. 302].

Екологічний аудит проводиться як для виявлення потенційних проблем, так і для попередження порушень. Він дозволяє уникнути санкцій, пов'язаних із недотриманням законодавчих вимог, і слугує основою для розробки стратегій з мінімізації негативного впливу підприємства на довкілля.

Екологічний менеджмент є системою управління, яка включає екологічні питання в загальну стратегію компанії. Основною метою екологічного менеджменту є досягнення збалансованого використання природних ресурсів і зменшення шкідливих впливів на довкілля. Однією з основних складових цього процесу є екологічний аудит, який надає об'єктивну інформацію для ефективного прийняття управлінських рішень.

Екологічний аудит має велику перевагу, оскільки він дозволяє виявити слабкі сторони екологічної системи підприємства. З його допомогою можна визначити пріоритети інвестицій у природоохоронні технології, оцінити ефективність існуючих екологічних заходів і запропонувати конкретні кроки для вдосконалення системи управління. Це дозволяє компаніям не тільки зменшити свій вплив на навколишнє середовище, але й стати більш конкурентоспроможними, покращуючи їхню репутацію серед конкурентів і споживачів [3, с. 55].

Екологічний аудит складається з багатьох важливих етапів. Попередній аналіз починається з вивчення діяльності та екологічних політик і процедур підприємства. На цьому етапі визначаються цілі та цілі аудиту, а також збирається документація, необхідна для його проведення.

Наступним кроком є повний аудит. Це включає обстеження на підприємстві, оцінку ступеня дотримання екологічних вимог, моніторинг викидів, використання ресурсів і поводження з відходами. Ця процедура виявляє потенційні загрози та недоліки, які можуть призвести до порушень екологічних законів або погіршення екологічної ситуації [3, с. 56].

Завершальним етапом є складання аудиторського звіту, який містить результати перевірки, аналіз виявлених проблем та рекомендації щодо їх усунення. Цей документ є основою для розробки плану дій із поліпшення екологічної ефективності підприємства.

Екологічний аудит має низку переваг для підприємств, які прагнуть підвищити рівень екологічної відповідальності. По-перше, він дозволяє знизити ризики штрафів і репутаційних втрат шляхом вчасного виявлення та усунення порушень. По-друге, аудит сприяє оптимізації використання ресурсів, що зменшує витрати на виробництво та підвищує економічну ефективність підприємства. Крім того, екологічний аудит допомагає забезпечити відповідність міжнародним екологічним стандартам, що є важливим для компаній, які працюють на зовнішніх ринках.

Водночас існують і певні виклики, пов'язані з проведенням екологічного аудиту. Основними з них є висока вартість проведення аудиту, складність інтеграції його результатів у стратегічні плани підприємства та необхідність підготовки кваліфікованого персоналу. Проте ці труднощі можуть бути подолані за умови належної організації процесу аудиту та залучення експертів із відповідною компетенцією.

Екологічний аудит є важливим інструментом досягнення цілей сталого розвитку, які включають економічну, соціальну та екологічну складові. Завдяки систематичній оцінці екологічної діяльності підприємств, аудит сприяє скороченню негативного впливу на природу, раціональному використанню природних ресурсів та збереженню біорізноманіття [2, с.46].

Екологічний аудит сприяє реалізації глобальних природоохоронних програм, таких як Цілі сталого розвитку ООН і Паризька кліматична угода. Натомість аудит на локальному рівні сприяє впровадженню «зелених» технологій, створенню екологічної культури серед працівників і забезпеченню прозорості діяльності підприємства.

Невід’ємною частиною екологічного менеджменту є екологічний аудит, який спрямований на поєднання економічної діяльності компанії зі стратегіями сталого розвитку. З його допомогою можна оцінити екологічну ефективність, зменшити негативний вплив на довкілля та гарантувати дотримання екологічних законів. Переваги аудиту значно переважають перешкоди. У сучасному світі екологічний аудит — це не лише вимога часу, але й важливий інструмент для створення суспільства, яке дбає про навколишнє середовище.

Література

1. Пригара І.О., Новикова І.В., Тур О.І. Особливості формування ринку процедури екологічного аудиту в контексті екологічної безпеки. Наукові інновації та передові технології. 2023. № 4(18). С. 301–311.

2. Oksana B., Oleksii K. Environmental audit in the enterprise management system. Economic Bulletin of the Dniprovs’k State Technical University. 2023. № 2(7). P. 41–47. DOI: [https://doi.org/10.31319/2709-2879.2023iss2\(7\).293561pp41-47](https://doi.org/10.31319/2709-2879.2023iss2(7).293561pp41-47) (дата звернення: 12.12.2024).

3. Diachenko-Bohun, M. Екологічний менеджмент і аудит: історія розвитку та генезис. Естетика і етика педагогічної дії. 2023. № 27. С. 55–64. DOI: <https://doi.org/10.33989/2226-4051.2023.27.282098> (дата звернення: 12.12.2024).

Ляшенко Ігор,

1 курс, перший (освітньо-науковий) рівень вищої освіти,

ОП «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування»

Маріупольський державний університет

ЗАГАЛЬНІ ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ АЗОВСЬКОГО ТА ЧОРНОГО МОРІВ

Кожна людина сьогодні стоїть перед екологічними викликами, які нерозривно пов’язані з геополітичними, економічними й соціальними. Тому всі структури загалом і кожна людина зокрема мають розуміти свою відповідальність за вирішення екологічних проблем, долучається до екологічної освіти. Окрім практичної складової, необхідно пам’ятати й про духовну – екологію душі, яка стане основою екології навколишнього середовища [1,2].

Чорне й Азовське моря — найвіддаленіші від Світового океану. Площа їхнього водозбірного басейну набагато перевищує площу самих морів. Цим зумовлена надзвичайна чутливість їх до впливу людської діяльності. Протягом останніх десятиліть відбувались евтрофікаційні процеси, забруднення морського шельфу токсичними речовинами, абразія берегів, зменшення біологічної різноманітності й рибних запасів, значні втрати рекреаційних ресурсів [3,4].

Гостра екологічна криза охопила Азовське море. Це, без перебільшення, зона екологічної катастрофи. Ще 40-50 років тому в ньому виловлювали риби в 35 разів більше, ніж у Чорному морі, й у 12 разів більше, ніж у Балтійському. В цьому морі водилося 114 видів риби, й загальний вилов іноді перевищував 300 тис. т. Значну частину влову становили цінні осетрові породи. Сьогодні влови знизилися в середньому в 6 разів, а виловлювана риба часом містить стільки хімікатів, що споживати її небезпечно для здоров'я [5].

Екологічна ситуація свідчить про те, що екосистема Чорного та Азовського морів відчуває значне антропогенне навантаження, деякі ділянки акваторії втратили здібність до самоочищення. Найбільше антропогенне навантаження випробовує прибережні частини Чорного моря та Азовського моря, особливо в зоні діяльності портів, гирл річок, а також в зоні розміщення крупних міст [6].

Сімнадцять європейських країн забруднюють Чорне море, а разом з тим і Азовське. Одним з провідних чинників, які формують екологічний стан морських вод, є забруднення, які поступають в Чорне море із стоками великих європейських річок. Щороку з ними в Чорне та Азовське моря потрапляють сотні тон забруднюючих речовин. Це стосується в основному біогенних речовин, мінеральних добрив, пестицидів і нафтопродуктів [3].

Якщо Чорне море на етапі екологічної кризи, то Азовське море - зона екологічної катастрофи. Деградація Азовського моря почалася з моменту збільшення солоності його води унаслідок зменшення надходжень в нього річкового стоку Дону і забруднення вод басейну моря.

За рівнем забруднення Азовське море в порівнянні з Чорним вважається більш менш чистим. Вся справа в тому, що судноплавство по ньому розвинене менше. Головна проблема цього моря в тому, що повноводні річки Кубані й Дону використовуються людиною для зрошення полів. Це призводить до зменшення припливу прісної води і зменшення рівня води в Азовському морі. Тоді в нього починає більш інтенсивно затікати солоні вода Чорного моря через Керченську протоку. Так солоність Азовського моря зростає, і поголів'я риб зменшується, так як вони не звикли до такої солоності води. Ще одна проблема – це активне розмноження синьо-зелених водоростей через підвищену солоність. Вони споживають велику кількість кисню і бички, що мешкають в прибережних водах, гинуть через брак

повітря [6].

Визначено декілька основних причин, що сприяють екологічній катастрофі Азовського моря:

- зменшення річкового стоку (недолік прісної води);
- скидання забруднених стічних вод, зокрема металургійного комбінату «Азовсталь»;
- пестициди і добрива, побутові відходи і каналізаційні стічні води;
- браконьєри (зникнення осетрових риб).

Щоб запобігти екологічній катастрофі Азовського моря, необхідно різко скоротити безповоротне вилучення річкового стоку і понизити рівень забруднення. Вивчаються можливості будівництва дамби між Азовським і Чорним морями з метою обмеження надходження в Азовське море солоних чорноморських вод, розробляються варіанти біомеліорації басейну Азовського моря, реконструкції іхтіофауни, встановлення квоти на промисел осетрових риб. Для збереження і відновлення природного відтворення цінних видів риб Азовського моря необхідне проведення наступних заходів[4]:

- здійснення весняних рибо-нерестових проходів, створення необхідних гідрологічних умов;
- будівництво рибохідно-нерестових каналів в обхід всіх гідровузлів на річках з метою безперешкодного пропуску виробників прохідних риб на нерестовища;
- забезпечення ефективними засобами рибозахисту існуючої мережі водозабірних споруд;
- розробка і реалізація програм розчищення малих річок і проток з метою відновлення їх водного балансу;
- поліпшення якості води в річках і рибогосподарських водоймищах за рахунок належного очищення промислових, комунальних і сільськогосподарських стоків;
- проведення комплексних меліоративних для рибовода робіт на лиманах.

Інтенсивна антропогенна дія на природні ресурси Азово-чорноморського басейну зумовила негативні зміни його екосистеми: редукцію біорізноманітності, катастрофічне зменшення цінних видів біоресурсів, запасів осетрових риб[6]. У справжній період це найважливіший напрям по запобіганню негативному антропогенному впливу знаходиться в депресивному стані, не має належної матеріальної підтримки ні на регіональному, ні на федеральному рівнях.

Чорне та Азовське моря, унікальні природні скарбниці Східної Європи, на жаль, опинилися в тенетах серйозних екологічних викликів, які становлять реальну загрозу для їхнього майбутнього [5]. Головним тягарем, що висить над цими водоймами, є багаторічне забруднення. Скидання промислових відходів, нафтові розливи, сільськогосподарський стік -

все це призвело до небезпечного забруднення вод, донних відкладень та пригніченої морської флори і фауни. Особливе занепокоєння викликає ситуація з аварійними розливами нафти, які мають катастрофічні наслідки для прибережних екосистем [7].

Тісно пов'язана з проблемою забруднення є ще одна загроза - евтрофікація. Надмірне надходження біогенних речовин зі стоками провокує "цвітіння" водоростей, що, у свою чергу, призводить до зниження вмісту кисню та масової загибелі морських мешканців. Це призводить до істотних порушень у функціонуванні всієї морської екосистеми [4].

Не менш актуальною є проблема виснаження біоресурсів. Нераціональне, зачасти браконьєрське, рибальство спричинило серйозне скорочення чисельності багатьох промислово важливих видів, таких як хамса, шпрот, карась тощо. Відновлення цих популяцій потребує невідкладних управлінських рішень і ретельно скоординованих дій прибережних держав.

Серйозну загрозу становить і проблема інвазивних видів. Випадкове або навмисне занесення чужорідних організмів порушує природну екологічну рівновагу, витісняючи місцеву флору і фауну, що призводить до зникнення унікальних ендемічних видів.

І, нарешті, не можна ігнорувати вплив глобальних кліматичних змін. Підвищення температури води, зміни гідрологічного режиму, зростання кислотності - все це негативно позначається на стані морських екосистем Чорного та Азовського морів [6].

Вирішення цього комплексу проблем потребує узгоджених, сміливих, системних дій з боку всіх причетних держав. Лише завдяки спільним скоординованим зусиллям, посиленню природоохоронного законодавства та його неухильному виконанню можна зберегти унікальну морську спадщину цього регіону для майбутніх поколінь. Інакше ми ризикуємо назавжди втратити ці безцінні водойми.

Література

1. Глобальні кліматичні зміни та їх вплив на морське середовище: монографія / За ред. С. І. Мороза. Львів: Світ, 2020. 285 с.
2. Данилюк В. М. Збереження морської біоти в умовах антропогенного навантаження // Проблеми охорони довкілля. 2022. № 3(2). С. 121–128.
3. Мягченко О.П. Основи екології. К.: Центр учбової літератури, 2010. 312 с.
4. Іваненко Т. В. Евтрофікація морських вод та її дослідження для рибних ресурсів // Журнал природних наук. 2023. № 7(1). С. 54–59.
5. Клименко П. С. Морські екосистеми: загрози та відновлення. Харків: Видавництво Харківського університету, 2022. С. 108–112.
6. Пилипенко В. І., Ковальчук С. О. Екологічна криза Азовського моря та шляхи її подолання // Проблеми сучасної екології. 2020. № 5(2). С. 45–52.

7. Черненко Н. Г., Орлов В. п. Антропогенний вплив на водні ресурси Східної Європи. Київ: Наукова думка, 2021. 312 с.

Почесть Олександр,
1 курс, другий (освітньо-науковий) рівень вищої освіти,
ОП «Екологія та охорона навколишнього середовища»
Маріупольський державний університет

ГЛОБАЛЬНА ЕКОЛОГІЧНА КРИЗА: ВИКЛИКИ ДЛЯ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Екологічна криза набула глобального масштабу і нині є однією з головних загроз для майбутнього людства. Наслідки необмеженого споживання природних ресурсів, забруднення навколишнього середовища та кліматичних змін вже відчуються в усьому світі: збільшення кількості екстремальних погодних явищ, зменшення біорізноманіття, погіршення якості повітря, води та ґрунтів. Важливо зазначити, що екологічна криза – це не окреме явище, а багатофакторний процес, який зачіпає всі аспекти життя людини.

Україна, як частина глобальної екосистеми, не стоїть осторонь цих проблем. Незважаючи на свій природний потенціал – родючі чорноземи, багатство водних ресурсів і різноманітні екосистеми – країна стикається із серйозними екологічними викликами. Забруднення повітря, зменшення водних ресурсів, проблеми з відходами та деградація ґрунтів мають значний вплив на економіку, здоров'я людей і сталий розвиток.

Метою цього тексту є аналіз основних аспектів глобальної екологічної кризи, її проявів у світі та в Україні, причин і можливих шляхів вирішення проблеми.

1. Основні поняття екологічної кризи

1.1. Глобальне потепління – це процес поступового підвищення середньої температури на Землі через парниковий ефект. Парникові гази (вуглекислий газ, метан, оксид азоту) утримують тепло в атмосфері, спричиняючи такі явища:

- танення льодовиків, яке вже підняло рівень Світового океану на 20 см у XX столітті;
- екстремальні погодні явища, зокрема урагани, що набирають сили через тепліші океани.

Для України глобальне потепління означає частіші посухи, зменшення тривалості зими та значний вплив на сільське господарство.

1.2. Біорізноманіття. Різноманітність екосистем, видів і генетичних ресурсів є основою стійкості природних систем. За даними WWF, людство щороку втрачає

приблизно 1 млн видів через антропогенні фактори. Наприклад, в Україні через вирубку лісів Карпат під загрозою зникнення опинилися ведмідь бурий, глухар та рисі.

1.3. Вуглецевий слід. Цей показник оцінює кількість парникових газів, що викидаються внаслідок діяльності людини або виробництва продукту. Зменшення вуглецевого сліду – ключ до скорочення наслідків кліматичних змін.

2. Глобальні прояви екологічної кризи

2.1. Деградація екосистем. Деградація екосистем прискорюється через нерозумне використання ресурсів. Ліси, які є природними «легенями планети», вирубуються зі швидкістю понад 10 млн гектарів на рік. В Україні Карпати втратили приблизно 40% лісового покриву за останні 50 років через незаконні вирубки.

2.2. Забруднення води та океанів. Майже 2 млрд людей у світі живуть без доступу до безпечної питної води. В Україні близько 20% населення використовує воду, яка не відповідає санітарним нормам. Дніпро, одна з головних водних артерій України, зазнає серйозного забруднення через побутові та промислові скиди.

2.3. Зменшення родючих земель. За даними ООН, до 2050 року світ може втратити понад 30% сільськогосподарських земель через ерозію та засолення. В Україні, за підрахунками Мінагрополітики, деградовані ґрунти становлять близько 20% усієї орної землі.

2.4. Втрата біорізноманіття. Використання землі під сільське господарство й урбанізація порушують природне середовище багатьох видів. Україна поступово втрачає свій статус території з багатою флорою та фауною.

3. Причини екологічної кризи в Україні

1. Промислова спадщина. Старі промислові підприємства без належного моніторингу продовжують забруднювати довкілля. Металургійні комбінати, такі як заводи у Маріуполі та Кривому Розі, залишають значний вуглецевий слід.

2. Відсутність ефективної політики управління відходами. Тільки 8% побутових відходів в Україні піддаються переробці. Натомість більшість відходів потрапляє на нелегальні звалища, які забруднюють повітря й воду.

3. Зміни клімату. Кліматичні ризики призводять до зменшення врожайності сільськогосподарських культур, таких як пшениця, соняшник і кукурудза, які є основою економіки України.

4. Шляхи вирішення

1. Інвестиції в відновлювану енергетику. Україна має великий потенціал для розвитку сонячної та вітрової енергетики, особливо в південних регіонах.

2. Освітні програми. Запровадження навчальних курсів із екології в школах і університетах сприятиме формуванню екологічно свідомого покоління.

3. Циркулярна економіка. Розвиток інфраструктури для переробки сміття допоможе значно скоротити обсяг відходів. Наприклад, побудова заводів із вторинної переробки, які успішно працюють у країнах Скандинавії, може стати прикладом для України.

4. Посилення екологічного законодавства.

- Підвищення штрафів за незаконну вирубку лісів.
- Удосконалення системи моніторингу викидів.

5. Міжнародна співпраця. Реалізація проєктів у межах «Європейського зеленого курсу» може забезпечити доступ до передових екотехнологій і фінансування.

Екологічна криза є глобальним викликом, вирішення якого вимагає злагоджених дій на міжнародному та національному рівнях. Україна має значний потенціал для покращення екологічної ситуації, але це потребує комплексного підходу: інвестицій у «зелені» технології, реформ у сфері поводження з відходами, підвищення екологічної культури серед громадян і посилення ролі держави в регулюванні природокористування. Сьогодні, в умовах глобальних змін, екологічна стабільність стає не лише пріоритетом, а й вимогою часу.

Література

1. Черета І.С. Екологічна криза в Україні та шляхи її подолання. Економіка. №27. 2015. С. 152-159.
2. Екологічна криза. Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-18679>

Петухова Агнеса,

4 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
денна форма навчання, спеціальність 101 «Екологія»

Маріупольський державний університет

ВПЛИВ ЗЕЛЕНИХ ДАХІВ ТА ВЕРТИКАЛЬНОГО ОЗЕЛЕНЕННЯ НА ЯКІСТЬ ПОВІТРЯ В МІСТАХ

Вертикальне озеленення – це метод вирощування рослин на вертикальних поверхнях: стінах, парканах, огорожах, фасадах будівель і навіть спеціальних модульних конструкцій. Зелені дахи та вертикальне озеленення відіграють важливу роль у покращенні якості повітря в містах. Ці екологічні підходи не тільки роблять міське середовище більш естетичним, але й

мають значний вплив на екологічне благополуччя. Розглянемо їх вплив детально.

Рослини на зелених дахах і вертикальних садах ефективно поглинають вуглекислий газ та інші шкідливі речовини, одночасно виділяючи кисень, що сприяє поліпшенню якості повітря в міських районах. Листя рослин захоплюють дрібні частинки пилу (PM10, PM2.5) та інших забруднень, запобігаючи їх потраплянню в легені людей. Рослини активно поглинають сполуки азоту (NO_x), які є продуктами автомобільних вихлопів і промислових викидів. Зелені насадження здатні частково абсорбувати сірчистий газ(SO₂), знижуючи його концентрацію в повітрі. Рослини використовують вуглекислий газ(CO₂) у процесі фотосинтезу, що сприяє зниженню рівня цього парникового газу.

Зелені дахи і вертикальне озеленення сприяють зниженню температури поверхні будівель, що зменшує ефект міського теплового острова і, як наслідок, покращує якість повітря. У містах температура повітря вища, ніж у сільській місцевості, через асфальт, бетон та щільну забудову, які акумулюють тепло. Зелені дахи та вертикальне озеленення: зменшують теплове випромінювання будівель, знижують потребу в кондиціонуванні, зменшуючи непрямі викиди забруднювачів від електростанцій; підтримують більш низьку температуру повітря, сприяючи зниженню рівня озону в приземних шарах атмосфери, який утворюється при високих температурах і шкідливий для здоров'я.

Зелені дахи та стіни забезпечують додаткову ізоляцію будівель, зменшуючи потребу в кондиціонуванні та опаленні, що призводить до зменшення викидів забруднюючих речовин від енергетичних систем. Рослини випаровують вологу через листя (транспірація), що збільшує вологість повітря в містах, сприяє зниженню концентрації дрібних частинок пилу, створює більш комфортний мікроклімат.

Вертикальні зелені стіни та дахи створюють фізичний бар'єр для пилу та бруду. Вони захищають будівлі та їх мешканців від частинок, що переносяться вітром, особливо в районах з інтенсивним дорожнім рухом.

Зелені дахи здатні поглинати і утримувати дощову воду, зменшуючи навантаження на міські Каналізаційні системи і запобігаючи забрудненню водойм, що побічно впливає на якість повітря.

Вертикальне озеленення та зелені дахи поглинають міський шум, створюючи більш комфортне акустичне середовище, що сприяє загальному поліпшенню якості життя в місті. Хоча це не безпосередньо пов'язано з якістю повітря, зменшення шуму позитивно впливає на загальне міське середовище. Рослини на дахах і вертикальних стінах поглинають шумові хвилі, покращуючи загальне відчуття екологічного комфорту.

Зелені дахи та вертикальне озеленення приваблюють птахів, комах та інших тварин. Вони покращують екологічну рівновагу, забезпечуючи природні процеси фільтрації повітря.

Інтеграція зелених дахів і вертикального озеленення в міську інфраструктуру сприяє сталому розвитку, покращуючи екологічні показники і підвищуючи якість життя городян.

Приклади успішного використання: Боско Вертикале (Вертикальний ліс) в Мілані, Італія. Будинки покриті тисячами рослин, які покращують повітря і знижують рівень вуглекислого газу. Експериментальні зелені дахи в Сінгапурі знижують рівень пилу на 37% і оксидів азоту на 21% в порівнянні з районами без озеленення. А в Канаді Торонто зобов'язало встановлювати зелені дахи на нових комерційних і житлових будівлях, що сприяє поліпшенню якості повітря.

Впровадження зелених дахів і вертикального озеленення в містах приносить численні екологічні та соціальні переваги, серед яких значне поліпшення якості повітря і загальне підвищення екологічної стійкості урбанізованих територій.

Література

1. Using Green Roofs to Reduce Heat Islands – United States Environmental Protection Agency [URL]:<https://www.epa.gov/heat-islands/using-green-roofs-reduce-heat-islands>

2. Зелені дахи та живі стіни: стале перетворення міських просторів – Contrastive Voices [URL]:<https://constructive-voices.com/uk/зелені-дахи-та-живі-стіни%2C-що-перетворюють-міські-простори-на-стійкий-спосіб/>

3. Зелені дахи: Найкращі Рішення для Сучасних Міст? – ГО «Українська асоціація зеленої інфраструктури» (УАЗІ) [URL]: <https://uagin.org/Зелені-дахи-Найкращі-Рішення-для-Суча/>

Удовика Милана,

4 курс, перший (освітньо-науковий) рівень вищої освіти, денна форма навчання,

ОП «Екологія, охорона навколишнього середовища та
збалансоване природокористування»

Маріупольський державний університет

ВПЛИВ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ НА НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ

Надзвичайно важливі екологічні проблеми, які виникають у світі внаслідок бойових дій – це порушення екосистем, руйнування екологічно 8 небезпечних промислових об'єктів, погіршення санітарно-гігієнічних показників питної води, порушення діяльності природоохоронних територій, загроза радіоактивного забруднення. Внаслідок бойових дій утворюється багато шкідливих та небезпечних речовин, які важко утилізувати та зберігати, а найчастіше їх утилізацією та збереженням ніхто не займається, тому їх просто викидають,

що призводить до жахливих наслідків. Якщо врахувати, що багато хімічних речовин не розпадаються сотнями років, а радіоактивні – сотні тисяч, мільйони і навіть мільярди років, то стає зрозумілим, що військова промисловість закладає міну уповільненої дії під генофонд людства.

Серед головних проблем на сході України можна виділити: підтоплення шахт внаслідок підняття ґрунтових вод, забруднення атмосферного повітря різними газами, які виділяються внаслідок спалювання вугілля у промислових підприємствах та через влучання артилерії в хімічні та металургійні підприємства, а також через згоряння великої кількості потужних боєприпасів.

Слід звернути увагу і на жахливий санітарно-гігієнічний стан питних вод в регіоні, зумовлений тим, що знезаражувальні установки у містах практично відключені, і вода надходить до споживачів майже без очищення. Військові дії призводять до екологічних наслідків, які спрогнозувати важко і які дадуться взнаки упродовж багатьох років після завершення бойових дій.

Необхідно звернути увагу на основні забруднювачі атмосферного повітря та їх небезпеку при перевищенні гранично допустимої концентрації. Серед них можна виділити такі: оксиди Карбону, Нітрогену, Сульфуру, сірководень, сполуки Флуору та Хлору.[1]

Внаслідок нападу росії постраждали 20% природоохоронних територій України загальною площею близько мільйона гектарів. Зокрема на більшості територій водно-болотних угідь, що віднесені до сфери охорони у рамках Рамсарської конвенції про водно-болотні угіддя та об'єктів Смарагдової мережі, що мають міжнародне значення. Ці території відіграють важливу роль у захисті біорізноманіття та збереження клімату не тільки України а і у всьому світі. Під окупацією зараз залишаються 8 заповідників та 10 національних природних парків. Через бойові дії природно-заповідні території не можуть виконувати свої функції та забезпечувати збереження рідкісних видів, а деякі заповідники та національні парки опинилися на межі гуманітарної кризи.

Війною охоплено близько 3 мільйонів гектарів лісу в Україні, а це майже третина лісового фонду нашої держави. Деякі з них – втрачені назавжди. Приблизно 23,3 тисячі гектарів лісів випалено. Ліси виконують захисні функції і тому знищення та пошкодження їх позначиться на кліматі цих регіонів та може призвести до значних ерозійних процесів. Зокрема, на півдні України наслідками можуть бути вітрова ерозія та опустелювання.

Знищення окупантами родючих земель України створює не лише проблеми продуктової безпеки, а і є загрозою для степових та лісових природоохоронних територій, адже під час війни ґрунти – одна з найвразливіших екосистем. Шкоду ґрунтам завдають такі фактори: пересування військової техніки; вибухи снарядів, ракет та інших видів зброї;

зведення фортифікацій. Внаслідок цих дій порушується структура ґрунту, що в подальшому призводить до виникнення ерозійних процесів.

Близько третини території України потребуватиме розмінування, на що знадобиться щонайменше 10 років. Розриви мін призводять до забруднення ґрунтів важкими металами – свинцем, стронцієм, титаном, кадмієм, нікелем. Це робить ґрунт небезпечним, а в деяких випадках – непридатним для подальшого сільськогосподарського використання. Також вибухи призводять до виникнення лісових пожеж. Під час масованого застосування артилерії та авіації спричиняються масові загоряння в лісах, відбувається значне пошкодження рослинного покриву, знищення тварин та комах, вони згорають разом із рослинністю.

Результати ракетно-бомбових ударів спричиняють до забруднення хімічними речовинами земель, водних артерій, атмосферного повітря, накопичення канцерогенного сміття, наслідки чого українці відчуватимуть на собі не один рік. При детонації ракет та артилерійських снарядів окислюються навколишні ґрунти, деревина, дернина, конструкції, а також утворюється низка хімічних сполук - чадний газ, бурий газ, діоксид азоту, формальдегід, також велика кількість токсичних органічних речовин, тощо. Під час вибуху всі речовини проходять повне окиснення, а продукти хімічної реакції вивільнюються в атмосферу. В атмосфері оксиди сірки і азоту можуть стати причиною кислотних дощів, що змінюють кислотність ґрунту і викликають опіки рослин, до яких особливо чутливими є хвойні дерева. Кислотні дощі негативно впливають і на організм людини, ссавців та птахів, на стан слизових тканин та органів дихання. [2]

Військові дії в Україні завдали значної шкоди навколишньому середовищу. Нижче наведено таблицю, що відображає основні екологічні збитки станом на грудень 2024 року (табл. 1).

Загальнодержавний підхід до охорони природи та відновлення природно-заповідних об'єктів, які постраждали від військових дій, включає ряд заходів і стратегій.

Першочергово необхідно створити план відновлення зруйнованих природних об'єктів, який повинен бути розроблений з урахуванням специфіки кожного об'єкту.

Важливим кроком є залучення фахівців з різних галузей, які мають досвід у відновленні та охороні довкілля. До таких фахівців входять біологи, екологи, лісівники, геологи, географи та інші. Вони повинні працювати в тісному співробітництві з місцевими органами влади, громадськими організаціями та населенням.

Основні екологічні збитки станом на грудень 2024 року [3]

Показник	Значення
Загальна сума екологічних збитків	Понад 70 мільярдів доларів США
Знищені ліси	3 мільйони гектарів
Забруднені вибухонебезпечними предметами землі	139 тисяч квадратних кілометрів
Кількість екологічних злочинів	Понад 6 500 випадків
Викиди парникових газів внаслідок війни	180 мільйонів тонн CO ₂

Одним з ефективних інструментів відновлення довкілля є проведення робіт з ландшафтного озеленення та лісовідновлення. Це включає в себе висадження нових дерев, кущів та інших рослин, які є важливим елементом відновлення біорізноманітності.

Також важливо проводити роботи з відновлення водних об'єктів, зокрема, очищення останніх від забруднення та засмічення, відновлення річок, ставків та інших водойм.

Окрім цього, необхідно здійснювати систематичні моніторингові дослідження стану природних об'єктів, які постраждали від військових дій, щоб вчасно виявляти будь-які наслідки та розробляти ефективні заходи для їх усунення. Такі дослідження повинні бути проведені на різних етапах відновлювальних робіт: від оцінки початкового стану об'єкта до контролю за ефективністю заходів з відновлення та захисту довкілля.

Важливо також забезпечувати взаємодію між державними органами, науково-дослідними установами, громадськими організаціями та місцевими жителями для спільної роботи з відновлення та охорони природних об'єктів. Для цього можна створювати різноманітні платформи для обміну інформацією та координації зусиль у цьому напрямку.

Крім того, варто розробляти та впроваджувати законодавчі та регуляторні акти, які забезпечуватимуть ефективне функціонування системи охорони природи та відновлення природно-заповідних об'єктів. Такі акти мають визначати механізми контролю за відновлювальними роботами, відповідальність за порушення законодавства про охорону довкілля та встановлювати штрафні санкції за порушення встановлених правил.

Задля ефективної охорони навколишнього природного середовища та відновлення природних об'єктів, які постраждали від військових дій, необхідно вживати комплексні заходи, включаючи проведення наукових досліджень, координацію зусиль різних сторін, впровадження законодавчих та регуляторних актів. Тільки таким чином можна забезпечити належний захист та відновлення природних багатств для майбутніх поколінь. [4]

Література

1. Екологічні наслідки військових дій: наук.-практ. конф., м. Київ, 17-18 квіт. 2018 р. Київ : Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, 2018. 96 с. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/24455/EKOLOHICHNI%20NASLIDKY%20VIYSKOVYKh%20DIY_2018-04-17-18.pdf;jsessionid=8ED6141C5D80F160623D8BB3E055F1F6?sequence=1
2. Лахно, С. В. Екологічні наслідки війни в Україні/ С. В. Лахно, С. Г. Лахно /Лісівнича освіта і наука: стан, проблеми та перспективи розвитку : зб. матеріалів V Міжнар. наук.-практ. конф., м. Малин, 21 берез. 2023 р. Малин : МФК, 2023. С. 252-256. URL: https://www.researchgate.net/profile/M-Rumiantsev/publication/371416633_zbirnik-original/links/6482d35ad702370600dc5c73/zbirnik-original.pdf#page=253
3. Екологічні втрати України від війни сягнули 70 мільярдів доларів/UNN : Українські Національні Новини. 2024. URL:<https://unn.ua/news/ekolohichni-vtraty-ukrainy-vid-viiny-siahnuly-70-miliardiv-dolariv>
4. Наслідки впливу військових дій на стан навколишнього природного середовища/Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»/№ 28 (червень, 2023) URL: https://www.researchgate.net/publication/371901170_NASLIDKI_VPLIVU_VIJSKOVIH_DIJ_N_A_STAN_NAVKOLISNOGO_PRIRODNOGO_SEREDOVISA

Бочевська Марія,

4 курс, перший (освітньо-науковий) рівень вищої освіти, денна форма навчання,

ОП «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування»

Маріупольський державний університет

ВПЛИВ УРБАНІЗАЦІЇ НА ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН МІСТ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ОПТИМІЗАЦІЇ

Одним із головних трендів сучасного світу є урбанізація, яка охоплює всі континенти. ООН прогнозує, що до 2050 року 70% населення Землі проживатиме в міських районах. Хоча розширення міст призводить до економічного зростання, покращує доступ до послуг і сприяє соціальній інтеграції, воно також викликає значні екологічні проблеми. На довкілля впливає багато факторів, включаючи зміни ландшафту, забруднення повітря, води та ґрунтів. Зменшення природних екосистем через забудову є однією з головних проблем. Зменшується кількість зелених зон, які служать природними фільтрами повітря та води, що призводить до

підвищення рівня шкідливих речовин у повітрі. Тверді побутові відходи збільшуються в містах із високим населенням, і неефективне управління ними забруднює ґрунт і водні ресурси [1].

Іншою серйозною проблемою є транспортний фактор. Постійний рух автомобілів у мегаполісах створює високий рівень викидів парникових газів та інших шкідливих речовин, що спричиняють хвороби дихальної системи у населення. Зміна клімату, спричинена антропогенними факторами, також посилює негативний вплив на міста у вигляді частих екстремальних погодних явищ, наприклад, повеней або аномальної спеки.

Концепція «розумного міста» (smart city) спрямована на інтеграцію інноваційних технологій для забезпечення високої якості життя, ефективного управління ресурсами та екологічної стійкості (рис. 1). Основу складають цифрові технології, зокрема Інтернет речей (IoT), штучний інтелект (AI) та великі дані, що дозволяють оптимізувати міські процеси: транспорт, енергетику, управління відходами й інфраструктурою [3]. Наприклад, розумні транспортні системи зменшують затори, а smart grids підвищують енергоефективність. Інтелектуальні системи відеоспостереження й е-врядування забезпечують безпеку та прозорість управління, сприяючи соціальній інклюзивності. Важливим аспектом є зниження викидів CO₂, впровадження електротранспорту та розумних будівель із системами енергозбереження.

Сучасні підходи, такі як цифрові двійники міст, дозволяють тестувати сценарії розвитку та покращувати планування міських територій. У підсумку, smart city формує стійкі, інноваційні та інклюзивні міста, здатні ефективно реагувати на глобальні виклики [4].

Комплексні екологічні рішення можна використовувати для оптимізації екологічного стану урбанізованих територій. Розвиток та збереження зелених зон є пріоритетним. Парки, сквери, «зелені дахи» та вертикальні сади не лише покращують якість повітря, але й роблять життя кращим.

По-друге, перехід на використання відновлюваних джерел енергії в міській інфраструктурі є надзвичайно важливим. Вітряні турбіни, сонячні панелі та системи енергоефективного освітлення можуть значно зменшити викиди парникових газів. Крім того, зменшиться забруднення повітря завдяки електрифікації громадського транспорту та зручній інфраструктурі для велосипедів [2].

Рис. 1 Шляхи оптимізації екологічного стану міст

Ще одним важливим аспектом є впровадження сучасних технологій управління відходами. Роздільне збирання сміття, його переробка та повторне використання можуть суттєво зменшити екологічний вплив міських відходів. Наприклад, створення заводів для переробки органічних відходів у біогаз є перспективним напрямом.

Впровадження концепції «розумного міста» може зробити урбанізацію екологічно безпечною. Це означає впровадження сучасних технологій у кожен аспект міського життя. Розумні системи моніторингу якості повітря та води, наприклад, дозволяють швидко виявити та вирішувати проблеми. Автомобільні системи управління дорожнім рухом зменшують заторів і шкідливі викиди. Такі інновації уже використовуються в містах Європи, наприклад у Стокгольмі, де екологічне планування та цифрові технології добре поєднуються.

Урбанізація є важливим етапом розвитку людства, але вона також вимагає відповідального підходу до збереження довкілля. Сучасні міста повинні стати центрами не лише економічного, а й екологічного розвитку. Вирішення проблем урбоекології можливе завдяки комплексним заходам, таким як розвиток зелених зон, впровадження "розумних" технологій, зменшення викидів та ефективне управління відходами. Лише гармонійне

співіснування людини та природи може забезпечити сталість і якість життя в майбутньому.

Література

1. Вернігорова Н. В. Екологічний урбанізм як фактор соціо-економіко-екологічного розвитку сучасних міст та збалансованого природокористування. Економіка та право. 2019. № 4. С. 108–115.
2. Габрель М. М. Житлова політика великих міст. Урбаністично-просторовий аспект. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Архітектура. 2020. Т. 2, вип. 2. С. 34–43.
3. Сергієнко Л. В. Сучасні стратегії розвитку міст в забезпеченні безпеки урбанізованих територій. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування. 2022. Том 33 (72), No 1. С. 123–129
4. Скорик М. О., Марченко О. І. «SMART CITIES» та «URBAN-TECH» екосистеми як драйвери сталого розвитку міст і територій. Цифрова економіка та економічна безпека. 2024. № 5 (14). С. 91–98. URL: <https://doi.org/10.32782/dees.14-14> (дата звернення: 22.12.2024).

Буличова Марія,
4 курс, перший (освітньо-науковий) рівень вищої освіти, денна форма навчання,
ОП «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване
природокористування»
Маріупольський державний університет

ЗАБРУДНЕННЯ СВІТОВОГО ОКЕАНУ ПЛАСТИКОМ

Найважливішою екологічною проблемою Світового океану є забруднення. Під забрудненням Океану розуміють пряме або побічне надходження речовин або енергії в морське середовище, що несуть такі шкідливі впливи, як заподіяння шкоди живим ресурсам, небезпека для здоров'я людей, перешкоди морської діяльності, включаючи рибальство, погіршення якості морської води. Пластик є найбільшою, найшкідливішою та найбільш стійкою частиною морського сміття, на яку припадає щонайменше 85 відсотків загального морського сміття. Він викликає смертельні та сублетальні ефекти у китів, тюленів, черепах, птахів і риб, а також у безхребетних, таких як двостулкові молюски, планктон, черви та корали. Наслідки включають заплутування, голодування, утоплення, розриви внутрішніх тканин, задусення та позбавлення кисню та світла, фізіологічний стрес та токсикологічну шкоду [3].

Пластикове забруднення було вперше помічено в океані у 60-70 р.р. ХХ ст. вченими, які проводили дослідження планктону. Зараз океани та пляжі привертають найбільшу увагу науковців, які займаються скороченням пластикових відходів.

Встановлено, що завдяки океанським течіям плаваючий пластик накопичується у п'яти субтропічних круговертях, які покривають 40 % площі Світового океану[1].

Останні дослідження показали, що потрапляючи в воду, пластмаса розпадається на невеликі фрагменти у вигляді кульок, ниток і різнокольорових волокон розміром в десятки частки міліметра. Мікропластик накопичується в організмі мальків, і вони від цього просто гинуть, тому що не в змозі його перетравити. Деякі частинки можуть подорожувати по харчовому ланцюжку і навіть мікропластик присутній у питній воді! Відповідно до проведеного вченими аналізу, приблизно 90 % морських птахів у своїх шлунках містять частинки пластику[2].

Океани приймають на себе основний удар пластикового забруднення: через кругообіг течії в них утворюються «сміттеві острови» - по два у Атлантичному и Тихому і один у Індійському океані. Найбільш запущеною вважається на півночі Тихого океану. Вона має назву велика тихоокеанська сміттева пляма (Great Pacific Garbage Patch, англ. Eastern Garbage Patch, англ. Pacific Trash Vortex). Розташована між 135°-155° західної довготи та 35°-42° північної широти. На цій ділянці сконцентровано надзвичайно щільні масиви пластику та інших відходів, занесених водами Північно-Тихоокеанської системи течій.

Площа сміттевої плями різні дослідники оцінюють від 700 тис. до 15 млн км², тобто найменша оцінка перевершує площу України на 20%. Суспензія з пластикових частинок нагадує зоопланктон, і медузи або риби можуть прийняти їх за їжу. Велика кількість довговічного пластику (кришки і кільця від пляшок, одноразові запальнички) опиняється в шлунках морських птахів і тварин, зокрема, бокоплавів, морських черепах та чорноногих альбатросів. Окрім прямої шкоди тваринам, відходи, що плавають, можуть вбирати з води органічні забруднювачі, включаючи ПХБ (поліхлоровані біфеніли), ДДТ (дихлордифенілтрихлорметилметан), ПБДЕ (полібромовані дифенілові ефіри) і ПАУ (поліароматичні вуглеводні). Деякі з цих речовин не лише токсичні – але й мають подібний до гормону естрадіолу вплив, що призводить до гормональних збоїв у живих істот [4].

Шляхами вирішення проблеми забруднення Світового океану є обмеження виробництва пластику, збільшити обсяги утилізації та розпочати виготовлення біорозкладного, нешкідливого для людського організму та навколишнього середовища, виду пластику, використання в кав'ярнях паперових або дерев'яних трубочок. Крім того, необхідний повний перехід з поліетиленових пакетів на багаторазові сумки [3].

Література

1. Михайлова Є. О. Забруднення Світового океану пластиком. 2020.
2. Добрянська Я. В., Рудковська О. В. Аналіз проблеми забруднення світового океану пластиком: Збірник матеріалів конференції. 2019.
3. Баранова А. и др. Проблема забруднення світового океану пластиковими відходами //Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Серія: Нові рішення у сучасних технологіях. 2022. №. 2 (12). С. 69-73.
4. Сизоненко Ю. С. и др. Забруднення Світового океану пластиковими відходами. 2021.

Сердюк Сергій,

1 курс, другий (освітньо-науковий) рівень вищої освіти,

ОП «Екологія та охорона навколишнього середовища»

Маріупольський державний університет

PRINCIPLES OF GREEN POST-WAR RECONSTRUCTION OF UKRAINE

The restoration, modernization and reconstruction of Ukraine, after the end of the civil war with the Russian Federation, is one of the most important strategic goals of our state, which necessitates the search, planning, development and implementation of the most effective methods, approaches and mechanisms now. In the scientific literature, the issues of post-war reconstruction remain unexplored, which determines the relevance, necessity and timeliness of the chosen topic.

We believe that the post-war reconstruction of the country should be based on a conceptual model, innovative methods and green principles, which will allow not only to restore our state, but also to accelerate the process of implementing Ukraine into the EU. Of course, the needs of communities for reconstruction will be different, but the principles should be the same and approved at the national level. Taking into account the complexity and duration of post-war reconstruction, we believe that it is advisable to divide the entire process into short-term, medium-term and long-term goals using the appropriate principles that will allow us to form the prerequisites of a general model. These principles include the following.

Firstly, systemic decision-making taking into account the principle of sustainable development. Using a systemic approach is one of the most complex, but also the most effective, which allows us to study the system as a set of interconnected elements that have a common goal, certain resources, a connection with the environment and feedback. It has been scientifically proven that this approach is effective for the development of communities, and therefore the country, allowing us to establish cooperation and partnership, be flexible in the dynamic conditions of the

market environment, constantly increase the level of competitiveness and implement effective development programs and measures. It should be emphasized that all economic decisions must be consistent with environmental safety and the needs of society, which is important for achieving sustainable development.

Secondly, the principle of innovation - the use of the most modern practices, methods, approaches, etc. in compliance with all environmental standards in the production and non-production sectors (for example, updating standards for new capital construction, implementing resource-efficient production, prioritizing nature-oriented solutions for infrastructure, etc.). We believe that achieving sustainable development is impossible without the implementation of innovations, because innovations are the driving force of social, economic and environmental development. That is why the use of this principle is extremely important. In order to put this principle into effect, it is necessary to implement EU legislation and approximate state standards to European ones, which will allow Ukraine to become a high-tech country in compliance with all environmental standards.

Thirdly, the use of the principle of energy independence and energy security. The energy sector is the heart of the economy, which allows developing all sectors of the production and non-production sphere, and also creates the energy security of the state. Currently, the development of alternative energy sources is a priority area that will affect the reduction of carbon dioxide levels, and therefore ensure the fulfillment of the commitments made on decarbonization. In addition, the implementation of this principle will allow decentralization of energy systems, that is, in the future, energy production should be as close as possible to places of high demand and developed logistics.

Fourth, the implementation of sustainable and decentralized agri-food systems - development of rural areas, priority for local food systems, sustainable solutions for agricultural production, production and processing according to the principles of the circular economy.

Fifth, the principle of ensuring the preservation of ecosystems and natural wealth of Ukraine - restoration of natural areas damaged by military actions; preservation of the ecosystem in connection with the intensification of resource extraction for reconstruction; ensuring the implementation of the Strategy for Environmental Security and Adaptation to Climate Change. Sixth, sustainable development of cities and regions - development of sustainable mobility, creation of inclusive public spaces, adherence to compactness and multifunctionality in urban planning, transition to green energy in cities, solving the problems of urban greening and prioritizing nature-oriented solutions; development of water supply and wastewater systems in settlements taking into account the best available technologies.

Therefore, the implementation of large-scale and important tasks for the reconstruction of Ukraine must take place taking into account green principles, which will allow not only to restore

all critical infrastructure, but also ensure energy security, allow us to become a high-tech country in compliance with all environmental standards and accelerate the implementation process in the EU.

Література

1. Петрик І.В., Горобець К.О., Даценко М.Д. Особливості місцевого економічного розвитку об'єднаних територіальних громад. Держава та регіони. 2022. № 1(24). С. 41-45.
2. Дятлова В.В., Петрик І.В. Сучасні підходи до розвитку відновлювальної енергетики як складової інноваційної економіки України. Економіка і організація управління. 2019. № 2 (34) С. 20-27.
3. Diatlova V., Petryk I. Strategic approach to renewable energy development: EU experience. Центральнотраїнський науковий вісник. Економічні науки. 2019. Вип. 2 (35). С. 9-19.
4. План відновлення України. URL: <https://recovery.gov.ua>

СЕКЦІЯ

«СУЧАСНІ ТРЕНДИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОЇ НАУКИ: ЛЮДИНОЦЕНТРИЧНИЙ АСПЕКТ»

Іваненко Микита,

1 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, денна форма навчання,
освітня програма «Управління персоналом та економіка праці»
Маріупольський державний університет

ВПЛИВ КЛЮЧОВИХ АСПЕКТІВ ПРАЦІ НА ФОРМУВАННЯ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ

Праця є фундаментальною основою для формування ефективної кадрової політики організації. Вона виступає не лише економічною категорією, але й має важливі соціальні, психофізіологічні та правові виміри, які кадрова політика зобов'язана враховувати для забезпечення оптимального використання людського капіталу. В економічній теорії свій значний внесок у розуміння різних аспектів праці, від організації робочого процесу до мотивації та соціальних аспектів, що є важливими умовами для формування ефективної кадрової політики, зробили видатні науковці, представлені в таблиці 1.

Праця є фундаментальною основою для формування ефективної кадрової політики організації. Вона виступає не лише економічною категорією, але й має важливі соціальні, психофізіологічні та правові виміри, які кадрова політика зобов'язана враховувати для забезпечення оптимального використання людського капіталу. Головна мета кадрової

політики полягає в забезпеченні організації необхідними кваліфікованими кадрами, створенні сприятливих умов для їхньої діяльності, ефективній мотивації, сприянні розвитку потенціалу працівників та гарантуванні соціальної справедливості. Важливо підкреслити, що кадрова політика не існує відокремлено, а тісно інтегрована зі стратегією розвитку організації, фінансовою політикою, політикою управління якістю та іншими ключовими напрямками діяльності.

Таблиця 1

Розуміння різних аспектів праці [1, с. 20-23]

Автор	Внесок у розуміння різних аспектів праці
Адам Сміт (1723-1790)	автор праці «Багатство народів». Наголошував на важливості поділу праці для підвищення продуктивності, що стало основою для розвитку промисловості та сучасного менеджменту.
Карл Маркс (1818-1883)	критикував капіталістичний поділ праці , вважаючи, що він призводить до відчуження працівника від результатів своєї праці та експлуатації.
Фредерік Вінслоу Тейлор (1856-1915)	засновник наукового управління . Акцентував увагу на оптимізації робочого процесу , стандартизації операцій та підвищенні ефективності праці, що включало також покращення умов праці.
Елтон Мейо (1880-1949)	у «хоторнських дослідженнях» показав важливість соціальних факторів та міжособистісних відносин на продуктивність праці.
Абрахам Маслоу (1908-1970)	Запропонував модель розуміння мотивації працівників , яка враховує не тільки матеріальні, але й соціальні та особистісні потреби (фізіологічні, безпека, приналежність, повага, самореалізація)
Роберт Оуен (1771-1858)	Виступав за покращення умов праці та соціальний захист робітників , вважаючи, що це сприяє підвищенню продуктивності та добробуту суспільства.

Серед ключових аспектів праці, що безпосередньо впливають на формування кадрової політики, варто виділити змістовність та складність виконуваних завдань. Характер праці – творча, рутинна, фізична чи розумова – є визначальним фактором при підборі, навчанні та мотивації персоналу. Рівень кваліфікації, необхідний для виконання певних функцій,

визначає напрями навчання та розвитку працівників. Складність поставлених завдань, своєю чергою, вимагає відповідного рівня кваліфікації та відповідальності, що відображається на системі оплати праці та стимулювання.

Умови праці також відіграють значну роль. Фізичні умови, такі як безпека, гігієна та ергономіка робочого місця, повинні відповідати встановленим нормам охорони праці та створювати комфортне середовище для працівників. Соціально-психологічний клімат в колективі, відносини між працівниками та стиль керівництва мають сприяти формуванню позитивної атмосфери та запобіганню конфліктам. Режим праці та відпочинку, включаючи тривалість робочого дня, графік змінності та відпустки, повинен відповідати трудовому законодавству та забезпечувати баланс між роботою та особистим життям.

Мотивація праці є важливим елементом кадрової політики. Матеріальне стимулювання, що включає заробітну плату, премії, бонуси та соціальні пільги, повинно бути ефективно організоване та враховувати результати праці та індивідуальний внесок кожного працівника. Нематеріальне стимулювання, таке як визнання, повага, можливість професійного розвитку та участь у прийнятті рішень, створює умови для самореалізації та професійного зростання. Важливим є також стимулювання мотивації досягнення успіху, що передбачає створення можливостей для кар'єрного зростання та участі в інноваційних проектах.

Організація праці, що включає розподіл праці, кооперацію та координацію між працівниками та підрозділами, а також організацію робочих місць, є ще одним важливим аспектом. Ефективний розподіл обов'язків та відповідальності, розвиток командної роботи та ефективна комунікація, а також оптимізація робочого простору та забезпечення необхідним обладнанням сприяють підвищенню продуктивності праці.

Соціальні аспекти праці, такі як соціальне партнерство з профспілками, соціальний захист працівників, гендерна рівність та недискримінація, є невід'ємною частиною кадрової політики. Вона повинна базуватися на принципах соціального діалогу, враховувати інтереси всіх сторін та забезпечувати рівні права та можливості для всіх працівників.

На кадрову політику також впливають зовнішні фактори, такі як технологічний прогрес, глобалізація, демографічні зміни та економічна ситуація. Автоматизація, роботизація та цифровізація вимагають перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників. Міжнародна конкуренція та міграція робочої сили вимагають врахування глобальних тенденцій на ринку праці. Демографічні зміни, такі як старіння населення, вимагають адаптації кадрової політики до нових умов. Зміни економічної кон'юнктури вимагають гнучкості та адаптивності кадрової політики.

Отже, кадрова політика, що базується на комплексному врахуванні всіх цих аспектів праці, є запорукою успіху організації, сприяє підвищенню продуктивності, забезпеченню соціальної стабільності та розвитку людського капіталу. Постійний моніторинг змін у сфері праці та своєчасна адаптація кадрової політики до нових умов є необхідною умовою для ефективного управління персоналом.

«Кадрова політика є найважливішою складовою управління організації. У цій якості вона знаходить своє втілення в сукупності принципів і технологій, що поширюються на всю систему роботи з кадрами (добір, оцінка, просування, навчання), покликану забезпечити досягнення цілей та завдань організації [2, с. 67]». Важливо підкреслити, що кадрова політика не існує відокремлено, а тісно інтегрована зі стратегією розвитку організації, фінансовою політикою, політикою управління якістю та іншими ключовими напрямками діяльності.

Література

1. Економіка праці : навчальний посібник / за заг. ред. Г. В. Назарової. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. 330 с. URL: https://econom.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/07/Nazarova.-Ekonomika-pratsi_2019.pdf (дата звернення: 24.12.2024)
2. Ліганенко І. В., Стойнова М. Г. Кадрова політика як один із головних факторів складових організації. *Modern Economics*. 2022. № 34(2022). С. 63–67. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V34\(2022\)-09](https://doi.org/10.31521/modecon.V34(2022)-09) (дата звернення: 24.12.2024)

Ковтуненко Марія,

2 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, денна форма навчання,
освітня програма «Управління персоналом та економіка праці»

Маріупольський державний університет

СТРАТЕГІЇ ЗАЛУЧЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ РОБОТИ

Дистанційна робота – це сучасний формат трудових відносин, що передбачає виконання обов'язків поза офісом роботодавця із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій. Вона пропонує гнучкість, яка приваблює працівників, що шукають більш комфортні умови праці або можливість поєднання роботи з особистим життям [1, с. 29].

Одним із важливих принципів дистанційної роботи є добровільність і зворотність. Це означає, що працівник може почати виконувати свої обов'язки у дистанційному форматі на основі письмового договору та повернутися до загальних умов роботи за домовленістю з

роботодавцем. Такий підхід створює відчуття захищеності для працівників, забезпечуючи їм свободу вибору.

Роботодавець відіграє ключову роль у забезпеченні засобів праці для дистанційних працівників. Якщо договором не передбачено інше, саме роботодавець надає необхідне обладнання, покриває витрати на його обслуговування та встановлює правила використання. Це знімає з працівників додаткові фінансові навантаження, що робить дистанційну роботу привабливішою [1, с. 32].

В умовах дистанційної роботи ключовим фактором стає застосування інноваційних HR-підходів, спрямованих на використання сучасних цифрових платформ та автоматизацію процесів. Такі інструменти, як використання сучасних цифрових платформ, дозволяють автоматизувати навчання, розвиток і оцінку персоналу, забезпечуючи доступ до ресурсів у будь-який зручний час. Інтеграція штучного інтелекту у HR-процеси стає невід'ємною частиною, зокрема в підборі, оцінці та управлінні працівниками [2].

Основними проблемами є підтримання продуктивності, запобігання соціальній ізоляції працівників, налагодження ефективної комунікації та контроль виконання завдань. Щоб подолати ці труднощі, компанії запроваджують нові інструменти управління: централізовані платформи для комунікації, тематичні канали для структурування обговорень, системи управління завданнями та електронного документообігу. Регулярні відеоконференції та чат-спілкування допомагають підтримувати командний дух і створюють відчуття причетності до корпоративної культури.

Переваги дистанційної зайнятості особливо помітні для таких категорій, як люди з інвалідністю, студенти, жінки у декретній відпустці, а також для співробітників із віддалених регіонів, які отримують змогу працювати без необхідності переїзду. Робота вдома сприяє зменшенню транспортних витрат, дозволяє поєднувати професійні обов'язки з особистими справами та забезпечує більшу незалежність від корпоративних обмежень, таких як дрес-код або чіткий робочий графік [3, с. 21].

Розвиток гнучких соціально-трудових відносин у дистанційному форматі дозволяє компаніям краще адаптуватися до індивідуальних потреб працівників. Завдяки використанню інформаційно-комунікаційних технологій створюються умови для персоналізованого підходу, який забезпечує працівникам гнучкий графік роботи, зменшує витрати, пов'язані з традиційним офісним форматом, і сприяє підвищенню загальної задоволеності умовами праці. Такий підхід також сприяє залученню фахівців із різних соціальних груп, включаючи людей з інвалідністю, студентів, жінок у декретній відпустці та жителів віддалених регіонів, створюючи умови для розкриття їхнього професійного потенціалу без необхідності змінювати місце проживання.

Навчання та підвищення кваліфікації персоналу є важливими елементами в умовах дистанційної роботи. Компанії впроваджують сучасні платформи для доступу до баз знань, які включають регламенти, відеоуроки, тренінги та успішні кейси. Такий підхід сприяє швидкій адаптації співробітників до нових умов праці, а також їхньому професійному зростанню.

У дистанційному форматі важливо створювати підтримуюче комунікаційне середовище, орієнтоване на регулярні відеоконференції, онлайн-зустрічі та неформальне спілкування. Це допомагає зменшити відчуття ізоляції, підвищити згуртованість команди й посилити корпоративну культуру. Зокрема, організація неформальних заходів або тренінгів допомагає працівникам зберігати мотивацію, сприяє розвитку командної роботи та покращує комунікаційні навички.

Підтримка балансу між професійним і особистим життям працівників є ще одним важливим аспектом стратегії залучення. Для цього розробляються мотиваційні програми, які включають гнучкі графіки роботи, психологічну підтримку, організацію фізичної активності та створення комфортних умов для роботи вдома [3, с. 23].

Таким чином, дистанційна робота стає важливим елементом сучасних трудових відносин, відкриваючи можливості для адаптації організацій до нових вимог ринку праці. Вона дозволяє компаніям залучати талановитих співробітників, забезпечуючи їм гнучкість для поєднання роботи з особистим життям. Використання інноваційних цифрових платформ і технологій автоматизації підвищує ефективність процесів, знижує витрати і забезпечує прозорість у виконанні завдань.

Для досягнення максимального успіху в дистанційній роботі необхідно подолати певні виклики, зокрема ризик ізоляції працівників і проблеми з підтриманням продуктивності. Це вимагає впровадження нових методів управління, створення підтримуючих комунікаційних середовищ і активної роботи над мотивацією співробітників. Важливим є також постійний розвиток навичок персоналу через сучасні платформи для навчання та професійного зростання.

Забезпечення балансу між роботою та особистим життям співробітників є важливою складовою стратегії успішної дистанційної роботи. Гнучкі графіки, програми психологічної підтримки та можливість працювати з дому допомагають покращити задоволеність працівників, що сприяє підвищенню їх продуктивності та лояльності.

Отже, дистанційна робота – це не лише тенденція, а й стратегічно важливий інструмент для розвитку компаній, що дозволяє адаптуватися до нових умов і забезпечувати конкурентоспроможність на ринку праці.

Література

1. Дистанційна робота: Матеріал до серії онлайн-тренінгів з міжнародних і європейських стандартів з питань праці. Проєкт ЄС-МОП. 2020. 40 с. С. 29–33 URL: <https://www.ilo.org/uk/resource/%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB-0> (дата звернення: 11.12.2024)

2. Горбачова І. В. HR-стратегії та технології управління компанією в умовах пандемії COVID-19. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство» / ред.кол.: М. М. Король (голов. ред.), М. М. Палінчак, Я. П. Дроздовський та ін. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 36. С. 65–69. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/36_2021ua/13.pdf (дата звернення: 11.12.2024)

3. Галаз Л. В., Мандриш О. О. Особливості корпоративного менеджменту в умовах віддаленої роботи. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. Том 28 (2021). С. 16–26. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/382> (дата звернення: 11.12.2024)

Козлов Владислав,

1 курс, другий (магістерський) рівень освіти, денна форма навчання,
освітня програма «Управління персоналом та економіка праці»

Маріупольський державний університет

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ: СУЧАСНІ АСПЕКТИ

У динамічному ландшафті XXI-го століття стратегічне управління людськими ресурсами є ключовим елементом організаційного успіху. Якщо *управління людськими ресурсами* є стратегічним і цілісним підходом до управління найціннішими активами організації, а саме персоналом, який індивідуально і колективно робить внесок у досягнення організаційних цілей [1, с. 13], то *стратегічне управління людськими ресурсами (SHRM)* визначають як комплексний підхід до управління персоналом, спрямований на розвиток та реалізацію його компетенцій, необхідних для забезпечення стійких конкурентних переваг організації та досягнення її стратегічних цілей [2, с. 13]. Це таке управління організацією, яке спирається на людський потенціал як основну цінність організації, гнучко реагує на виклики з боку зовнішнього оточення, проводить своєчасні зміни, орієнтуючись у своїй діяльності на потреби покупців, що дає змогу організації домагатися конкурентних переваг, виживати в

довгостроковій перспективі, досягаючи організаційних та індивідуальних цілей [2, с. 13].

Основна мета стратегічного управління людськими ресурсами полягає у створенні стратегічних можливостей за рахунок забезпечення організації кваліфікованими, лояльними й добре мотивованими працівниками, які потрібні для досягнення довгострокової конкурентної переваги [2, с. 14].

Стратегічне управління людськими ресурсами зазнає значних змін під впливом технологічного прогресу, глобалізації та зміни потреб сучасних працівників. Сфера праці протягом останніх років відзначена значними трансформаціями, отже стратегічне управління людськими ресурсами має розвиватися у відповідь на нові виклики та мінливий характер ринку праці. За оцінками експертів, очікуваними є зміни в SHRM, впровадження інноваційних підходів до перспективних кадрових практик, а також адаптація до мінливого характеру роботи та робочої сили. Можна виділити кілька основних трендів щодо розвитку практик управління людськими ресурсами в найближчому майбутньому, зокрема [3, с. 753-754]:

продовження прийняття віддаленої роботи та гібридних моделей зайнятості: SHRM потрібно буде розробляти стратегії управління розподіленими командами, сприяння співпраці та підтримці залученості працівників у віртуальному середовищі;

поширення ініціатив DEI (різноманіття, рівноправність та інклюзивність) у практиці управління людськими ресурсами: компаніям необхідно буде впроваджувати комплексні стратегії для вирішення системних упереджень, сприяння інклюзивності та забезпечення різноманітного представництва на всіх рівнях;

зосередження на практиках безперервного навчання та підвищення кваліфікації через дефіцит навичок, який зберігатиметься: адаптивні програми навчання, персоналізовані шляхи розвитку та партнерство з навчальними закладами матимуть вирішальне значення для вирішення вимог до навичок, що еволюціонують;

поглиблення впровадження ШІ у практики управління людськими ресурсами – від підбору персоналу до залучення працівників: інструменти на базі ШІ для перегляду резюме, прогнозна аналітика для планування робочої сили та чат-боти для підтримки працівників стануть невід'ємною частиною операцій HR;

впровадження платформ досвіду працівників (employee experience platforms) через фокусування на досвіді зайнятих: такі платформи інтегруватимуть різні функції HR, надаючи працівникам зручний і зрозумілий інтерфейс для адаптації, навчання, управління ефективністю та ініціатив з підвищення добробуту:

- прогресивна аналітика людей дасть можливість HR-фахівцям приймати рішення на основі даних;

- прогностична аналітика допоможе у визначенні тенденцій, покращенні кадрового планування та підвищенні загальної ефективності HR-стратегій;
- гнучкі (адаптивні) методології, які зазвичай використовуються в розробці програмного забезпечення, будуть застосовані в HR-практиках;
- адаптивне управління людськими ресурсами (Agile HR) забезпечуватиме швидку адаптацію до мінливих обставин, сприятиме співпраці та підвищуватиме гнучкість HR-команд у реагуванні на потреби компанії;

поглиблення інтеграції гіг-економіки до організаційних структур: практики управління людськими ресурсами мають адаптуватися до управління різноманітною робочою силою, що складається з штатних працівників, фрілансерів та підрядників, забезпечуючи безперервну співпрацю та інтеграцію; еволюційний характер трудової діяльності вимагатиме більшої гнучкості: практики управління персоналом мають враховувати гнучкі умови праці, підтримувати інтеграцію роботи й особистого життя та надавати пріоритет добробуту працівників з метою залучення та утримання найкращих талантів;

зміщення акцентів у стилях лідерства до більш гуманно-центрованого підходу: лідерам необхідно буде надавати пріоритет емпатії, емоційному інтелекту та ефективній комунікації, щоб орієнтуватися в складнощах, пов'язаних з різноманітною та віддаленою робочою силою; компанії зосереджуватимуться на формуванні цілеспрямованої культури, практики управління людськими ресурсами мають узгоджуватися з цінностями компанії, доносити переконливе бачення та підкреслювати корпоративну соціальну відповідальність, щоб залучати працівників, які поділяють місію компанії;

еволюція характеру роботи та робочої сили: очікувані зміни у відповідь на нові виклики, інноваційні підходи до перспективних кадрових практик та адаптація до мінливого характеру роботи формують основи стратегії управління персоналом, орієнтованої на майбутнє.

Таким чином, впровадження інновацій та гнучкості в практику управління людськими ресурсами стає обов'язковою умовою для досягнення успіху будь-якої компанії (організації, підприємства). Передбачаючи тенденції, використовуючи технології та розвиваючи адаптивну та інклюзивну організаційну культуру, фахівці з управління персоналом можуть впливати на загальну траєкторію розвитку компанії саме через людські ресурси, цінність яких безперервно зростає в сучасному світі. Це зумовлює необхідність розвитку систем HRM, зокрема стратегічних, для будь-яких компаній, що прагнуть досягти стійкого розвитку та успіху в довгостроковій перспективі.

Література

1. Зайченко О. І., Кузнецова В. І. Управління людськими ресурсами: навч. пос. /за наук. ред. О. І. Зайченко. Івано Франківськ, «ЛілеяНВ», 2015. 232 с.
2. Петрова І. Л. Стратегічне управління людськими ресурсами : навч. посіб. / І. Л. Петрова. К. : КНЕУ, 2013. 466 с.
3. Kess-Momoh A., Tula S., Bello B., Omotoye G., Daraojimba A. Strategic Human Resource Management in the 21st Century: A Review of Trends and Innovations. *World Journal of Advanced Research and Reviews*. 2024, 21(01). P. 746–757. DOI: 10.30574/wjarr.2024.21.1.0105

Кордонець Костянтин

1 курс, другий (магістерський) рівень вищої освіти, денна форма навчання,
освітня програма «Управління персоналом та економіки праці»
Маріупольський державний університет

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗАЙНЯТОСТІ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Цифрова ера започаткувала значні зміни в моделях працевлаштування та робочих ролях, спричинені швидким розвитком технологій. Активний перехід до інформаційного суспільства детермінує вплив технологій на природу праці та зайнятості. *Актуальність теми* визначається швидкими змінами в сучасному світі, пов'язаними з інтенсивним впровадженням цифрових технологій у всі аспекти життя і бізнесу. Питаннями становлення та розвитку ринку праці в умовах інформаційних трансформацій присвячують свої дослідження такі вітчизняні вчені: В. Антонюк, С. Калініна, А. Колот, Е. Лібанова, І. Петрова та інші.

Інформаційна економіка, як концепція, передбачає інтеграцію цифрових технологій у всі аспекти бізнесу та суспільства, що призводить до фундаментальних змін в організаційних операціях та ланцюгах вартості. У контексті ринку праці ця трансформація охоплює впровадження таких технологій, як штучний інтелект, великі дані та Інтернет речей у процесах на робочому місці, перехід до віддаленої роботи та цифрового кочування за допомогою цифрових платформ, а також розвиток набору навичок, потрібного у цифрову епоху, наголошуючи на цифровій грамотності та технічних компетенціях.

Ключовими детермінантами трансформації зайнятості в епоху інформатизації є [1]:

1. Автоматизація, що заснована на штучному інтелекті та робототехніці, змінює робочі ролі, зокрема у виробництві, обслуговуванні клієнтів і адміністративних завданнях. Згідно звіту Всесвітнього економічного форуму, передбачається, що до 2025 року

автоматизація витіснить 85 мільйонів робочих місць, але створить 97 мільйонів нових ролей (рис. 1).

Рис. 1. Прогнозований відсоток автоматизації по секторах у 2023 р., % [2]

2. Розвиток віддаленої роботи: перехід до дистанційної роботи з дому та фрілансу, посилений пандемією COVID-19, є фундаментальною трансформацією традиційної зайнятості. Згідно з дослідженням FlexJobs, віддалена робота зросла на 159% за період 2005-2017 рр., і ця тенденція прискорилося після 2020 року (рис. 2).

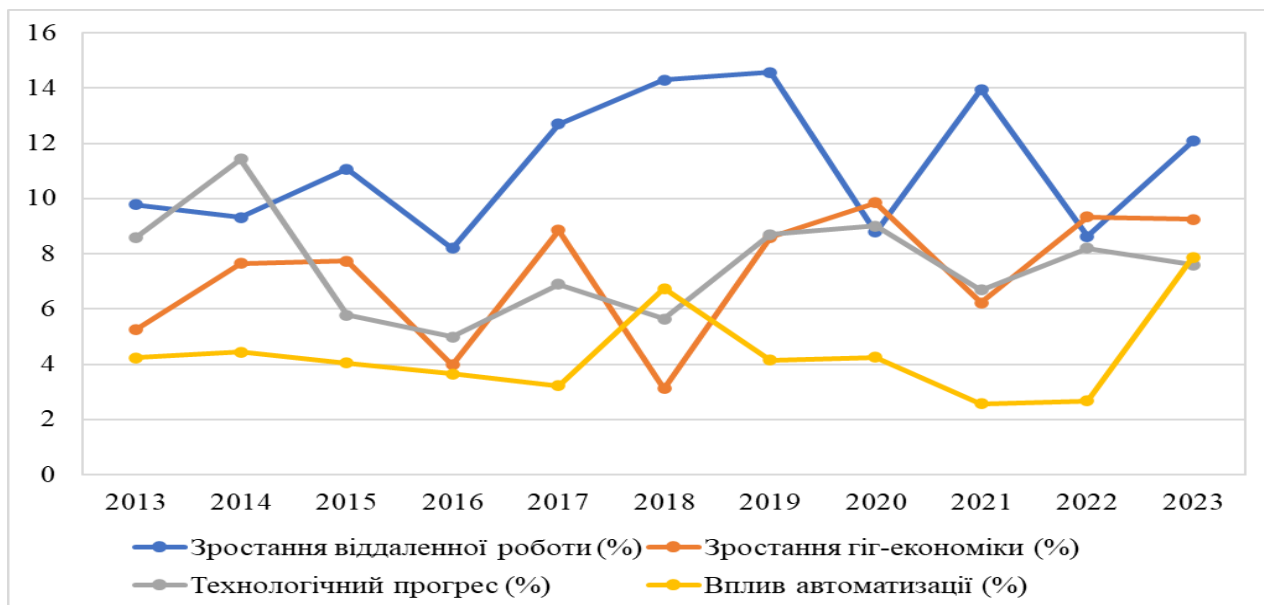

Рис. 2. Тенденції у сфері віддаленої роботи, технологічного прогресу та впливу автоматизації у 2013-2023 рр., % [3]

3. Вимоги до навичок, зумовлені технологіями: динаміка попиту на цифрові навички, зокрема програмування, аналіз даних і цифровий маркетинг, різко зросла: у звіті LinkedIn про нові вакансії за 2023 рік висвітлюється сплеск ролей, пов'язаних із ШІ, наукою про дані та кібербезпекою. Найпопулярніші цифрові професії у 2023 році на ринку США та ЄС наведені у табл. 1.

Таблиця 1.

Найпопулярніші цифрові професії на ринку ЄС та США, 2023 р.

Ринок США	Ринок ЄС
Chief Automation Officer: 2500 робочих місць, \$120 000 – \$150 000	Професії, пов'язані зі STEM: 4000 робочих місць, €50 000 – €70 000
Спеціаліст з маркетингу ігор: 1800 робочих місць, \$70 000 – \$90 000	Професійні посади у сфері бізнесу та права: 3000 робочих місць, €45 000 – €65 000
Науковий дослідник Metaverse: 1200 робочих місць, \$95 000 – \$120 000	Креативні та художні посади: 1500 робочих місць, €40 000 – €60 000
Metaverse Storyteller: 900 вакансій, \$80 000 – \$110 000	Розробники програмного забезпечення: 5 000 робочих місць, €55 000 – €75 000
Аналітик із загроз кібербезпеці: 2200 вакансій, \$100 000 – \$130 000	Професіонали з маркетингу: 2500 робочих місць, €50 000 – €70 000

Таким чином, можна зробити висновки щодо наявності трансформації зайнятості в умовах переходу до інформаційного суспільства та формування цифрової економіки. Цифрова трансформація має глибокий і багатогранний вплив на ринок праці. Проведений аналіз демонструє, що цифрові технології переосмислили традиційні моделі працевлаштування, змінивши робочі ролі та створивши нові можливості, а також поступово позбувшись певних наборів навичок. Однак ця трансформація виходить за рамки простих технологічних змін. Це стало каталізатором соціально-економічних змін, впливаючи на те, як і де ми працюємо, запроваджуючи нові форми зайнятості та змінюючи динаміку робочої сили.

Для компаній, що діють у цій інформаційній епосі, стратегічна адаптивність є ключовою. Застосування цифрових інструментів і штучного інтелекту має здійснюватися з акцентом на підвищення продуктивності та сприяння задоволенню працівників.

Література

1. Шваб К. Формування майбутнього Четвертої промислової революції. Женева: Світовий економічний форум, 2018. 184 с.

2. ILO. Social Dialogue Report 2022. URL: <https://www.ilo.org/global/research/global-reports/social-dialogue/2022/lang--en/index.htm> (дата звернення: 23.12.2024)

3. ILO. Digitalization and Employment. A Review. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/documents/publication/wcms_854353.pdf (дата звернення: 23.12.2024)

Кордонець Сергій

1 курс, другий (магістерський) рівень вищої освіти, денна форма навчання,
освітня програма «Управління персоналом та економіки праці»

Маріупольський державний університет

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК ПРОВІДНИЙ ДРАЙВЕР РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ РОЗВИНЕНИХ КРАЇН

Цифровізація є одним із визначальних драйверів трансформації світового ринку праці. Використання цифрових технологій у бізнес-операціях змінює форми та способи зайнятості, впливає на появу нових професій і спеціальностей, спрощує процедуру пошуку роботи, надає компаніям доступ до широкого пулу висококваліфікованих спеціалістів. Цифровізація ринку праці створює для суспільства позитивний економічний ефект, оскільки сприяє зменшенню суспільно необхідного часу та економії ресурсів (передусім трудових, а також фінансових і матеріальних). Саме тому питанню виокремлення впливу цифровізації на ринок праці присвячено роботи багатьох вітчизняних вчених: С. Калініної, А. Колота, О. Малиновської та інших. На особливу увагу заслуговує визначення цього впливу для країн з різним рівнем розвитку економіки.

Цифрова трансформація ринку праці призвела до значних змін у сферах праці. У звіті Міжнародної організації праці «Цифровізація та зайнятість» висвітлюється різноманітність професій, які постраждали від цифровізації: від логістичних послуг до розробників програмного забезпечення [1]. Ця трансформація призвела до збільшення попиту на просунуті цифрові навички та значної поширеності невідповідності навичок. Однак також зазначається, що трудові відносини стали більш розмитими, а якість робочих місць знаходиться під загрозою, оскільки виникають такі проблеми, як нестабільна робота та дисбаланс між роботою та особистим життям (рис. 1) [2].

Згідно з даними Європейського фонду з покращення умов життя та праці, перехід до цифровізації призвело до нестачі робочої сили в сферах науки, техніки, інженерії та математики (STEM) та наборів багатопрофільних навичок. Ця зміна також призвела до

втрати робочих місць на низькокваліфікованій рутинній роботі у виробництві та деяких сферах послуг, як-от онлайн-торгівля чи банкінг, через технології автоматизації та оцифрування. Однак також зазначається, що на ринку праці з'являються нові можливості, які пропонують альтернативи для працівників, які втрачають роботу [3].

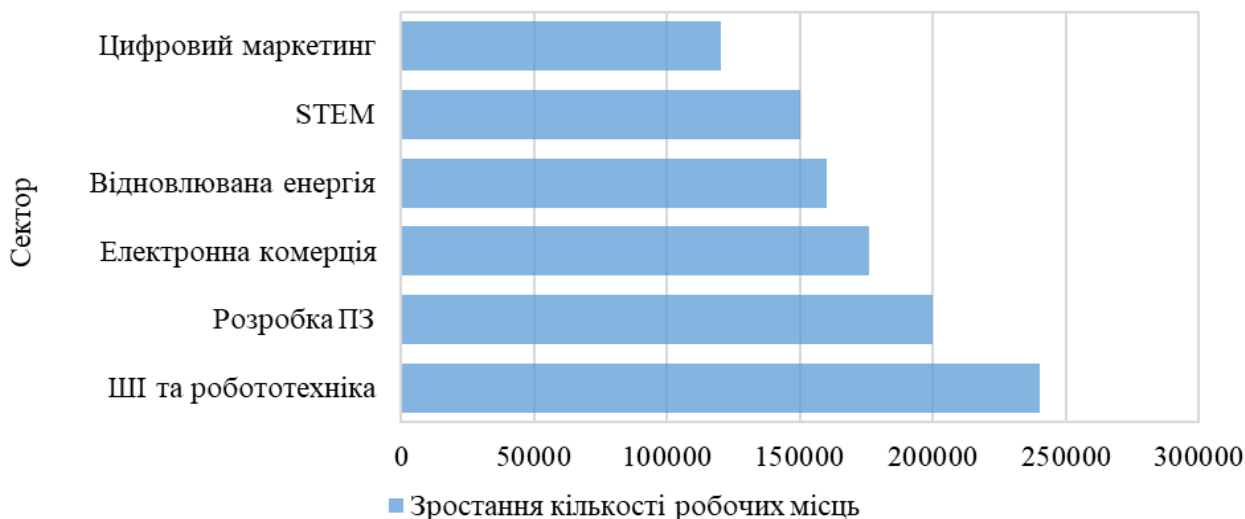

Рис. 1. Створення додаткових робочих місць у нових секторах завдяки цифровізації у США та ЄС у 2023 р., шт. [4]

Дослідження показують, що Європа має хороші позиції для використання можливостей зростання завдяки своїй потужності в ключових галузях. Інвестиції в оцифрування та стійкий розвиток можуть збільшити зайнятість і створити мільйони робочих місць у регіоні до 2030 року. Найпопулярніші галузі для створення робочих місць включають промислове обладнання, високі технології, програмне забезпечення, комунальні послуги, автомобілебудування, науки про життя та комунікації/медіа. Європейські підприємства все більше зосереджуються на перекваліфікації своєї робочої сили, щоб йти в ногу з технологічним прогресом [2].

Як показує рис. 2, зростання зайнятості в ключових секторах завдяки цифровізації, підкреслює контраст між традиційними секторами, які зазнають занепаду, і секторами, що розвиваються, які переживають зростання. Ця діаграма може візуально відобразити зміни в моделях зайнятості внаслідок цифрової трансформації.

Віддалена робота, сприяючи глобальній інтеграції ринку праці, одночасно посилює існуючі дисбаланси. Географічні обмеження, мовні бар'єри та різниця в часових поясах створюють перешкоди для рівного доступу до віддалених вакансій. Паралельно з цим, автоматизація та штучний інтелект все активніше проникають у різні сфери діяльності, змінюючи вимоги до навичок працівників та потенційно скорочуючи потребу в деяких

професіях. Хоча віддалена робота створює нові можливості, особливо в таких секторах, як інформаційні технології та фінанси, значна частина зайнятості все ще вимагає фізичної присутності працівника [1].

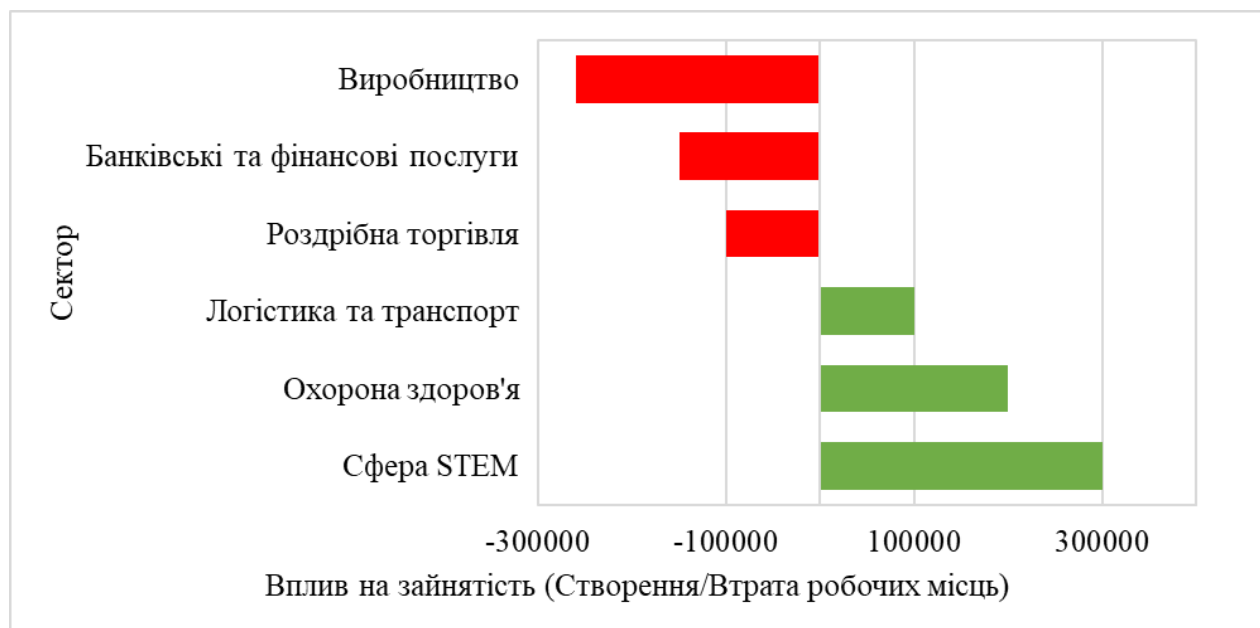

Рис. 2. Вплив цифровізації на зайнятість у різних секторах у 2023 р. [4]

Таким чином, цифрова трансформація радикально змінює ринок праці. Автоматизація та штучний інтелект, з одного боку створюють нові можливості для розвитку, а з іншого – викликають занепокоєння щодо втрати робочих місць. Нестача висококваліфікованих фахівців у сферах STEM та зростання попиту на міждисциплінарні навички стають все актуальнішими. Різні країни демонструють різні темпи цифрової трансформації та відповідно стикаються з різними викликами та можливостями навіть розвинені, такі як ЄС та США. Для успішної адаптації до нових умов необхідно розвивати систему освіти, сприяти перекваліфікації працівників та створювати сприятливе середовище для розвитку цифрової економіки.

Література

1. ILO. Digitalization and Employment. A Review. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/documents/publication/wcms_854353.pdf (дата звернення: 26.12.2024)
2. Азьмук Н. А. Безробіття і можливості цифрової зайнятості для його зниження. *Економіка розвитку*. 2016. № 3 (79). С. 12-19.

3. Employment and Social Developments in Europe. Addressing labour shortages and skills gaps in the EU. 2023. URL: <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=26989&langId=en> (дата звернення: 23.12.2024)

4. Main Science and Technology Indicators (MSTI) database. OECD. URL: <https://www.oecd.org/sti/msti.htm> (дата звернення: 25.12.2024)

Мінасова Карина,
3 курс, перший (бакалаврський) рівень освіти, денна форма навчання,
освітня програма «Управління персоналом та економіка праці»
Маріупольський державний університет

ТРАНСФОРМАЦІЯ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ

Тривалий період воєнних дій, ускладнений наслідками повномасштабного вторгнення РФ в Україну, обумовив глибокі трансформації національного ринку праці, зокрема, дефіцит працівників. У 2024 році в опитуванні від Міністерства економіки України та Міжнародної організації з міграції ООН 67% роботодавців визнали мобілізацію основною причиною браку робочої сили, 54% респондентів наголосили, що дефіцит кадрів обумовлений міграцією [1]. Відповідно до результатів опитуванням Американської торгівельної палати в Україні разом із Citi Україна, 81% компаній-членів відчули вплив мобілізації працівників [2].

За словами Юлії Свириденко, Міністерки економіки України, держава через мобілізацію спеціалістів до лав ЗСУ має приділити більше увагу програмам перекваліфікації українців, які залишаються в тилу, на професії, які мають максимальний попит. В першу чергу мова йде про жінок, які опановують професії, популярні раніше серед чоловіків [3].

«Зараз на наших очах роль жінок в українській економіці змінюється. Ми спостерігаємо тенденцію, що все більше жінок та дівчат відкривають свої бізнеси, опановують нові професії, де раніше статистично переважали чоловіки. Нині спроможність жінок і бізнесів, якими керують жінки – важлива складова нашої економічної стійкості», – наголосила Юлія Свириденко [4].

У 2024 р. в Україні через дефіцит кадрів у низці різних сфер жінки вже працювали за спеціальностями, на які раніше шукали переважно чоловіків [5]:

- у мережі АЗК ОККО зросла частка жінок у розподільчих центрах, а щоб полегшити для них фізичні задачі, компанія збільшила кількість допоміжної техніки;
- у мережі АЗК UPG жінки обіймають посади водійок, заправниць, вантажниць і охоронниць;

– у ритейлі жінок запрошують на позиції охоронниць і водійок. Наприклад, в мережі АТБ понад 900 жінок працюють на посаді охоронниць, також охочих перенавчають на водійок навантажувача. А в Fozzy Group жінки частіше працевлаштовуються на посади водійок вантажівок.

– на підприємстві «АрселорМіттал Кривий Ріг» все більше жінок працюють дробильницями, ковшовими, слюсарками, машиністками.

Також у бізнесі набувають поширення ініціативи щодо професійної перекваліфікації жінок, наприклад [5]:

– «АрселорМіттал Кривий Ріг» має ліцензію на навчання за понад 350 робочими професіями; на підприємстві продовж 2023 р. майже 5 тисяч жінок пройшли навчання за різними напрямками – це вдвічі більше, ніж у 2022 р.;

– в агрокомпанії Kernel жінкам пропонують навчатися на операторок котелень та виробництва;

– в агрохолдингу МХП готують жінок на посади трактористок, машиністок, слюсарок і водійок.

Також проекти з навчання запускають громадські організації та міжнародні донори. Один з таких – Reskilling Ukraine – проєкт шведської неприбуткової організації Beredskapslyftet, який наразі пропонує два безоплатні курси перекваліфікації:

1) OnTrack від Reskilling Ukraine – дає можливість отримати професію водійки вантажних автомобілів (водійське посвідчення категорії С);

2) BusDrive – навчання на водійку пасажирського автобуса (категорії D). Наразі уже кілька українських бізнесів є партнерами проєкту, зокрема Fozzy Group, ОККО, Транс-Логістик [5].

Навесні 2024 р. UNDP за підтримки уряду Данії організувала програму для жінок, які хочуть отримати професію трактористки. Цей курс створили у відповідь на запит миколаївських роботодавців. Після завершення шестимісячного курсу учасниці отримують сертифікат і посвідчення водія категорії А1, а також зможуть працевлаштуватися до місцевої компанії «Агроф'южн» [5].

Державна служба зайнятості України підтверджує тенденцію щодо зміни професій серед жінок. У 2023 р. 1200 жінок саме через ДСЗУ працевлаштувались на будівництві, що становить 38% загальної чисельності усіх працевлаштованих у цій галузі, тоді як у 2021 р. частка жінок була 20%. У добувній промисловості протягом минулого року знайшли роботу 1200 жінок, що становить 49% від усіх працевлаштованих (у 2021 р. показник дорівнював 27%) [5, 6]. У 2023 р. у виробництві машин і устаткування працевлаштовані 444 жінок, у металургійному виробництві – 245 жінок. У переліку професій, куди

працевлаштувалися жінки: машиніст насосних установок – 159 жінок, машиніст крана – 119 жінок, верстатник деревообробних верстатів – 105 жінок. Працевлаштовувалися жінки 2023 року і водіями, і вантажниками, слюсарями з механоскладальних робіт [6].

Крім того, є можливість безоплатно опанувати різні професії в регіональних центрах зайнятості за ваучерами. Також у березні 2022 р. Верховна Рада дозволила жінкам у період дії воєнного стану працювати на підземних роботах. Тож тепер українки можуть бути залучені й на вугільних шахтах безпосередньо під землею [5].

Таким чином, на ринку праці України протягом останніх років, зокрема за час повномасштабної війни, більше жінок почали обіймати посади, на які раніше влаштовувались чоловіки. Роль жінок в українській економіці продовжує зростати. І державі необхідно продовжувати сприяти створенню рівних гендерних можливостей на ринку праці. Зокрема, Уряду необхідно продовжувати працювати за кількома ключовими напрямками: впроваджувати системні зміни до законодавства, аби жінки мали більше можливостей реалізуватися; забезпечувати нові можливості для створення бізнесу; сприяти розширенню можливостей щодо професійної підготовки та безперервного навчання, аби жінки мали більше можливостей для працевлаштування.

Література

1. Результати опитування роботодавців щодо ситуації на ринку праці в Україні. Міністерство економіки України. 12.06.2024. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=b9b3f1aa-3513-491c-9295-d7d6f4b4bc8b&title=PrezentatsiiniMaterialirezultatiOpituvanniaRobotodavtsivSchodoSituatsiiNaRinkuPratsiVUkraini> (дата звернення: 23.12.2024)
2. Результати опитування Американської торговельної палати в Україні та Citi Україна «Оцінка стану бізнесу в воєнній Україні». Червень 2024. URL: https://chamber.ua/wp-content/uploads/2024/06/AmCham_Citi_Survey_Results_11_06_UA.pdf (дата звернення: 23.12.2024)
3. Програми підтримки українського бізнесу від ЄБРР будуть модернізовані під поточні потреби економіки, – Юлія Свириденко. Міністерство економіки України. 06.06.2024. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=7b896c71-6490-40eb-aa56-d8be38382386&title=ProgramiPidtrimkiUkrainskogoBiznesu> (дата звернення: 23.12.2024)
4. Українські жінки активніше отримують гранти на власний бізнес, – Юлія Свириденко. Міністерство економіки України. 05.11.2024. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/a8e648d6-c620-4244-8aee-ee613247e9d4?lang=uk-UA&title=UkrainskiZhinkiAktivnisheOtrimuiutGrantiNaVlasniiBiznes-YuliiiaSviridenko> (дата звернення: 23.12.2024)

5. Федорова Х. Як змінюється роль жінок на ринку праці в Україні: реалії та можливості. 20.06.2024. URL: <https://hub.kyivstar.ua/articles/yak-zminyuyetsya-rol-zhinok-na-rinku-praczi-v-ukrayini-realiyi-ta-mozhливosti> (дата звернення: 23.12.2024)

6. Олена Мельник: Скоро у професій, притаманних чоловікам, буде жіноче обличчя. РБК-Україна від 22.02.2024. Державний центр зайнятості. URL: <https://old.dcz.gov.ua/publikaciya/olena-melnyk-skoro-u-profesiy-prytamannyh-cholovikam-bude-zhinoche-oblychchya> (дата звернення: 23.12.2024)

Рідченко Ельвіра,

1 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, денна форма навчання,
освітня програма «Управління персоналом та економіка праці»
Маріупольський державний університет

СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ КОНФЛІКТИ: МЕТОДИ ВИРШЕННЯ ТА МІНІМІЗАЦІЯ РИЗИКІВ

Соціально-трудова конфлікти супроводжують історію трудових відносин з моменту появи організованої праці. Конфлікти між роботодавцями та працівниками є природним результатом різниці в їхніх інтересах: одні прагнуть максимізувати прибуток та оптимізувати витрати, інші – забезпечити гідні умови праці та справедливу оплату. Однак соціально-трудова конфлікти не лише загрожують стабільності підприємств, а й можуть призвести до соціальної напруги та економічних втрат у масштабах цілої держави. Саме тому ефективне управління конфліктами та їх попередження є одним із ключових завдань у сфері трудових відносин.

Основна причина більшості соціально-трудова конфліктів – розбіжність очікувань працівників та роботодавців. В умовах економічної нестабільності ці відмінності стають особливо помітними: роботодавці змушені економити на витратах, а працівники – вимагати підвищення зарплати чи збереження робочих місць. Однією з причин може бути також незадовільна комунікація всередині колективу. Якщо керівництво не пояснює свої дії чи зміни в політиці підприємства, це породжує недовіру та чутки, які стають підґрунтям для конфліктів.

Іншою вагомою причиною є порушення трудового законодавства чи умов трудового договору. Затримка заробітної плати, невиконання обіцянок щодо соціальних гарантій чи навіть відсутність елементарних умов безпеки на робочому місці – все це призводить до зростання соціального невдоволення.

Вирішення соціально-трудового конфлікту – це складний процес, який потребує бажання досягти компромісу. Першим і найефективнішим кроком є переговори. Це діалог між представниками сторін конфлікту, під час якого обговорюються вимоги, знаходяться можливі варіанти рішень і визначається компромісний результат. Переговори дозволяють уникнути ескалації конфлікту та зберегти партнерські відносини.

У випадках, коли переговори не дають результатів, залучаються посередники – професійні медіатори, які сприяють конструктивній комунікації між сторонами. Медіація як метод вирішення конфлікту довела свою ефективність у багатьох країнах світу, оскільки допомагає уникнути судових позовів і страйків [1].

Коли ж ситуація заходить у глухий кут, застосовується арбітраж. Арбітражний суд чи комісія виносить рішення, яке обов'язкове для обох сторін. Цей метод є менш гнучким, але необхідним у випадках, коли конфлікт може призвести до критичних наслідків для компанії чи суспільства.

Найгострішою формою соціально-трудового конфлікту є колективні дії, такі як страйки та пікети. Це крайній захід, коли інші методи виявляються безрезультатними. Страйки привертають увагу громадськості та можуть спричинити значні збитки для роботодавця, але водночас вони свідчать про серйозну кризу у взаєминах між сторонами.

Запобігання конфліктам є більш ефективним, ніж їх вирішення. Сучасні компанії, які прагнуть зберегти стабільність, впроваджують стратегії, спрямовані на підтримку конструктивних відносин у колективі. Однією з таких стратегій є прозорість у прийнятті рішень. Коли працівники бачать, що їх інформують про зміни та залучають до обговорення ключових питань, вони відчують себе частиною команди та рідше виступають проти рішень керівництва.

Можна сформулювати загальні методи запобігання та попередження конфліктів у соціально-трудовах відносинах у сучасному бізнес-середовищі, що сприятимуть ефективному управлінню конфліктами та мінімізації їх впливу на робоче середовище:

1. Вдосконалення комунікаційних процесів.
2. Створення сприятливого організаційного клімату.
3. Впровадження системи ефективного управління конфліктами.
4. Психологічна підтримка та розвиток емоційного інтелекту.
5. Застосування когнітивно-поведінкових підходів [2].

Ще одним важливим фактором є створення сприятливих умов праці. Це не лише питання гідної зарплати, а й безпеки, комфорту та можливості для професійного розвитку. Соціальні програми, які підтримують баланс між роботою та особистим життям, позитивно впливають на лояльність працівників. Повага до прав працівників і дотримання трудового

законодавства – фундаментальні принципи для мінімізації ризиків конфліктів. Компанії, які інвестують у розвиток людського капіталу та турбуються про добробут співробітників, демонструють значно нижчий рівень конфліктності, ніж ті, де працівники почуваються лише «ресурсами».

Отже, соціально-трудова конфлікти – це не лише проблема окремого підприємства чи галузі, а соціальний феномен, який відображає рівень розвитку суспільства та його здатність до діалогу. Успішне вирішення конфліктів можливе лише за умови дотримання принципів взаємної поваги та готовності йти на компроміс. Запобігання конфліктам через ефективну комунікацію, створення гідних умов праці та підтримку працівників дозволяє зберегти стабільність у колективі та сприяє зростанню конкурентоспроможності підприємства.

Література

1. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України. Інформація про медіацію та соціальний діалог. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Socialniy-dialog.html> (дата звернення: 23.12.2024)

2. Гайдуков В., Андрощук І., Липчанський В. Нейропсихологічні фактори у конфліктності соціально-трудова відносин та методи запобігання конфліктам як передумова створення ефективного бізнес-середовища сучасних організацій. *Науковий вісник Міжнародної асоціації науковців*. Серія: економіка, управління, безпека, технології. 2024. № 3(3). DOI: <https://doi.org/10.56197/2786-5827/2024-3-3-6> (дата звернення: 23.12.2024)

Савчук Анастасія,

3 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, денна форма навчання,
освітня програма «Управління персоналом та економіка праці»

Маріупольський державний університет

ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА РИНОК ПРАЦІ: ОСНОВНІ ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Використання штучного інтелекту (ШІ) в сучасному світі стрімко вплинуло на зміни в багатьох сферах життя. На ринку праці ШІ відкриває як нові можливості, так і численні виклики. З одного боку, використання ШІ в цій сфері сприяє автоматизації процесів, підвищенню продуктивності та створенню інноваційних робочих місць. З іншого боку, виникає ризик витіснення певних професій, зростання нерівності у доступі до

працевлаштування та потреба в адаптації робочої сили до нових умов. Вплив ІІІ на ринок праці характеризується комплексністю та динамічністю, що зумовлює фундаментальні зміни у структурі зайнятості та вимогах до професійних компетенцій [2].

Штучний інтелект – це сучасні технологічні інновації, що спричиняють трансформацію індустрії цифрової економіки, дозволяють машинам і операційним системам виконувати більш складні завдання, завдяки швидкому прогресу у своїй здатності розв’язувати проблеми, де формальні правила неможливо кодифікувати, і де люди донедавна мали порівняльну перевагу у прийнятті рішень на основі свого навчання або минулого досвіду [3].

На сьогоднішній день тема дослідження й використання ІІІ на ринку праці починає набирати значних обертів. Активне використання ІІІ у роботі вже можна помітити у вчителів та викладачів при підготовці та перевірці робіт студентів, індивідуальних планів; у медицині – використання ботів та сайтів підтримки для консультацій пацієнтів, аналіз рентгенівських знімків, генерація текстів, обробка фотографій та створення музики й багато інших сфер і напрямків.

До того ж у медіа все частіше починають з’являтися нові статті з результатами різноманітних досліджень у сфері штучного інтелекту. За даними всесвітнього економічного форуму *The Future of Jobs Report 2023* зазначається, що до 2025 року штучний інтелект створить близько 97 мільйонів нових робочих місць, що позитивно вплине на ринок праці та замінить 85 мільйонів вже існуючих робочих місць у всьому світі [5].

За результатами проведеного у 2023 році аналізу від Міжнародного валютного фонду можна зробити висновки, що:

- у країнах з розвинутою економікою ІІІ може вплинути на близько 60% робочих місць, а приблизно половина відкритих робочих місць може отримати вигоду від інтеграції ІІІ;

- у країнах, що розвиваються і мають низький рівень доходу, переваги від ІІІ, ймовірно, матимуть 40% робочих місць, а 26% зазнають негативного впливу [4].

У дослідженні глобального індексу ІІІ за 2024 р. оцінюється прогрес 138 країн у впровадженні відповідальних практик ІІІ на основі підходу, заснованого на дотриманні прав людини. Для України звіт надає конкретну інформацію про її стан та виклики в управлінні ІІІ, в етичному розвитку ІІІ та дотриманні міжнародних стандартів. За результатами звіту, Україна займає 26 позицію з-поміж 138 досліджуваних країн світу з оцінкою 38,13, тоді як найвищу позицію займають Нідерланди з оцінкою 6,16. Оцінка України за показником управління ІІІ становить 34,35 (до прикладу, цей показник в Нідерландах оцінюється значенням 78,74). Водночас оцінка України за показником етичного розвитку ІІІ становить

43,39, а за показником дотримання міжнародних стандартів ШІ – 39,31 [1].

Окрім цього McKinsey Global Institute передбачає, що до 2030 року 70% компаній інтегрують хоча б один тип технології ШІ у свої бізнес-процеси, а спільне дослідження Dell Technologies разом з Інститутом майбутнього (Institute for the Future, IFTF) прогнозує, що 85% спеціальностей та посад, які існуватимуть у 2030 р., сьогодні ще не створені [3].

Основні виклики використання ШІ на ринку праці:

- переміщення робочих місць (може призвести до значної автоматизації процесів та економічних і соціальних проблем, включаючи безробіття та нерівність доходів);
- невідповідність навичок (новостворені завдяки ШІ професії можуть потребувати нових навичок; перекваліфікація та підвищення кваліфікації важливі для подолання розриву та забезпечення поступового переходу на нові робочі ролі));
- зміни в організаційній культурі (складнощі в інтеграції нових технологій, адаптації сталих напрацювань згідно роботи ШІ);

Можливості та переваги використання ШІ:

- створення нових робочих місць (виникнення значних технічних можливостей для формування нових робочих місць);
- підвищення продуктивності та ефективності (технологія може бути використана для актуалізації, оптимізації, прогнозування, персоналізації, підтримки у прийнятті рішень, прогнозуванні ризиків, аналізу бізнес-процесів);
- розвиток нових галузей та можливостей;
- навчання та розвиток персоналу.

Використання ШІ є значним потенціалом для підвищення продуктивності, оптимізації бізнес-процесів і впровадження інноваційних рішень, проте одночасно ставить перед суспільством виклики, пов'язані з соціальною нерівністю, скороченням робочих місць і необхідністю адаптації до нових реалій. Дослідження на глобальному рівні підтверджують, що ШІ здатен створити мільйони нових робочих місць, але водночас може витіснити чимало існуючих професій, особливо в країнах, що розвиваються.

Література

1. Костюк Є., Цимбал К. Вплив штучного інтелекту на ринок праці. *Економіка і регіон* Вип. 3(94). 2024. С. 6–12. DOI: [https://doi.org/10.26906/EiR.2024.3\(94\).3477](https://doi.org/10.26906/EiR.2024.3(94).3477) (дата звернення: 27.12.2024)
2. Лігоненко Л., Наумов І. Вплив штучного інтелекту на персонал бізнес-організацій. *Економіка та суспільство*. Вип. 65, 2024. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-37> (дата звернення: 27.12.2024)

3. Єсіна О. Г., Михайлов В. В. Вплив штучного інтелекту на ринок праці. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*: зб. наук. праць; за ред.: В. В. Коваленко (голов. ред.). (ISSN 2409-9260). Одеса: Одеський національний економічний університет. 2024. № 3–4 (316–317). С. 100–109. DOI: <https://doi.org/10.32680/2409-9260-2024-3-4-316-317-100-109> (дата звернення: 27.12.2024)

4. Ізвозікова А. Штучний інтелект вплине на майже 40% робочих місць у світі – МВФ. *Суспільне Новини*. 15.01.2024. URL: <https://suspihne.media/661534-stucnij-intelekt-vpline-na-majze-40-robocih-misc-u-sviti-mvf/> (дата звернення: 27.12.2024)

5. Гончаренко К. Штучний інтелект і ринок праці: основні виклики та можливості. *Robota.UA*. 09.05.2024. URL: <https://budni.robota.ua/career/shtuchnij-intelekt-ta-rinok-pratsi-osnovni-vikliki-ta-mozhlivosti> (дата звернення: 27.12.2024).

Селіверстова Ольга,

4 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, денна форма навчання,
освітня програма «Управління персоналом та економіки праці»

Маріупольський державний університет

ПЕРСПЕКТИВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РИНКУ ПРАЦІ КИТАЮ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Глобалізація та динамічний розвиток світової економіки змушують адаптуватися до нових викликів, зокрема ринок праці є важливим індикатором адаптації країн до певних змін. Китай є одним із лідерів у впровадженні інновацій та трансформації ринку праці, його досвід є цінним для визначення перспективних напрямів реформ і запровадження нових підходів до управління ринком праці в Україні.

Китай активно розвиває технології, зокрема штучний інтелект (ШІ), великі дані, робототехніку та блокчейн. Згідно даних звіту McKinsey Company китайські компанії запровадять 60% ШІ, що означає автоматизацію робочих місць. Це спричиняє зростання попиту на кваліфікованих спеціалістів у сферах ІТ, програмування, кібербезпеки та технологій управління даними (рис.1).

Оскільки технології змінюють механізми роботи, то певні групи навичок мають «деформуватися». Ось певні ключові навички та їх затребуваність до 2030 року:

1. Фізичні та «ручні» функції: включають різні блоки в частині рутинних завдань для операційного виробництва, у тому числі обслуговування обладнання. Ці функції скорочуватимуться в міру автоматизації та роботизації виробництва.

2. Прості когнітивні функції: рахування, читання, комунікації, введення та обробка даних. Ці навички легко замінюються комп'ютерними технологіями.

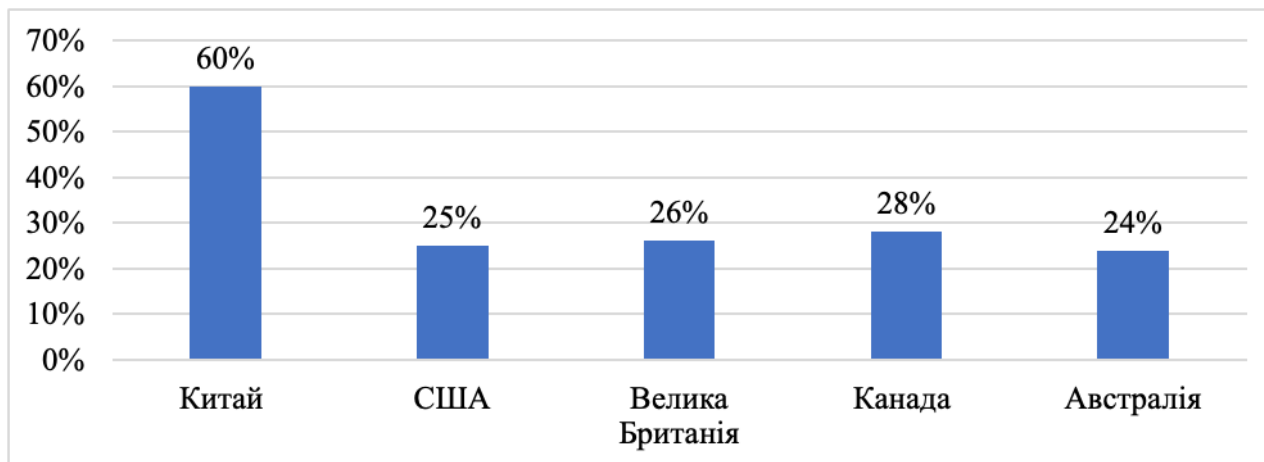

Рис. 1. Країни, які найбільше впроваджують штучний інтелект

3. Вищі когнітивні функції: розвинений аналіз інформації, критичне мислення, навички прийняття рішення. Ця група зростатиме, проте частина звичних функцій – наприклад, статистичний аналіз та управління проектами – замінюватиметься автоматизацією.

4. Соціальні та емоційні функції: просунута комунікація, переговори, емпатія, лідерство, емоційний інтелект, інноваційне мислення, адаптивність, допитливість, навички навчатися та навчати. Ця група навичок буде най затребуваною.

5. Технічні, спеціалізовані навички: програмування, просунутий аналіз даних, інжиніринг, науковий аналіз. Щодо ключових цифрових навичок буде існувати попит не тільки в сфері ІТ, а й по всіх спеціальностях. Ці групи змінюватимуться по різному, деякі скорочуватимуться, а інші – переструктуруватимуться в собі. Однозначне зростання можна спостерігати в останніх двох групах. З третьою групою навичок дещо складніше: там буде йти заміна та зміна фокусу з статистичного аналізу та менеджменту на інновативність та підприємництво.

Китайські компанії активно впроваджують практики корпоративної соціальної відповідальності (CSR). Ці практики включають заходи щодо збереження екології, боротьби зі зміною клімату, поліпшення умов праці, а також соціальну підтримку громади. Відповідно, в 2015 році близько 300 компаній активно звітували про свої ініціативи в сфері CSR, на 2023 рік таких компаній понад 1500. Також у Китаї спостерігається зростання кількості жінок, які займають керівні посади в бізнесі. Велика кількість китайських корпорацій активно реалізують програми для підтримки гендерної рівності. Наприклад, Alibaba, JD.com, Tencent активно працюють над тим, щоб жінки мали рівні можливості для

просування по кар'єрних сходах. На 2023 рік 23% жінок від загальної кількості керівників займають високі посади (рис. 2).

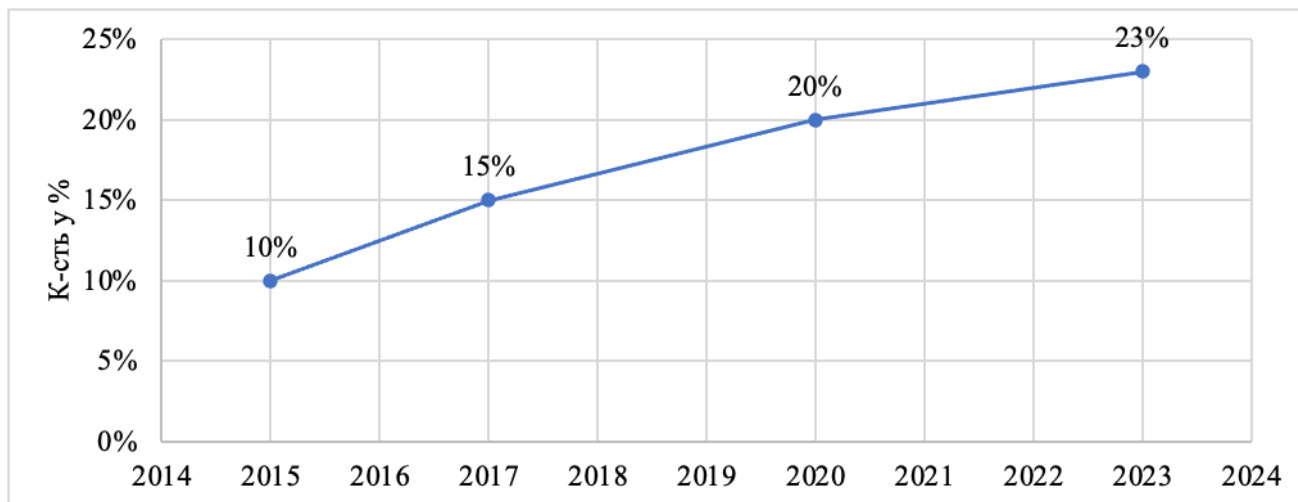

Рис. 2. Рівень зростання чисельності жінок на керівних посадах в китайських компаніях

Підприємства все частіше пропонують інклюзивні робочі місця для людей з інвалідністю. Китайська держава активно підтримує такі ініціативи через програми фінансових стимулів для компаній. На 2023 рік рівень працівників з інвалідністю на великих підприємствах складає 9% (рис. 3).

ІТ-сфера є перспективною тенденцією розвитку ринку праці України. Ця галузь пропонує найбільшу кількість нових професій та високу заробітну плату. В перспективі середня заробітна плата в даній сфері може сягати 110 тис. грн, це свідчить про високий попит на ІТ-спеціалістів та важливість технологічного сектору для економіки України.

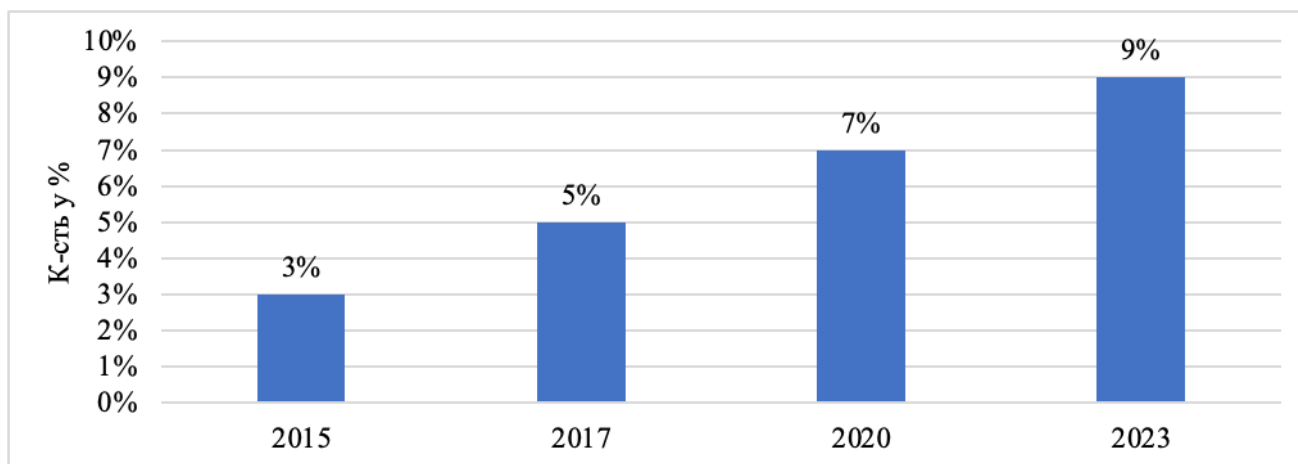

Рис. 3. Рівень залучення людей з інвалідністю на ринку праці Китаю

Серед нових професій в ІТ-сфері, які набувають все більшої популярності, можна

виділити: розробники ШІ та машинного навчання, спеціалісти з кібербезпеки та захисту даних, фахівці з великих даних, розробники блокчейн-технологій, спеціалісти з Інтернету речей.

Залишається актуальною проблема гендерної нерівності на ринку праці України. Затребуваність жінок, які зможуть займатись важкою працею, на ринку праці збільшується. За опитуванням на тему того, чи готові жінки пройти навчання, щоб опанувати так звані чоловічі професії, 98,8% відповіли позитивно та готові розглянути можливість роботи у професіях, які традиційно займають чоловіки. Тому державі та підприємствам варто розглянути можливість інвестування в дане навчання. Для підвищення інклюзивності на ринку праці Україна може запозичити досвід Китаю та адаптувати його до власних умов. Для людей з інвалідністю можна впровадити квотування на працевлаштування із системою стимулювання роботодавців через податкові пільги, а також розвивати спеціальні програми професійного навчання, орієнтовані на сфери дистанційної роботи.

Література

1. Дослідження McKinsey & Company URL: <https://www.mckinsey.com/> (дата звернення: 23.12.2024)
2. China Internet Network Information Center URL: <https://www.cnnic.net.cn/> (дата звернення: 23.12.2024)
3. Національне бюро статистики Китаю. URL: <https://www.stats.gov.cn/> (дата звернення: 23.12.2024)
4. The World Bank. URL: <https://www.worldbank.org/ext/en/home> (дата звернення: 23.12.2024)
5. Гривненко Т. Нові професії на ринку праці України: тенденції та перспективи 2024-2025. ГРИВНЯ. 29.09.2024. URL: <https://www.grivnya.in.ua/karyera/novi-profesii/> (дата звернення: 23.12.2024)

МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА РОЗВИНЕНИХ КРАЇН: ДОСВІД США

Незаперечною особливістю сучасних міграцій є наростання їх масштабів. Основними країнами тяжіння мігрантів є високорозвинені країни, які, в свою чергу, мусять стримувати міграційні потоки та проводити відповідну міграційну політику, що визначає *актуальність* обраної теми. Питанню формування дієвої міграційної політики присвячено роботи багатьох вітчизняних вчених, таких як С. Калініна, Е. Лібанова, О. Маліновська та інші. Проте недостатньо дослідженим залишається питання актуального досвіду розвинених країн світу.

Сучасна міграційна політика США є складною системою, яка, з одного боку, має сталі складові, а з іншого – динамічно змінюється в умовах глобальних трансформацій економічної системи. При цьому першочерговими завданнями міграційної політики США є захист національних інтересів, національна безпека та сприяння ефективному функціонуванню національного ринку праці.

Чисельність мігрантів у США протягом останніх десятиліть постійно зростала: за даними Міжнародної організації міграції, протягом 1990-2020 рр. чисельність мігрантів в країні збільшилась більше ніж вдвічі – на 117% або на 27,38 млн. осіб – з 23,25 до 50,63 млн. осіб відповідно (рис. 1).

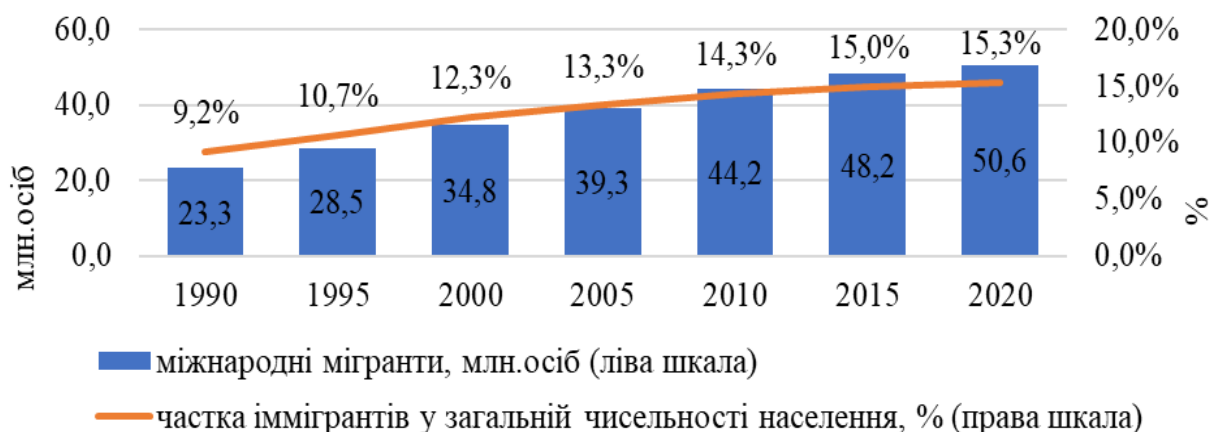

Рис. 1. Динаміка чисельності міжнародних мігрантів та їх частки у структурі населення США в 1990-2020 рр., млн. осіб, % [1]

Причому на фоні зростання кількості робочої сили в США зі 127,4 млн. осіб у 1990 р. до 165,6 млн. осіб у 2020 р., зростає також частка мігрантів у структурі робочої сили країни – з 14,5% у 1990 р. до 24,8% у 2020 р. (рис. 2).

На обсяги міграції до США впливає візова політика країни, яка дозволяє громадянам певних країн подорожувати до Сполучених Штатів без візи, якщо вони відповідають певним вимогам згідно з американським законодавством. Для громадян всіх інших країн, а також з метою тривалої імміграції необхідно отримати візу.

Рис. 2. Чисельність робочої сили США та питома вага у ній міжнародних мігрантів віком 15-64 роки в 1990-2020 рр., млн. осіб, % [2]

На кількість віз, що надаються США, окрім загальної федеральної міграційної політики, здійснюють вплив також програми, які відображають інтереси окремих штатів (штати прагнуть залучити іммігрантів, включно з новоприбулими, до складу робочої сили на фоні гострої нестачі працівників, особливо в галузі охорони здоров'я):

- у штаті Мен створено комісію з вивчення питання інтеграції лікарів, які пройшли навчання за кордоном, у систему охорони здоров'я штату;
- штат Меріленд скасував вимоги щодо легального перебування медиків як умови ліцензування, сертифікації або реєстрації, що є ключовим кроком у вирішенні проблеми нестачі медичних кадрів у штаті;
- штати Теннессі та Вірджинія зменшили бар'єри для отримання професійної ліцензії для медичних працівників, які пройшли міжнародну підготовку;
- ряд штатів продовжують інвестувати у майбутню робочу силу, забезпечуючи іммігрантам рівний доступ до вищої освіти. Усунення бар'єрів для отримання вищої освіти іммігрантами та біженцями сприяє розвитку місцевої економіки та допомагає студентам повністю розкрити свій потенціал, приносячи користь своїй громаді та державі в цілому;

- у штаті Юта прийнято закон, який розширює доступ до навчання в університетах штату для біженців, шукачів притулку, умовно-достроково звільнених з гуманітарних міркувань, власників спеціальних імміграційних віз та осіб зі статусом тимчасового захисту;
- штат Міннесота запустив програму безкоштовного навчання в коледжах для студентів із малозабезпечених сімей, незалежно від імміграційного статусу;
- у Північній Дакоті створили Управління легальної імміграції з метою допомоги бізнесу в наймі іммігрантів для вирішення проблем з робочою силою в штаті (дана ініціатива отримала потужну двопартійну підтримку);
- у штаті Міннесота при Департаменті зайнятості та економічного розвитку штату було створено Управління у справах нових американців. Офіс обслуговуватиме новоприбулих, надаючи їм доступ до програм економічного розвитку та робочої сили в штаті;
- у штаті Арізона створено Комітет з вивчення талантів нових американців для оцінки зайвих бар'єрів на шляху інтеграції робочої сили, з якими стикаються нові американці.

Таким чином, все більше штатів визнають важливість іммігрантів для розвитку громад та інвестують у їхній добробут. Очікується, що за період 2016-2060 рр. частка населення США, яке народилося в Америці, зросте на 20%, у той час як очікуваний приріст частки населення іноземного походження становитиме 58% [3].

Загалом у міграційній політиці США зроблено акцент на комплексності та багатоваріантності віз для тих, хто має бажання приїхати до країни. Деталізація алгоритмів отримання того чи іншого виду візи, їх відповідність загальнонаціональним вимогам щодо складу іммігрантів дозволяє на державному рівні функціонувати дієвій системі контролю міграційних переміщень з пріоритетом захисту національних інтересів.

Література

1. Статистика з міжнародної міграції. ДЕСП ООН. New York. URL: www.un.org/development/desa/pd/content/international-migrant-stock (дата звернення: 20.12.2024)
2. ILO Global Estimates on International Migrant Workers Results and Methodology. 2021. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_808935.pdf (дата звернення: 22.12.2024)
3. Avilez J. States Continue to Lead on Inclusive Immigration Policies: A 2023 Midyear Review of State Legislative Sessions. Immigration Impact. 2023. URL: <https://immigrationimpact.com/2023/07/31/2023-review-immigration-state-legislation/> (дата звернення: 20.12.2024)

Сталінська Анастасія,
2 курс, другий (бакалаврський) рівень вищої освіти, денна форма навчання,
освітня програма «Управління персоналом та економіка праці»
Маріупольський державний університет

ЛЮДИНОЦЕНТРИЧНА ЕКОНОМІКА: СУЧАСНИЙ ПІДХІД

Економічна наука переживає значну трансформацію, викликану глобальними викликами: зміною клімату, цифровізацією, демографічними змінами, пандемією COVID-19 та загостренням соціальної нерівності. У цьому контексті формується новий підхід до розуміння економіки, який ставить людину в центр наукових досліджень та управлінських рішень. Людиноцентричний аспект економіки акцентує увагу на забезпеченні добробуту людей, рівності можливостей, сталому розвитку та підвищенні якості життя.

Людиноцентричний підхід передбачає переосмислення економіки з точки зору потреб, цінностей і добробуту людини. Це включає:

- Визнання важливості соціальних, екологічних і етичних аспектів економічних процесів.
- Врахування інтересів вразливих груп населення (діти, люди похилого віку, особи з інвалідністю).
- Забезпечення балансу між економічним зростанням та якістю життя населення.

Наприклад, розвиток індексу щастя (World Happiness Report) як альтернативи традиційним показникам економічного розвитку, таким як ВВП, демонструє зростання інтересу до оцінки добробуту через призму людських потреб.

У сучасній економічній науці все більше уваги приділяється питанням соціальної нерівності та пошуку шляхів її подолання. У країнах Північної Європи (Швеція, Норвегія, Данія) застосовуються моделі соціально орієнтованої економіки, які поєднують високу продуктивність з рівністю доходів і доступністю соціальних благ.

Людиноцентричний підхід акцентує увагу на створенні економічних умов, які відповідають екологічним цілям, тобто перехід до відновлюваних джерел енергії, мінімізація відходів і розвиток циркулярної економіки, зменшення негативного впливу промисловості на довкілля. Наприклад, Європейський «зелений курс» (European Green Deal), який спрямований на досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року, став ключовим орієнтиром для багатьох економічних стратегій [1].

Людиноцентрична економіка має низку переваг, які роблять її незамінним

інструментом побудови справедливого суспільства. Такий підхід дозволяє враховувати інтереси не лише окремих груп населення, а й майбутніх поколінь, інтегруючи соціальні, екологічні та економічні цілі в єдину стратегічну систему. Наприклад, впровадження концепції «зеленої» економіки дозволяє не лише зберігати природні ресурси, але й створювати нові робочі місця, стимулюючи розвиток інноваційних технологій.

Цифрові технології змінюють традиційні підходи до зайнятості, освіти та взаємодії між державою і громадянами. «В цілому активний розвиток цифрових платформ поряд з традиційним бізнесом (або замість нього) стає все більш популярним серед підприємств різних галузей. Це необхідно враховувати як вітчизняним підприємствам, так і державним структурам [2, с. 161]». Перспективи людиноцентричної економіки пов'язані з подальшою інтеграцією нових технологій, розширенням доступу до освіти, здоров'я та соціального захисту. Увага до людського капіталу дозволить створити економічну систему, яка враховує інтереси всіх категорій населення.

Людиноцентричний аспект цифровізації включає:

- Створення доступу до цифрової освіти для всіх категорій населення.
- Забезпечення цифрової інклюзії для людей із віддалених регіонів.
- Розвиток ринку праці, який враховує автоматизацію та гібридні форми зайнятості.

Важливим аспектом є інтеграція цифрових технологій у розвиток людиноцентричної економіки. Використання штучного інтелекту, великих даних та автоматизації дозволяє оптимізувати багато процесів, забезпечуючи доступність послуг для широких верств населення. Наприклад, цифровізація медицини та освіти сприяє подоланню соціального розриву між міським та сільським населенням.

Отже, використання штучного інтелекту для підвищення ефективності медичних послуг (телемедицина, діагностика) дозволяє покращити якість життя людей у віддалених місцевостях.

Етичні питання набувають все більшого значення в економіці. У центрі уваги:

- Корпоративна соціальна відповідальність (КСВ): «Реалізація КСВ передбачає не лише виконання базових вимог у сферах охорони навколишнього середовища та соціально-економічного розвитку, але й активну участь у соціальних проектах, спрямованих на покращення життя співробітників, місцевої спільноти та суспільства в цілому [3, с. 15]».
- Етичне інвестування (наприклад, ESG-фонди, які враховують екологічні, соціальні та управлінські аспекти діяльності компаній).
- Створення умов для прозорості та боротьби з корупцією.

Людиноцентричний підхід у сучасній економічній науці змінює традиційне уявлення про економічні процеси, переміщуючи акцент із суто фінансових показників на більш

комплексні цінності, орієнтовані на добробут людини. У центрі уваги сучасної економіки опинилися такі аспекти, як забезпечення високої якості життя, соціальна рівність, екологічна стійкість та етичність управлінських і бізнес-рішень. Цей тренд є відповіддю на глобальні виклики, серед яких посилення соціальної нерівності, кліматична криза, цифровий розрив та необхідність переходу до більш сталого розвитку [3, с. 34].

Однією з найважливіших характеристик людиноцентричного підходу є його етична складова. Сучасна економіка все частіше звертається до питань корпоративної соціальної відповідальності, етичного інвестування та боротьби з корупцією. Це сприяє формуванню більш відкритого та прозорого суспільства, де права і потреби кожної людини є пріоритетом.

Перехід до економіки, орієнтованої на людину, ставить перед суспільством нові виклики, пов'язані з необхідністю зміни традиційних підходів до управління ресурсами, впровадженням нових політик та зміцненням міжнародного співробітництва. Однак ці виклики відкривають також широкі перспективи для формування економічних систем, які будуть не лише ефективними, але й етичними, стійкими та інклюзивними.

Незважаючи на значний прогрес у розвитку людиноцентричного підходу, існує низка викликів: різниця в доходах між багатими й бідними продовжує зростати, особливо в умовах економічних криз. Переходу до «зеленої» економіки перешкоджає висока вартість екологічно чистих технологій. Частина населення, особливо в країнах, що розвиваються, не має доступу до цифрових технологій, що ускладнює їх інтеграцію в сучасну економіку.

Таким чином, людиноцентричний підхід стає фундаментом для побудови економічної системи майбутнього. Він не тільки адаптується до сучасних реалій, але й створює умови для покращення якості життя, збереження довкілля та забезпечення соціальної рівності. Економіка, орієнтована на людину, стає важливим інструментом розбудови справедливішого, стійкішого та гармонійнішого світу, де добробут кожної людини є головною метою розвитку. Вона допомагає формувати нові суспільні цінності, що ґрунтуються на взаємоповазі, відповідальності та співпраці задля спільного блага.

Література

1. Європейський Зелений Курс. *Опубліковано 15 квітня 2021 року.* URL :<https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobotnictvo/klimat-yevropejska-zelena-ugoda> (дата звернення: 21.12.2024)

2. Артёмова Т. І. Економічний розвиток за умов поширення цифрових технологій: можливості і виклики. *Цифрова економіка* : зб. мат. II Національної наук.-метод. конф. (17–18 жовтня 2019 року). Київ : КНЕУ, 2019. С. 159–162. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/37482/1/%D0%A6%D0%B8%D1%84%D1%80%D0>

[%BE%D0%B2%D0%B0 %D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D0%B0 2019.pdf](#) (дата звернення: 21.12.2024)

3. Іршак О. С., Коломієць О. Л., Черепанин А. І. Види корпоративної соціальної відповідальності в контексті досягнення цілей сталого розвитку. *Економіка та суспільство*. Випуск № 59. 2024. URL: <file:///C:/Users/%D0%9A%D0%90/Downloads/3379-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-3292-1-10-20240213.pdf> (дата звернення: 21.12.2024)

Токаренко Єлизавета

4 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, денна форма навчання,
освітня програма «Управління персоналом та економіка праці»
Маріупольський державний університет

ЗБЕРЕЖЕННЯ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я ТА ПРОФІЛАКТИКА ВИГОРАННЯ

Анотація. У роботі розглянута тема збереження ментального здоров'я та профілактики вигорання, а саме теоретичні матеріали щодо виявлення стадії вигорання та методики виходу з нестабільного психоемоційного стану. Висвітлено проблеми погіршення працездатності персоналу, в зв'язку з станом емоційного вигорання.

Ключові поняття. Емоційне вигорання, стрес, симптоми вигорання, деперсоналізація.

Постановка проблеми. Проблема зниження працездатності населення через внутрішній та зовнішній тиск на особистість у зв'язку з чим розвивається й прогресує стан емоційної та духовної нестабільності людини.

Стан дослідженості питання. Дане питання досліджують представники громадських організацій, психологи.

Визначення мети. Основною метою роботи є висвітлення проблеми емоційного вигорання та методів боротьби з цим.

Виклад основного матеріалу. Емоційне вигорання – це синдром, що сприймається як результат хронічного стресу на робочому місці, з яким не вдалося успішно впоратися [1].

Поняття втоми та вигорання на перший погляд мають одну й ту саму суть та трактуються однаково, але у них є суттєва різниця. При *втомі* вистачає декілька днів відпочинку, щоб прийти в норму. При *вигоранні* навіть після відпочинку людина почувається

знесилено.

Коли людина вже ввійшла у «вихор» вигорання починається деперсоналізація – людина починає віддалятися від інших людей. Вона може ставати холодною, цинічною, байдужою до оточуючих або навіть відчувати, що всі навколо її дратують. Це своєрідний захисний механізм від емоційного перевантаження.

Як все таки визначають емоційне вигорання?

Психофізичних симптомів вигорання досить багато, але їх всі потрібно знати та розрізняти:

- відчуття постійної втоми не лише ввечері, а і вранці;
- загальна асенізація (слабкість, зниження активності й енергійності, погіршення біохімії крові та гормональних показників);
- частий безпричинний головний біль, постійні розлади шлунково-кишкового тракту;
- постійний загальмований, млявий стан і бажання спати протягом усього дня.

За психофізичними симптомами складно розгледіти початок вигорання. Одними з основних його критеріїв є поведінкові симптоми:

- відчуття, що робота стає дедалі важчою і що виконувати її дедалі важче;
- людина помітно змінює свій робочий режим (збільшує або скорочує час роботи);
- постійно й без необхідності бере роботу додому, але й вдома її не робить;
- відчуття даремності, зневіра, що справи поліпшаться, зниження ентузіазму у ставленні до роботи, байдужість до її результатів;
- зловживання алкоголем, різке зростання викурених за день цигарок, вживання наркотичних засобів.

Окрім всіх симптомів емоційного вигорання воно поділяється ще й на стадії – енергійність та ентузіазм, виснаження, хронічний стрес, емоційний та фізичний колапс [3].

Як допомогти собі на кожній стадії? [2]

Перша стадія – енергійність та ентузіазм. На перший погляд вона є «лайтовою», але в той час вона є загрозовою, бо якщо не діагностувати на цій стадії вигорання, то далі буде складно нормалізувати свій стан.

Як допомогти собі:

- Плануйте відпочинок: навіть якщо ви сповнені енергії, не забувайте планувати регулярні паузи, короткі відпустки та час для себе.
- Займайтеся фізичною активністю: це допоможе підтримувати високу продуктивність та знімати накопичений стрес.
- Захистіть особисті межі: навчіться говорити «ні», щоб не брати на себе занадто багато завдань.

Дихальні практики.

«Техніка дихання сонцем». Якщо дивитись з духовно боку, то формулювання буде таким: «Дихаючи сонцем, ми беремо його енергію та заряджаємось на весь день». На практиці ця техніка дихання декількома великими вдохами та швидкими видихами, які супроводжуються характерними рухами рук, рух яких нагадує обійми себе.

Друга стадія – виснаження. Людина в цій стадії втрачає інтерес до роботи та результатів роботи. Стає байдуже на роботу та хочеться хутчіше додому.

Як допомогти собі:

- Зробіть паузу: якщо відчуваєте втому, зробіть паузу від роботи. Це можуть бути кілька днів або навіть тиждень відпочинку.
- Регулярні фізичні вправи: навіть легкі тренування можуть допомогти вивільнити ендорфіни та підвищити енергію.
- Соціальна підтримка: спілкуйтеся з друзями чи колегами, обговорюйте свої відчуття. Емоційна підтримка може значно полегшити стан.

Техніка «Струшування, танцювання із закритими очима». Ця техніка проводиться методом танців під смішну, енергійну музику, обов'язкового це відбувається з заплющеними очима. Поки ви танцюєте, заплющуючи очі, ви можете зазирнути всередину себе, відчути свій стан, що вам потрібно саме зараз, набратись позитивної енергії від своїх рухів, заспокоїтись та відключити свій мозок від всіх турбуючих думок [4].

Третя стадія – хронічний стрес. При цій стадії людина стає відразливою до всього, що її оточує. Пропадає бажання навіть рухатись, не те щоб виходити з дому. Дії виконуються на «автоматі».

Як допомогти собі:

- Зменшіть навантаження: зробіть перерву в роботі або зменшіть обсяг завдань. Важливо виділити час на відновлення.
- Зверніться до фахівця: на цій стадії варто звернутися до психолога чи психотерапевта, щоб отримати підтримку та допомогу.
- Практикуйте розслаблюючі техніки: техніки глибокого дихання, йога, медитація або арт-терапія можуть допомогти зменшити стрес.

Групова Практика «4 стихії – відчуваю тебе». Сенс цієї практики – зблизитись та відчути свого опонента. Ти повністю занурюєшся в свої відчуття та находиш баланс зі своїми емоціями та рухами. Коли ти знаходиш баланс в собі, ти зможеш відчути почуття та емоції свого опонента.

Четверта стадія – це емоційний та фізичний колапс. Буде сказано страшно, але це «смерть» вашої нервової системи, той час, коли людина знаходиться в стані «овоч» та

байдужа до всього навколишнього середовища.

Як допомогти собі:

- Негайно звертайтеся за професійною допомогою: психотерапевт або лікар можуть допомогти вам вийти з цього стану.
- Довготривала перерва: На цій стадії необхідно зробити серйозну паузу в роботі або навіть змінити робочу діяльність на менш стресову.
- Розробка індивідуального плану відновлення: разом з терапевтом або лікарем розробіть план, який включатиме фізичне та емоційне відновлення, а також зміни в життєвих пріоритетах.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Дуже важливо знати початкові симптоми та стадії емоційного вигорання, адже потім буде дуже складно і довго відновлювати людину до стабільного стану. Користування дихальними практиками та турбота про свій психічний стан допоможе людині зберегти баланс свого внутрішнього світу.

Література

1. World Health Organization (WHO). URL: <https://www.who.int/> (дата звернення: 11.12.2024)
2. Матеріал з ретриту «Збереження ментального здоров'я в організації та профілактика вигорання». Директорка програм ICAP «Єднання», кандидатка історичних наук, доцентка кафедри психології та соціології Київського міжнародного університету, практикуючий психолог Оксана Руда.
3. Стаття «Як подолати вигорання і перетворити його на новий етап життя». ГО «Чиста планета» URL: <https://welfare.green/team-members/> (дата звернення: 11.12.2024)
4. Сайт Українська правда «Арт-терапевти радять протанцювати свою проблему». URL: <https://life.pravda.com.ua/travel/2009/05/08/18791/> (дата звернення: 11.12.2024)

Шарафан Владислав,

3 курс, перший (бакалаврський) рівень освіти, денна форма навчання,
освітня програма «Управління персоналом та економіка праці»

Маріупольський державний університет

ПРОБЛЕМИ РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ

В Україні, яка перебуває в стані війни вже понад десять років, все більшої актуальності набувають питання формування дієвих механізмів соціальної адаптації, фізичної та психологічної реабілітації ветеранів війни та їх інтеграції в громадах. До ветеранів війни, відповідно до статті 4 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», належать: учасники бойових дій (УБД), особи з інвалідністю внаслідок війни, учасники війни [1]. За оцінками Міністерства у справах ветеранів України чисельність ветеранів, членів їхніх сімей та сімей загиблих воїнів після перемоги становитиме близько 10% від загальної чисельності населення України [2].

Політика щодо повернення до цивільного життя ветеранів війни та підтримка їхніх родин потребує комплексного підходу з боку держави, бізнесу, громадських організацій та всього суспільства. Індикатором успішності реалізації такої політики буде залученість ветеранів війни до суспільного життя, зокрема рівень їх економічної активності та гідного добробуту. Беззаперечним є факт, що у складі ветеранів війни переважають особи працездатного віку.

За час повномасштабної війни несприятливі умови для соціальної реінтеграції ветеранів склалися безпосередньо на вітчизняному ринку праці. Через війну збільшилась кількість безробітних, розширився тіньовий ринок праці в Україні, зокрема і за рахунок УБД [3]. Вирішення проблеми повернення учасників бойових дій у сферу цивільної зайнятості значною мірою залежить від готовності й можливостей бізнесу їх працевлаштувати. Переважна більшість роботодавців не мають досвіду працевлаштування ветеранів, зокрема з інвалідністю, тому поява останніх на ринку праці є серйозним викликом [3].

Недостатня активність підприємств більшості секторів економіки країни щодо найму осіб з інвалідністю внаслідок війни з причин обмежених можливостей, створення нових робочих місць та збереження невисокої мотивації роботодавців до працевлаштування такої категорії населення (адаптація робочих місць до їхніх потреб) [3] обумовлює загострення проблем, пов'язаних із реінтеграцією ветеранів війни у суспільне життя та трудові процеси, що може стати підґрунтям для соціально-трудової кризи протягом найближчих років.

Командою Українського ветеранського фонду розроблено низку рекомендацій щодо ефективного залучення ветеранів до ринку праці та їх соціальної інтеграції [4]:

1. *Включення тренінгів з професійної перепідготовки та розвитку навичок*, необхідних для цивільного ринку праці. Наприклад, програми можуть включати ІТ-технології, управління проектами, технічні спеціальності, маркетинг та інші затребувані професії. А співпраця з університетами, технічними коледжами та професійними навчальними центрами сприятиме наданню якісної освіти та тренінгів. Ветерани часто мають

спеціалізовані військові навички, які не завжди можуть бути застосовані у цивільному житті. Тренінги з професійної перепідготовки дозволять їм здобути нові, затребувані на ринку праці навички, що підвищать їх конкурентоспроможність та знизить рівень безробіття серед ветеранів.

2. *Впровадження обов'язкових програм підготовки до цивільного життя* для всіх військовослужбовців, які готуються до звільнення. Програми мають включати інструктажі з написання резюме, стратегій пошуку роботи, технік співбесіди та фінансового планування. Також важливо забезпечити психологічну підтримку та консультування. Програми підготовки до цивільного життя мають допомагати ветеранам поступово переходити до нових умов життя, зменшувати стрес і тривогу, пов'язані зі змінами, та забезпечувати необхідні навички для успішної інтеграції до ринку праці.

3. *Впровадження програми фінансової підтримки для освіти ветеранів*, яка покриватиме витрати на навчання, курси та сертифікаційні програми. Доступ до якісної освіти дозволить ветеранам продовжити своє навчання, здобути нові знання та кваліфікації, що підвищуватиме їхні шанси на успішне працевлаштування та сприятиме їх професійному розвитку.

4. *Організація ярмарків вакансій та програм стажування у цивільних компаніях*, що сприятиме здобуттю ветеранами цивільного досвіду та професійних навичок. Співпраця з роботодавцями сприятиме створенню нових робочих місць для ветеранів, допомагатиме їм знайти стабільне працевлаштування та сприятиме кращій інтеграції до цивільного життя.

5. *Розробка менторських програм для підтримки ветеранів*, де ветерани зможуть отримати підтримку та поради від тих, хто вже успішно інтегрувався у цивільне життя. Менторські програми забезпечуватимуть ветеранів необхідною підтримкою, порадами та мотивацією, допомагаючи їм адаптуватися до цивільного життя та розвивати кар'єру. Наставництво сприяє розвитку соціальних зв'язків та інтеграції ветеранів у громадянське суспільство.

6. *Врахування унікальних потреб жінок-ветеранок через розробку спеціалізованих програм та послуг*, включаючи психологічну підтримку, професійне навчання та ресурси для здоров'я. Врахування гендерних аспектів забезпечуватиме рівність можливостей для всіх ветеранів, незалежно від їх статі, та сприятиме успішній адаптації та інтеграції жінок-ветеранок у суспільство. А інтеграція гендерної перспективи у політики допомоги ветеранам сприятиме більш ефективній підтримці ветеранів та забезпечуватиме рівні можливості для всіх членів ветеранської спільноти.

7. *Гарантування захисту прав ветеранів від дискримінації на робочому місці*, проведення навчання для роботодавців щодо прав ветеранів та їхніх обов'язків. Правовий

захист гарантує, що ветерани мають рівні права на робочому місці, захищені від дискримінації та несправедливого ставлення, що сприяє їхній успішній інтеграції у робоче середовище.

8. *Забезпечення доступу ветеранам до юридичних ресурсів та консультацій* для захисту їхніх прав через створення платформи для надання безкоштовної юридичної допомоги – це допомагатиме ветеранам захищати свої права та інтереси у випадку порушень, що сприятиме їхній соціальній та професійній стабільності.

Таким чином, інтеграція ветеранів до ринку праці є важливим спільним завданням держави, бізнесу, громадських організацій та самих ветеранів. Завдяки спільним зусиллям можуть бути створені умови, в яких кожен ветеран зможе реалізувати свій потенціал і зайняти гідне місце в суспільстві. Сьогодні працевлаштування ветеранів є не менш важливим аспектом їхньої реабілітації, ніж відновлення здоров'я. Отже, актуальними залишаються впровадження напрацьованих рекомендацій та поглиблення комплексних досліджень щодо визначення заходів щодо ефективної інтеграції ветеранів до ринку праці в Україні.

Література

1. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту. Закон України від 22 жовтня 1993 року № 3551-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text> (дата звернення: 19.12.2024)

2. Погорілов С. Після війни ветерани та їхні родичі складуть 10 % населення України. *Українська правда*. 22 грудня 2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/12/22/7381862/> (дата звернення: 19.12.2024)

3. Яценко Л. Проблеми працевлаштування ветеранів війни: ризики для держави та суспільства. НІСД. 18.12.2023. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/problemy-pratsevlashtuvannya-veteraniv-viyny-ryzyky-dlya-derzhavy> (дата звернення: 19.12.2024)

4. Інноваційні підходи до працевлаштування та перекваліфікації ветеранів: світовий досвід і перспективи для України (травень 2024 року) / підготовлено навчально-аналітичним відділом Українського ветеранського фонду Міністерства у справах ветеранів. Український ветеранський фонд. 2024. URL: <https://veteranfund.com.ua/innovative-approaches-to-employment-and-retraining-of-veterans/> (дата звернення: 19.12.2024)

СЕКЦІЯ

«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ»

Волошина Катерина,

1 курс, другий (магістерський) рівень вищої освіти, денна форма навчання,

освітня програма «Системний аналіз»

Маріупольський державний університет

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ (ШІ) НА СФЕРУ ЦИФРОВОГО ДИЗАЙНУ

Технології штучного інтелекту перебувають сьогодні на хвилі популярності. Вони активно використовуються в багатьох галузях і мають великий потенціал для розвитку в майбутньому.

Ця робота спрямована на аналіз сфери цифрового дизайну і до яких результатів приведе привнесення до неї штучного інтелекту.

Перш за все, необхідно ознайомитись з основними поняттями, які будуть використовуватися в цій роботі

Штучний інтелект (Artificial intelligence, тут і далі ШІ) – це певна сукупність методів, способів, засобів та технологій, насамперед, комп'ютерних, що імітує (моделює) когнітивні функції, які мають критерії, характеристики та показники еквівалентні критеріям, характеристикам та показникам відповідних когнітивних функцій людини.

Цифровий дизайн (digital design, тут і далі (якщо не вказано інше) дизайн) – це галузь діяльності, яка заснована на створенні візуальних образів для передачі певного повідомлення особі або групам осіб за допомогою спеціального ПЗ. Зазвичай представляє собою зображення, відео або презентацію, але має й інші форми представлення.

Дизайн має багато різноманітних напрямів: комп'ютерна графіка, дизайн додатків (UX/UI design), медіадизайн, дизайн продуктів та багато інших. Ці напрями часто перетинаються між собою, але основна ціль лишається незмінною – донести інформацію за допомогою її візуалізації в певній формі.

На перший погляд, ШІ-технології та цифровий дизайн майже не мають точок перетину. Тим не менш, таке твердження є помилковим – вже зараз ШІ використовують для покращення якості зображень, додавання кадрів до анімації, пошук та порівняння кольорів та генерування зображень на основі заданих параметрів. Тому симбіоз цих галузей більш ніж

можливий, в зв'язку з чим постає питання – наскільки вигідним він буде? Чи буде краще не поєднувати ці сфери і розвивати їх в протилежних напрямках?

Серед мінусів використання ШІ-технологій часто називають порушення авторських прав, оскільки багато програм для генерації зображень використовують знайдені в інтернеті роботи без вказування авторів. Також помітні одноманітність згенерованих робіт, складність вивчення і використання більш просунутих програм. І, що не менш важливо, існує думка, що працівники сфери дизайну будуть витіснені цими програмами.

До плюсів відносять пришвидшення процесу роботи за рахунок виконання програмою проміжних етапів роботи, генерація нових ідей і візуальних матеріалів, автоматична генерація певних шаблонів. Більшість спеціалістів також схиляються до думки, що ШІ не здатний повністю замінити людину, через такі важливі аспекти, як наявність креативного мислення, розуміння певних нюансів та особливостей в роботі (культурних, стильових, естетичних, тощо), уміння правильно передати необхідний посил.

Висновок: оскільки ШІ-технології варто розглядати як потужного помічника в сфері дизайну, а не загрозу, з використанням ШІ-технологій (при їх достатньому рівні розвитку), цифровий дизайн отримає нову хвилю переосмислення і розквіту.

Література

1. Баранов О.А. Визначення терміну “штучний інтелект”. *Інформація і право. № 1(44)/2023*. С. 45-46. URL : [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2023.1\(44\).287537](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2023.1(44).287537) (дата звернення: 12.12.2024)
2. What is digital design? An in-depth look at a complex field [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://99designs.com/blog/web-digital/digital-design/#:~:text=Digital%20design%20is%20a%20type,graphic%20design%20on%20a%20screen> (дата звернення: 12.12.2024)
3. Бисага Ю. М. Штучний інтелект та авторські і суміжні права/ Ю. М. Бисага, Д. М. Белов, В. В. Заборовський // *Науковий вісник Ужгородського університету: серія: Право* / голов. ред. Ю. М. Бисага – Ужгород, 2023. –Т.2. Вип. 76. – С. 299-304. – Бібліогр.: с. 303-304. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/281766/275982> (дата звернення: 12.12.2024)
4. Шашенко, С. (2023). Переваги залучення штучного інтелекту для оптимізації дизайнерських процесів у сфері медіа. *Український інформаційний простір*, (1(11), С. 163–174. URL : [https://doi.org/10.31866/2616-7948.1\(11\).2023.279625](https://doi.org/10.31866/2616-7948.1(11).2023.279625) (дата звернення: 12.12.2024).

Дерев'янку Андрій,
I курс, другий (магістерський) рівень вищої освіти, денна форма навчання,
освітня програма «Системний аналіз»
Маріупольський державний університет

ДОСЛІДЖЕННЯ УПРОВАДЖЕННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СИСТЕМУ РОЗРОБКИ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Штучний інтелект – це потужний засіб генерації тексту, обробки інформації та метод автоматизації процесів. Сьогодні цей інструмент не позбавлений недоліків, проте його потенціал обмежений не лише обробкою інформації, а й створенням чогось унікального на основі невеликої ідеї від керівника цього інструменту.

Ця робота спрямована на аналіз сфери розробки програмного забезпечення та наслідки, які можуть виникнути при упровадженні штучного інтелекту до цієї сфери.

Штучний інтелект (Artificial intelligence, тут і далі AI) – це здатність комп'ютерної програми або машини мислити і вчитися подібно до людини, використовуючи системи штучних нейронних мереж для досягнення максимально можливої когнітивності.

Розробка програмного забезпечення (Software Engineering, тут і далі SE) – це дисципліна, яка передбачає системний підхід до розробки, підтримки та еволюції програмних систем.

Сьогодні AI продовжує впроваджуватися в систему дата майнінгу та дата аналітики, тому постає питання, чи можна впровадити його в розробку програмного забезпечення. Насамперед, сфера інженерії SE не прощає помилок, а логічні невідповідності призводять до критичних поломок та збитків. Також AI не вмє підлаштовуватися до напрацювань попереднього покоління розробників і слабо орієнтується в контексті.

У цьому полягає основна проблема AI, оскільки напрацювання також можуть бути написані у різних стилях, різними людьми, як і некоректно, взаємовиключно і протилежно спрямовано.

На противагу можна сказати, що на сьогодні повністю переробляється всі програми, у які бажано впровадити AI, проте це також пов'язано з великими ризиками. По-перше, програми для замовників в основному багатофункціональні, і AI не може (принаймні поки що) реалізовувати настільки великий обсяг роботи, тільки за допомогою оператора електрообчислювальної машини. По-друге, щоб адаптувати людську робочу силу до коду, який згенерований AI пройде багато часу, тим більше AI пише для швидкості програми, а не для простоти розуміння коду.

Тому в цій роботі планується проаналізувати методи введення AI в SE, роздивитись можливі варіанти взаємодії цих сфер, а також спрогнозувати можливий розвиток обох сфер у разі їхнього поєднання.

Висновок: оскільки попередньо AI-технології варто розглядати як потужного помічника в сфері SE, а не загрозу, з використанням AI-технологій (при їх достатньому рівні розвитку), SE отримає нову хвилю розвитку.

Література

1. Bahman Zohuri, Farahnaz Behgounia, Chapter 8 - Application of artificial intelligence driving nano-based drug delivery system, Editor(s): Anil Philip, Aliasgar Shahiwala, Mamoon Rashid, Md. Faiyazuddin, A Handbook of Artificial Intelligence in Drug Delivery, Academic Press, 2023, Pages 145-212.

2. Barbara Kitchenham, Riallette Pretorius, David Budgen, O. Pearl Brereton, Mark Turner, Mahmood Niazi, Stephen Linkman, Systematic literature reviews in software engineering – A tertiary study, Information and Software Technology, Volume 52, Issue 8, 2010, Pages 792-805.

3. David Barstow, Chapter 16 - Artificial Intelligence and Software Engineering, Editor(s): Howard E. Shrobe, the American Association for Artificial Intelligence, Exploring Artificial Intelligence, Morgan Kaufmann, 1988, Pages 641-670

Боговик Анна,

1 курс, другий (магістерський) рівень вищої освіти, денна форма навчання,

освітня програма «Системний аналіз»

Маріупольський державний університет

ДОСЛІДЖЕННЯ ERP-СИСТЕМ: ЇХ РОЛЬ У СУЧАСНОМУ БІЗНЕСІ ТА ВПЛИВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасному бізнес-середовищі, яке постійно змінюється, інформаційні системи стали основою для стратегічного управління підприємствами. Вони дозволяють обробляти великий обсяг даних, підвищують швидкість прийняття рішень та оптимізують ресурси. Одна з таких систем — ERP (Enterprise Resource Planning), яка забезпечує інтеграцію всіх основних бізнес-процесів компанії.

Метою цієї роботи є вивчення ERP-систем як основного інструменту управління в умовах глобалізації та цифровізації бізнесу. Актуальність цієї теми зумовлена стрімким розвитком технологій і необхідністю адаптації компаній до нових умов функціонування.

ERP-система — це програмне забезпечення, яке інтегрує всі аспекти бізнес-процесів підприємства: від фінансів до управління людськими ресурсами. Вона дозволяє компанії автоматизувати, стандартизувати і контролювати важливі функції в реальному часі.

До основних компонентів ERP-систем належать модулі для обліку фінансів, управління ланцюгами постачання, виробничими процесами, управління кадрами та іншими ресурсами. Всі ці модулі взаємодіють між собою через єдину базу даних.

Основною перевагою ERP-систем є автоматизація і інтеграція бізнес-процесів, що дозволяє скоротити витрати на обробку даних, зменшити час виконання завдань та підвищити точність операцій.

Інтеграція всіх функцій дозволяє керівникам підприємств отримувати реальну інформацію про стан справ у компанії, що сприяє кращому контролю та прийняттю рішень.

ERP-системи дозволяють масштабувати рішення відповідно до змін у розмірах компанії або її бізнес-процесах, що є важливим для підприємств, що ростуть або змінюються.

ERP-системи займають важливе місце в управлінні сучасними підприємствами і сприяють значному покращенню ефективності бізнес-процесів. Однак впровадження цих систем не обходиться без проблем, таких як висока вартість, складність налаштування та супротив з боку співробітників. Для того, щоб реалізація ERP була успішною, підприємствам необхідно правильно обрати систему, правильно спланувати її впровадження та забезпечити належну підготовку персоналу.

Перспективи розвитку ERP-систем пов'язані з інтеграцією нових технологій, що дозволяють ще більш ефективно управляти ресурсами і даними на підприємствах в умовах глобалізації та цифрових змін.

Література

1. Monk, E. F., & Wagner, B. J.(2013). Concepts in Enterprise Resource Planning. Course Technology.
2. O'Leary, D. E. (2000). Enterprise Resource Planning Systems: Systems, Life Cycle, Electronic Commerce, and Risk. Cambridge University Press.
3. Somers, T. M., & Nelson, K.(2001). A Taxonomy of Players and Activities across the ERP Project Life Cycle. Information & Management.
4. Akkermans, H., & van Helden, K.(2002). Vicious and Virtuous Circles in ERP Implementation: A Case Study of Interrelations Between Critical Success Factors. European Journal of Information Systems.

5. Grabski, S. V., & Leech, S. A. (2007). Enterprise Resource Planning (ERP) Systems and Unsuccessful Implementations: A Literature Review. *International Journal of Accounting Information Systems*.

6. Seddon, P. B., & Kiew, M. Y. (1996). A Partial Test and Development of the DeLone and McLean Model of IS Success. *Proceedings of the International Conference on Information Systems*.

7. Bancroft, N. H., Seip, H., & Sprengel, A. (1998). *Implementing SAP R/3: How to Introduce a Large-Scale System into Your Organization*. Manning Publications.

8. Davenport, T. H. (1998). Putting the Enterprise into the Enterprise System. *Harvard Business Review*.

Гавриленко Дмитро Юрійович

1 курс, третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти, денна форма навчання,
освітня програма «Комп'ютерні науки»
Національний авіаційний університет

АНАЛІЗ ІНСТРУМЕНТІВ ДЛЯ РОБОТИ З BIG DATA

Big Data дозволяє компаніям знаходити нові можливості, підвищувати ефективність бізнесу, прогнозувати поведінку клієнтів і приймати обґрунтовані рішення. Але обробка таких даних вимагає використання спеціальних технологій і інструментів. У цій роботі планується охопити ключові аспекти: від основних принципів роботи Big Data до порівняльного аналізу популярних технологій і рекомендацій щодо їх вибору.

Важливість Big Data полягає в тому, що вони дозволяють вирішувати задачі, які раніше були неможливими. Так, наприклад, аналізуючи поведінку клієнтів, компанії можуть підвищувати продажі. Також у медицині дані допомагають діагностувати хвороби ще до появи симптомів, а в екології можна прогнозувати зміни клімату. Проте є й виклики: обробка таких обсягів даних потребує потужної інфраструктури та інструментів.

Щоб обробляти Big Data, розроблено широкий спектр інструментів. Їх можна умовно поділити на кілька категорій:

1. Сховища даних (Data Storage): включають інструменти для зберігання великих обсягів інформації. Найпопулярнішими є Hadoop HDFS і хмарні сервіси, такі як Amazon S3.

2. Обробка даних (Data Processing) - це інструменти для аналізу й трансформації даних. Тут варто відзначити Apache Spark і Apache Flink.

3. Аналітика та візуалізація (Analytics & Visualization): інструменти, які допомагають зрозуміти дані через графіки, звіти й дашборди. Найчастіше використовуються Tableau і Power BI.

4. NoSQL бази даних: для неструктурованих і напівструктурованих даних найкраще підходять MongoDB і Cassandra.

5. Поточкова обробка даних (Stream Processing): для роботи з даними, які генеруються в реальному часі, використовують Apache Kafka.

При виборі інструментів важливо враховувати:

- Якщо проект орієнтований на обробку поточкових даних у реальному часі, оптимальним вибором є Apache Kafka і Flink.

- Якщо потрібно працювати з великими архівами, краще обрати Hadoop HDFS.

- Для аналітики даних найкраще підходять Tableau і Power BI.

- MongoDB стане ідеальним рішенням для роботи з динамічними даними.

У сучасному світі робота з Big Data — це не тільки технологічний виклик, а й можливість вийти на новий рівень бізнесу.

Правильний вибір інструментів дозволяє ефективно вирішувати завдання, оптимізувати процеси та досягати стратегічних цілей. Ключовим фактором успіху є поєднання технологій, автоматизація та інвестиції в розвиток компетенцій команди.

Література

1. Apache Software Foundation. Official Documentation [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.apache.org/>.

2. Gartner. Big Data Analysis Report, 2023. – Stamford: Gartner, Inc., 2023. – 34 с.

3. Dean, J., Ghemawat, S. MapReduce: Simplified Data Processing on Large Clusters // Communications of the ACM. – 2004. – Vol. 51, No. 1. – P. 107–113.

4. Zaharia, M., Chowdhury, M., Franklin, M. J., Shenker, S., Stoica, I. Apache Spark: A Unified Engine for Big Data Processing // Communications of the ACM. – 2016. – Vol. 59, No. 11. – P. 56–65.

СЕКЦІЯ
«ОСОБЛИВОСТІ УЧАСТІ КРАЇН В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ
ВІДНОСИН»

Дерев'янка Анна,
2 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, денна форма навчання,
ОП «Міжнародний бізнес»
Маріупольський державний університет

ТУРИЗМ ЯК ДРАЙВЕР ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Туризм є однією з найважливіших галузей світової економіки, яка активно сприяє розвитку як розвинених країн, так і тих, що розвиваються. За даними Всесвітньої туристичної організації (UNWTO), туризм забезпечує понад 10% світового ВВП, створює мільйони робочих місць та сприяє культурному обміну між народами. Однак, окрім позитивних ефектів, ця галузь має і певні виклики, які важливо враховувати під час планування та управління розвитком туризму.

1. Економічний вплив туризму

До економічних функцій туризму, в першу чергу відносяться економічні вигоди, які він надає. Так, туризм стимулює розвиток елементів інфраструктури - готелів, ресторанів, підприємств торгівлі тощо. Він зумовлює збільшення доходної частини бюджету за рахунок податків, що можуть бути прямими (плата за візу, митний збір) або непрямими (збільшення заробітної плати робітників спричиняє збільшення сум прибуткового податку, що сплачується ними в бюджет) [1]. Не менш важливою економічною функцією туризму являється диверсифікації економіки, утворюючи галузі, що обслуговують індустрію туризму, забезпечує зростання доходів населення та підвищення рівня добробуту нації [1].

Також вплив туризму на економічний розвиток виявляється у підвищенні ділової активності та розширенні виробництва товарів і послуг у результаті збільшення платоспроможного попиту за рахунок іноземних та місцевих екскурсантів. З економічної точки зору привабливість туризму як галузі, що надає послуги, полягає у більш швидкій окупності вкладених коштів та отриманні доходу у вільно конвертованій валюті. У багатьох країнах туризм входить у першу трійку провідних галузей держави, розвивається швидкими темпами і відіграє важливе соціальне та економічне значення, оскільки він:

1. збільшує місцеві доходи;
2. створює нові робочі місця

3. розвиває всі галузі, пов'язані з виробництвом туристичних послуг
4. розвиває соціальну та виробничу інфраструктури у туристичних центрах
5. активізує діяльність народних промислів і розвиток культури та сприяє їм
6. забезпечує зростання рівня життя місцевого населення
7. збільшує валютні надходження [1].

2. Типи туризму і їхні переваги

Масовий туризм - це форма туризму, яка характеризується залученням широких верств населення, великої кількості туристів в туристську діяльність як наслідок демократизації і розширення туристського руху. Популярний у великих туристичних центрах, таких як Париж чи Дубай. Він приносить найбільший дохід, але часто призводить до перенасичення інфраструктури [4].

Екотуризм - це тип туризму, що полягає у подорожах до природних недоторканих людиною та природоохоронних територій. Екотуристи намагаються не здійснювати значного впливу на територію. Екотуризм сприяє освіті туристів і дає змогу збирати гроші на заходи зі збереження природи території, допомагає розвитку ізольованих поселень [2].

Екотуризм найбільше приваблює тих туристів, яких турбують проблеми екології. Він часто передбачає волонтерську роботу, інші активні заходи зі збереження довкілля та навчальні програми, що допомагають зменшувати негативний вплив людини на природу.

Розвиток екотуризму часто розглядають як важливий засіб збереження довкілля для майбутніх поколінь. Стає все популярнішим завдяки орієнтації на збереження природи. Наприклад, національні парки Африки приносять значні доходи, зберігаючи екосистеми [2].

Культурний туризм - це форма туризму, мета якого полягає в ознайомленні з культурою і культурним середовищем місця відвідування, включаючи ландшафт, знайомство з традиціями жителів і їх спосіб життя, художньої культурою і мистецтвом, різними формами проведення дозвілля місцевих жителів. Культурний туризм може включати відвідування культурних заходів, музеїв, об'єктів культурної спадщини, контакти з місцевими жителями

Культурний туризм сприяє розвитку малих міст і сіл, що зберігають унікальні традиції та ремесла [5].

3. Негативні аспекти туризму

Соціальні наслідки: як визначено Програмою ООН з навколишнього середовища (UNEP, 2003a), негативні соціальні наслідки туризму можуть включати:

- Зміна або втрата корінної ідентичності та цінностей
- Культурні сутички
- Фізичні причини соціального стресу (підвищення попиту на ресурси)

- Етичні питання (наприклад, збільшення секс-туризму або експлуатація дитячих працівників) [3].

Вплив на навколишнє середовище: Туризм спирається на природне середовище, в якому він працює, і сильно впливає на нього. У багатьох випадках навколишнє середовище є важливим ресурсом, без якого відпочинок на природі та екотуризм не можуть існувати. Незважаючи на те, що багато районів світу збережені у вигляді парків та заповідних територій, розвиток туризму все ще може мати серйозні негативні наслідки від зловживання, надмірного використання та зневаги. За даними ЮНЕП (2003b), до них можна віднести:

- Виснаження природних ресурсів (вода, ліси та ін.)
- Забруднення (забруднення повітря, шум, стічні води, відходи та сміття)
- Фізичні впливи (будівельна діяльність, розвиток морини, витогування, втрата біорізноманіття)

- Екологічний вплив туризму не знає кордонів і може вийти за межі місцевих районів і мати згубний вплив на глобальну екосистему. Одним із прикладів є збільшення викидів від необхідних туристичних елементів, таких як транспорт. Наприклад, авіаперевезення є основним фактором зміни клімату. У розділі 10 більш детально розглядається вплив туризму на навколишнє середовище [3].

Туризм є потужним драйвером економічного зростання, який сприяє розвитку багатьох країн, створює робочі місця та покращує якість життя населення. Проте для забезпечення сталого розвитку галузі важливо враховувати виклики, пов'язані з екологічними проблемами, перенасиченням туристичних зон та сезонністю. Інвестиції в інфраструктуру, розвиток екотуризму та підтримка місцевих громад є ключовими факторами для довготривалого успіху цієї галузі. Туризм має величезний потенціал, якщо його розвиток здійснюватиметься з урахуванням балансу між економічною вигодою та екологічною стійкістю.

Література

1. Вплив туризму на економіку держави [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://skole.com.ua/uk/papers/13-turizm/34-turizm-ekonomika.html>

2. Вплив екотуризму на економіку держави [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.m.wikipedia.org/wiki/%D0%95%D0%BA%D0%BE%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC>

3. Негативний вплив туризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://stezhky.org/stezhky/stalyj-turyzm/nebezpeky-turyzmu/>

4. Масовий туризм [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://geohub.org.ua/node/1736>

5. Культурний туризм [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://infotour.in.ua/gordin.htm>

Колесникова Тетяна,
1 курс, другий (магістерський) рівень вищої освіти, денна форма навчання,
ОП «Міжнародна економіка»
Маріупольський державний університет

ТЕНДЕНЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МІГРАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ

Міжнародна міграція охоплює переміщення людей з їхнього постійного місця проживання через державний кордон до країни, громадянами якої вони не є. Вона може бути як тимчасовою, так і постійною, та стосується осіб, які вирішили змінити місце проживання. Водночас такі переміщення не включають поїздки, пов'язані з відпочинком, відпустками, відвідуванням друзів і родичів, діловими поїздками, лікуванням чи релігійним паломництвом.

Світові міграційні процеси стають дедалі інтенсивнішими, що підтверджується зростанням кількості міжнародних мігрантів. Незначне уповільнення темпів зростання міжнародної міграції спостерігалось в період пандемії 2020–2021 років, коли в 2021 році чисельність мігрантів збільшилася лише на 0,4 млн осіб. Проте, як свідчать дослідження Міжнародної організації з міграції (МОМ), з 2005 року у світі відбуваються значні трансформації, спричинені Четвертою промисловою революцією. Ці зміни сприяють як поширенню інформації про міграцію в режимі реального часу, так і дезінформації. Мігрантські спільноти активно використовують сучасні технології, створюючи чат-боти й мобільні додатки для підтримки мігрантів у приймаючих країнах. Це забезпечує швидку інтеграцію та дозволяє зберігати соціальні й фінансові зв'язки з країною походження.

У 2022–2023 роках міжнародна міграція досягла рекордних масштабів, що значною мірою пов'язано з російсько-українською війною. У період із січня 2022 року до червня 2023 року державний кордон України було перетнуто 50 млн разів. Зокрема, з країни виїхали 26,36 млн осіб, а повернулися – 23,66 млн. За даними ООН, станом на початок 2025 року в світі зареєстровано 6,863 млн українських біженців, причому майже 92% із них перебувають у країнах Європи [1]. Найбільше українців прийняли Польща та Німеччина. У Німеччині

тимчасовий захист наразі мають 1,2 млн громадян України. У Польщі, за останніми даними, цей статус отримали 970 тисяч осіб, хоча за весь час війни його надали понад 1,8 млн українців.

Демографи відзначають, що міграційні процеси, як і показники народжуваності та смертності, визначатимуть майбутнє України. До літа 2024 року стали помітними практичні наслідки масової міграції для ринку праці. Особливо гостро ситуація загострилася після набуття чинності нового закону про мобілізацію в травні цього ж року.

На сьогодні багато країн вже подовжили термін тимчасового захисту, хоча і процедура продовження відрізняється в різних країнах. Умови для продовження статусу захисту кожна країна висуває на власний розсуд – десь захист продовжили автоматично, у деяких країнах це можна зробити онлайн, а у інших потрібно відвідати одну або кілька служб [2].

Після завершення періоду тимчасового захисту перед країнами ЄС постає питання: сприяти поверненню українських мігрантів на Батьківщину чи інтегрувати їх у суспільства приймаючих країн. Враховуючи високий рівень кваліфікації, середній вік та позитивне ставлення до українців порівняно з мігрантами з інших регіонів, наприклад сирийцями, можна припустити зацікавленість країн ЄС у сприянні інтеграції українських громадян.

Європарламент уже планує розгляд Директиви, яка передбачає єдині правила отримання статусу постійного проживання (ПМП) для громадян третіх країн. Якщо Директиву ухвалять, у країнах ЄС будуть запроваджені такі зміни:

- ✓ Скоротиться термін проживання, необхідний для отримання ПМП, з п'яти до трьох років.
- ✓ Законне перебування в будь-якій країні ЄС буде враховуватися для цього терміну, а в країні отримання ПМП потрібно буде прожити лише один рік.
- ✓ До трирічного періоду зараховуватимуться перебування за студентськими візами, тимчасовим захистом та іншими законними підставами.
- ✓ Не буде вимог щодо мінімального доходу для претендентів на ПМП – прийматимуться накопичення, спонсорська допомога тощо.
- ✓ Довгостроковим резидентам дозволять перебувати поза межами ЄС до 24 місяців поспіль без втрати статусу.
- ✓ Дипломи, отримані в будь-якій країні ЄС, визнаватимуться за спрощеними правилами, як для громадян ЄС.
- ✓ Діти довгострокових резидентів автоматично отримуватимуть статус ПМП без додаткових вимог.

- ✓ Власники ПМПІ зможуть жити та працювати в будь-якій країні ЄС, незалежно від того, яка країна видала документ.
- ✓ Мовні вимоги обмежать рівнем А2, причому мовні курси надаватимуться безкоштовно.
- ✓ ПМПІ видаватиметься мінімум на 5 років із можливістю автоматичного продовження [2].

Заплановані зміни мають на меті подолання демографічної кризи в Європі шляхом залучення нових трудових ресурсів. Хоча нововведення адресовані всім іноземцям, українські біженці можуть стати найчисельнішою групою претендентів на ПМПІ. Багато з них уже прожили в ЄС значну частину терміну, необхідного для подання заяви, а також опанували мову.

Література

1. Migration Data Portal. URL: <https://www.migrationdataportal.org>
2. Вплив міграційних процесів на перебіг повоєнного відновлення України, міграційну політику ЄС та країн Східного партнерства. Центр Розумков. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2023/10/25/2023-Pyshchulina-MIGRACIA.pdf>
3. Як змінювалася кількість біженців у світі за останні три десятиліття. Слово і діло, 13 лютого 2024. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2024/02/13/infografika/svit/yak-zminyuvalasya-kilkist-bizhencziv-sviti>

Лебедева Катерина,

1 курс, другий (магістерський) рівень вищої освіти, заочна форма навчання,

ОП «Міжнародна економіка»

Маріупольський державний університет

ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЄС

Взаємини між Україною та Європейським Союзом розпочалися в грудні 1991 року, коли ЄС офіційно визнав незалежність України через лист Міністра закордонних справ Нідерландів, що тоді головували в Союзі. Формування відносин України з ЄС базується на положеннях Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010 року. Згідно зі статтею 11 цього закону, ключовою метою зовнішньої політики України є інтеграція до європейського політичного, економічного та правового простору з перспективою членства в ЄС.

Новий етап відносин розпочався у 2014 році з підписанням та ратифікацією Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Ця Угода заклала основу для політичної асоціації та економічної інтеграції. Її окремі положення почали діяти з 1 листопада 2014 року, а з 1 січня 2016 року була запроваджена поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі (ПВЗВТ). Завершення ратифікації Угоди усіма країнами-членами та інституціями ЄС відбулося 11 липня 2017 року, а її повне набуття чинності сталося 1 вересня 2017 року [1].

Сьогодні основними напрямками співробітництва між Україною та ЄС є енергетика, інвестиції, торгівля. Так, Європейський Союз є головним торговельним партнером України. У 2022 році питома вага торгівлі товарами з ЄС склала 55,2 % від загального обсягу торгівлі України. У 2023 році цей показник був на рівні 56,0 %. Україна ж посідає 17-те місце серед торговельних партнерів Європейського Союзу, водночас входячи до трійки найбільших постачальників аграрної продукції на європейський ринок.

У 2023 році обсяг торгівлі товарами між Україною та ЄС досяг 55,9 млрд доларів США, що на 1,9% більше, ніж у 2022 році. Експорт українських товарів до ЄС скоротився на 16,1% і склав 23,4 млрд доларів США, тоді як імпорт з ЄС зріс на 20,5%, досягнувши 32,5 млрд доларів США. Як результат, сальдо двосторонньої торгівлі у 2023 році залишилося від'ємним для України, становлячи -9,1 млрд доларів США.

Основні категорії українського експорту до ЄС у 2023 році включали: • зернові культури – 19,6%, жири та олії – 12,7%, чорні метали – 9,2%, насіння та плоди олійних рослин – 8,3%, руди й шлаки – 7,1%, електричні машини – 6,4%, деревину та вироби з неї – 5,3%, залишки і відходи харчової промисловості – 3,4%. У структурі імпорту з ЄС до України переважали такі категорії товарів: енергетичні матеріали – 20,4%, наземний транспорт, крім залізничного – 11,3%, ядерні реактори, котли, машини – 8,2%, електричні машини – 5,0%, пластмаси та полімери – 4,8%, фармацевтична продукція – 4,7%, добрива – 2,1%, різноманітна хімічна продукція – 2,0%. [2].

На тлі ракетних атак країни-агресора, які призвели до руйнування близько 40% об'єктів української енергосистеми, співпраця з Європейським Союзом в енергетичній сфері набуває особливого значення. Для України вкрай важливо залучити європейських партнерів до відновлення та модернізації енергетичної інфраструктури із використанням сучасних технологій, а також продовжити інтеграцію до європейських енергетичних мереж. За оцінками уряду, для швидкого відновлення критично важливої інфраструктури, забезпечення електро- та тепlopостачання споживачам Україна потребує близько 1 млрд доларів США. У відповідь ЄС створив координаційний механізм для підтримки ремонту та відновлення української енергетичної системи. Попри виклики війни, у відносинах між Україною та ЄС залишаються актуальними стратегічні питання, такі як підвищення енергоефективності,

розвиток відновлюваних джерел енергії, створення водневої промисловості, скорочення викидів парникових газів та протидія зміні клімату. Особливий пріоритет має участь України у реалізації Європейської зеленої угоди, яка спрямована на сталий розвиток і декарбонізацію економіки [3].

Надання Україні статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу ознаменувало завершення тривалого періоду невизначеності у відносинах. Це рішення започаткувало новий етап євроінтеграції, відкривши перед Україною реальні перспективи членства в ЄС.

Отримання статусу кандидата надає Україні низку переваг, зокрема: розширення доступу до внутрішнього ринку ЄС, можливість отримання кредитів і грантів через спеціалізовані інструменти для впровадження реформ, доступ до окремих фондів і програм ЄС, підвищення інвестиційної привабливості країни.

Серед ключових пріоритетів євроінтеграції наразі є започаткування переговорного процесу про вступ до ЄС. Цей етап передбачає виконання рекомендацій Європейської комісії, що стане основою для подальшого просування на шляху до членства.

Література

1. Сайт міністерства закордонних справ України. Відносини Україна – ЄС. URL: <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/vidnosini-ukrayina-yes>
2. Представництво України при Європейському Союзі. Показники торговельно-економічного співробітництва Україна-ЄС. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/torgoveln-ekonomichne-spivrobitnictvo-ukrayina-yes>
3. Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова. Україна на шляху до ЄС: реалії і перспективи. URL: https://razumkov.org.ua/images/journal/NSD187-188_2022_ukr_full.pdf

Мітюшкіна Злата,

2 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, заочна форма навчання,

ОП «Міжнародний бізнес»

Маріупольський державний університет

РОЛЬ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Сучасні процеси глобалізації істотно впливають на міжнародне науково-технічне співробітництво. Причиною таких змін є прискорений розвиток наукоємних галузей промисловості. Провідні країни світу збільшують інвестиції та витрати на науково-дослідні

та дослідно-конструкторські розробки (НДДКР). У свою чергу, це різко посилює роль і значення державної науково-технічної, інноваційної та освітньої політики, оскільки сьогодні в глобальній економічній конкуренції виграють ті країни, які забезпечують режим найбільшого сприяння для наукових досліджень і впровадження їх результатів. Але навіть при такому режимі жодна держава світу не може спиратися лише на власні результати НДДКР і для успіху та скорочення витрат потребує об'єднання зусиль і науково-технічних ресурсів ряду країн і світового співтовариства шляхом інтеграції, співпраці й кооперації. Наука завдяки своїй універсальності є ефективним засобом міжнародного спілкування. Саме тому весь обсяг здобутих науковою спільнотою знань і навичок повинен бути використаний для вирішення найгостріших проблем сучасності [1].

Світовий процес глобалізації тісно пов'язаний зі створенням у всіх регіонах світу інтеграційних угруповань і об'єднань, які з часом трансформуються в економічні, політичні і військові союзи. Національні держави поступово втрачають можливість самостійно справлятися із складними економічними, соціальними, екологічними, науково-технічними, політичними і іншими проблемами. Вони прагнуть об'єднати свої зусилля із зусиллями інших, насамперед сусідніх країн. В умовах сучасної глобалізації виникли і отримали розвиток нові суб'єкти соціально-економічної діяльності, до яких відносяться і міжнародні організації. Це об'єднання держав, установ, фізичних осіб, що спільно реалізують програму або мету на підставі певних правил та процедур і діяльність яких виходить за межі національних кордонів [2].

Міжнародні організації відіграють істотну роль в світовій економіці. Розвиток світової економіки в умовах глобалізації та ускладнення характеру питань, що підлягають вирішенню, виникає нагальна потреба їх оперативного вирішення за допомогою інституційного, постійно діючого механізму. Таким механізмом і покликані бути міжнародні економічні організації [2].

Вплив глобалізаційних процесів на різноманітні галузі сфери людської діяльності проявляється по-різному. Однак чи не найбільше він простежується в науково-технічній сфері – наука сьогодні перебуває в епіцентрі глобалізації. Саме тому аналіз розвитку міжнародних науково-технічних обмінів на сучасному етапі розвитку світової цивілізації має здійснюватися з урахуванням впливу на нього глобалізаційних процесів, які набувають в науковій сфері певних особливостей та специфіки [3].

Найважливішими факторами, що викликають трансформації міжнародного науково-технічного обміну, є технологічні новації, перш за все ті, які стосуються способів поширення інформації. Питання ефективної реалізації цих змін в контексті глобалізаційних процесів набуває особливого значення на сучасному етапі, оскільки міжнародний науково-технічний

обмін є одним з ключових процесів розвитку світової економіки [3].

Можна зробити висновок, що через глобалізацію початку XXI ст. світ стає єдиним соціально-економічним організмом, функціонування якого вимагає узгоджених дій урядів, представників громадськості, бізнесових кіл різних країн. Часи, коли стосунки між державами вирішувалися силовими методами, поступово відходять у минуле. Порозуміння через домовленість, пошук взаємовигідних варіантів розв'язання проблем – цивілізовані методи міждержавного спілкування.

Література

1. Трансформація міжнародного наукового співробітництва в умовах глобалізації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://elibrary.ivinas.gov.ua/4561/1/Transformatsiia%20mizhnarodnoho%20naukovoho%20spivrobitstva.pdf>

2. Роль міжнародних організацій в умовах глобалізації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/232952752.pdf>

3. Цивілізаційне значення міжнародного наукового обміну в умовах глобалізації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://elibrary.ivinas.gov.ua/4720/1/Tsyvilizatsiine%20znachennia%20mizhnarodnoho%20naukovo.pdf>

Сломінська Аліна,

4 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, денна форма навчання,

ОП «Міжнародна економіка»

Маріупольський державний університет

ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНО-ЄВРОПЕЙСЬКОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Важливим компонентом Угоди про асоціацію між Україною та ЄС є створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВ ЗВТ). Вона передбачає значну лібералізацію торгівлі між сторонами через усунення тарифів і квот, а також гармонізацію законодавства й нормативно-регуляторної бази.

Ще до офіційного набуття чинності Угодою, ЄС запровадив для України режим автономних торговельних преференцій, що дозволило односторонньо скасувати ввізні мита на 94,7% промислових товарів і 83,4% сільськогосподарської продукції, які імпортувалися з України. Ці преференції діяли до 1 січня 2016 року. З 1 січня 2016 року стартувало

тимчасове застосування Розділу IV Угоди про асоціацію в частині ПВ ЗВТ. У той же час завершилася дія автономних торговельних преференцій, запроваджених ЄС 3 квітня 2014 року, які відкривали доступ українським товарам до ринку Євросоюзу на умовах ПВ ЗВТ. 1 вересня 2017 року Угода про асоціацію між Україною та ЄС набула чинності повністю. У період із 1 жовтня 2017 року до 30 вересня 2020 року Україна користувалася додатковими торговельними преференціями ЄС, що поширювалися на низку аграрних товарів. З 1 січня 2018 року до 31 грудня 2020 року діяли додаткові преференції для експорту пшениці, кукурудзи та ячменю [1].

У 2020 році Україна почала реалізовувати повноцінну дію Угоди про асоціацію, що передбачало глибоке партнерство з ЄС у багатьох сферах. Серед ключових напрямів співпраці були зовнішня політика, енергетика, транспорт, підприємництво та інші сектори. Після підписання Угоди про асоціацію та створення зони вільної торгівлі у 2014 році торгівля між Україною та ЄС суттєво зросла. Обидві сторони почали активно співпрацювати в таких галузях, як сільське господарство, промисловість, енергетика, технології та сфера послуг.

У 2022 році відбулось повномасштабне вторгнення РФ в Україну. Звісно це вплинуло на євроінтеграцію України. І у тому році ЄС надав Україні статус кандидата на вступ, що є важливим кроком на шляху членства в ЄС. Слід зазначити, що у 2021–2022 роках Україна отримала від ЄС макрофінансову допомогу на загальну суму 5 млрд євро для подолання наслідків війни та пандемії [2].

У 2022 році торгівля між Україною та ЄС зазнала значного впливу через повномасштабне вторгнення Росії, однак, попри війну, торговельні відносини продовжувалися. За даними Державної служби статистики України, експорт товарів з України до ЄС у 2022 році становив 13,5 млрд доларів США, що на 30,5% менше порівняно з 2021 роком. Основними товарами експорту були зернові культури, олія та інша агропромислова продукція. Імпорт товарів із країн ЄС до України у 2022 році досяг 10,6 млрд доларів США, що на 30,7% менше, ніж у 2021 році. Найбільшу частку імпорту склали машини, устаткування та транспортні засоби. Скорочення обсягів торгівлі було спричинене логістичними труднощами, викликаними війною, а також загальним економічним спадом у країні. Попри це, ЄС залишився найбільшим торговельним партнером України. У 2024 році обсяги експорту до ЄС значно зросли, сягнувши майже 25 млрд доларів США, що на 6% перевищує показники 2023 року.

Блокада росією чорноморських портів змінила торгівлю логістику, підсиливши значення залізничного та автомобільного транспорту. Це призвело до фізичних обмежень та зростання вартості, що позначилося на конкурентоспроможності українського експорту.

Роль ЄС як головного торговельного партнера продовжує зростати, оскільки логістичні обмеження спонукають до перебалансування торгівлі, особливо з Румунією та Польщею [3]. Європейський Союз залишається ключовим торговельним партнером України. Відповідно до європейського інтеграційного курсу, обраного Україною, обсяги торгівлі з країнами ЄС демонструють стійке зростання. Україна має значний потенціал для експорту, особливо в таких секторах, як аграрний. Водночас війна з росією спричинила серйозні логістичні, фінансові та технологічні труднощі, що ускладнили функціонування торговельних зв'язків між Україною та ЄС. Членство України в ЄС може стати важливим фактором посилення безпеки та стабільності країни. По-перше, ЄС виступає потужним політичним і економічним союзом, який сприяє захисту своїх членів від зовнішніх загроз. По-друге, тісна співпраця ЄС із НАТО, членами якого є більшість європейських країн, створює додаткові можливості для посилення обороноздатності України. Членство в ЄС може також пришвидшити процес інтеграції України до НАТО, сприяючи зміцненню колективної безпеки.

Література

1. Представництво України при Європейському Союзі. Показники торговельно-економічного співробітництва Україна-ЄС. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/torgovelno-ekonomichne-spivrobotnictvo-ukrayina-yes>
2. Хомутенко Л.І., Дужа Т.Б. Функціонування зони вільної торгівлі між Україною та ЄС: результати та перспективи. URL: <https://journals.kyumu.kyiv.ua/index.php/economy/article/view/123/121>
3. Шуба М. В., Тимофєєва В. О., Сучасний стан і перспективи розвитку зовнішньої торгівлі України з Європейським союзом. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2024-8_0-pages-32_38.pdf

Дебют:

Збірник тез доповідей студентів економіко-правового факультету МДУ за результатами участі у Декаді студентської науки 2025

У збірнику публікуються праці українською, англійською, італійською, німецькою, новогрецькою мовами.

Комп'ютерна верстка: Ірина ПЕТРИК